

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ТКАЧЕНКО Ілони Юріївни

УДК 342.9.03:351.713 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДДІВ**

08 – Право

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ І.Ю. Ткаченко

Наукові керівники –

МІНКА Татяна Павлівна

доктор юридичних наук, професор

МИРОНІЮК Роман Вікторович

доктор юридичних наук, професор

Дніпро – 2023

АНОТАЦІЯ

Ткаченко І.Ю. Адміністративно-правове регулювання громадського контролю за діяльністю суддів. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2023.

В межах дисертаційного дослідження здійснено наукове узагальнення теоретичних підходів та практичних проблем, пов'язаних з реалізацією різних форм та засобів громадського контролю за діяльністю суддів, а також розроблено ряд пропозицій щодо внесення змін та доповнень до чинного законодавства, спрямованих на удосконалення адміністративно-правового регулювання громадського контролю за діяльністю суддів.

На виконання задач дослідження в межах дисертації було з'ясовано соціальну обумовленість громадського контролю за діяльністю суддів, стан його наукового аналізу та правового забезпечення в Україні; визначено поняття, зміст та форми громадського контролю за діяльністю суддів; встановлено суб'єктів громадського контролю за діяльністю; виокремлено зарубіжний досвід правового забезпечення та організації громадського контролю за діяльністю суддів та встановлено шляхи його впровадження в Україні. Систематизовано та розкрито зміст таких форм (засобів) громадського контролю за діяльністю суддів: громадського контролю за діяльністю суддів на етапі відбору на посаду судді, отримання інформації про діяльність суду та доступу до судових рішень, доступу до судових засідань громадськості та медіа. Розкрито зміст діяльності інституту присяжних як форми опосередкованого громадського контролю за діяльністю суддів. Обґрунтовано та запропоновано напрямки удосконалення

нормативно-правових засад здійснення громадського контролю за діяльністю суддів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що проведене дослідження є однією із перших у вітчизняній юридичній науці спроб визначити основні напрями удосконалення правових та організаційних засад адміністративно-правового регулювання громадського контролю за діяльністю суддів, в результаті чого запропонована низка нових наукових положень і висновків, що винесені на захист.

На виконання поставлених завдань сформульовано ряд наукових висновків та пропозицій, серед яких, зокрема. Вперше виокремлено та розкрито зміст форм та способів громадського контролю за діяльністю суддів в Україні, а саме: 1) моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам, проводиться моніторинг способу життя судді відповідно до закону; встановлено, що повна перевірка декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка подається суддею, здійснюється відповідно до закону центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, та полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірці на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення; 2) діяльність громадської ради доброчесності; 3) надання публічної інформації про діяльність суду на підставі надходження запиту на отримання інформації про діяльність суду, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації»; 4) надання громадськості публічної інформації про діяльність судів в Україні, шляхом узагальнення такої інформації аналітичними підрозділами Державної судової адміністрації України в тому числі надання відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень; 5) надання

доступу акредитованих ЗМІ до судочинства на підставі рішення суду; 6) створення та запровадження ефективної діяльності у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями тощо; 7) створення контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності; 8) забезпечення діяльності громадської ради при Раді суддів України; 9) діяльність громадської ради міжнародних експертів.

Обґрунтовано шляхи удосконалення законодавчих та організаційних засад громадського контролю за діяльністю судів, а саме запропоновано: в Законі «Про судоустрій і статус суддів» доцільно визначити правові засади, принципи та процедури громадського контролю за діяльністю судів в Україні з дотриманням прав громадян на отримання достовірної інформації про діяльність судів в Україні та врахуванням толерантності, необхідності дотримання таємниці конфіденційної інформації, яка є предметом судового розгляду та таємниці судового слідства, а також поваги до професійної діяльності суддів; у складі окружних та апеляційних судів створити прес-службу, а в місцевих судах – уповноважену особу, які будуть на офіційному рівні оприлюднювати інформацію про діяльність судів і співпрацювати щодо надання такої інформації зі ЗМІ; створити Громадську раду при Державній судовій адміністрації України (на відміну від громадської ради при Раді суддів України), розробивши і затвердивши положення про її діяльність рішенням

Вищої ради правосуддя, наділивши повноваженнями щодо громадського контролю за належним забезпеченням умов діяльності судів, за порядком вдосконалення організаційного забезпечення діяльності судів та розподіленням фінансових та матеріальних ресурсів спрямованих на діяльність судів, виключивши права громадськості втручання в професійну діяльність суду крім оцінювання довіри громадськості до судочинства, залишивши такі повноваження у ВРП.

Доведено необхідність імплементації законодавства ЄС та країн учасниць стосовно підвищення комунікативної складової суспільства (громадськості) та суду, зокрема, обґрунтовано положення щодо: створення та запровадження ефективної діяльності у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями тощо; створення контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності; реанімацію діяльності громадської ради при Раді суддів України (далі – РСУ), яка юридично функціонує на підставі Положенням про громадську раду при Раді суддів України, затвердженим Рішенням Ради суддів України 05.02.2015 № 3, однак фактично свою діяльність не здійснює, і основним завданням діяльності цього органу має стати не формальність в прийнятті рішень РСУ, а надання консультаційної допомоги в прийнятті організаційних питань діяльності судів в Україні; поширення практики входження представників громадської ради міжнародних експертів (далі -

ГРМЕ), діяльність якої була запроваджена Законом «Про Вищий антикорупційний суд» в 2018 році в комісії Вищої кваліфікаційної комісії суддів України по відбору не лише суддів Вищого антикорупційного суду а й суддів різної юрисдикції; розроблення Положення про взаємодію судів із медіа, а також Концепції комунікацій судової влади України, які доцільно затвердити Радою суддів України.

В межах роботи дістали подальшого розвитку наукові підходи щодо необхідності та доцільності виокремлення таких дієвих форм та способів громадського контролю за діяльністю суддів в Україні на етапі відбору на посаду судді як: 1) моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам; 2) діяльність громадської ради доброчесності, яка утворюється з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання та ін. Встановлено, що з метою підвищення рівня громадського контролю за діяльністю судів на етапі добору на посаду судді, і для прозорості цієї процедури доцільним є: запровадження процедури проведення громадського брифінгу кандидата на посаду судді (особливо коли він є діючим суддею і претендує на вищу судову посаду) за розсудом кандидата, формування ВККСУ на своєму офіційному сайті сторінку «довіри до суддів та кандидатів на посаду судді» для ідентифікаційного доступу до неї громадян.

Наведено аргументи щодо необхідності більш широкого запровадження та реалізації інституту присяжних як потенційно раціональної форми громадського представництва (контролю) за діяльністю суддів, та визначено перспективи запровадження цього інституту на теренах становлення сучасного вітчизняного судочинства в Україні, обґрунтовано необхідність прийняття спеціального Закону України «Про суд присяжних та статус присяжних» в якому доцільно

визначити мету та завдання присяжних, їх права та обов'язки, гарантії їх прав, порядок формування списку присяжних, порядок обрання особи присяжним, складення ним присяги, висловлення недовіри та відклику присяжного, гарантії оплати його праці та соціального захисту.

Запропоновано окремі напрямки удосконалення законодавства та практики діяльності судів спрямовані на сприяння реалізації права доступу до судових засідань, в тому числі і з урахуванням зарубіжного досвіду у цій сфері, зокрема, обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» стосовно умов, підстав та порядку розгляду справи у закритому судовому засіданні.

З'ясовано, що судами здійснюються такі заходи спрямовані на доступ до публічної інформації розпорядниками якої вони є у такі способи: 1) систематичного та оперативного оприлюднення публічної інформації в офіційних друкованих виданнях; 2) розміщення публічної інформації на офіційному веб-сайті ДСА, веб-сайтах судів та у мережі Інтернет; 3) розміщення публічної інформації на інформаційних стендах у приміщеннях приймалень громадян; 4) надання інформації за запитами на інформацію; 5) надання відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень; розкрито їх зміст.

Доведено, що для уніфікації процедури розгляду звернень громадян та запитів на надання публічної інформації доцільно розробити Типове Положення «Про порядок розгляду в судах звернень громадян та запитів на надання публічної інформації про діяльність суду», яке має затверджуватись Наказом ДСА та включати такі положення: види публічної інформації про діяльність суду, яка є загальнодоступною та розміщується на інформаційних ресурсах ДСА; види публічної інформації про діяльність суду, яка може надаватись за запитом; види публічної інформації про діяльність суду, яка не може надаватись за публічним запитом та складає державну таємницю, та інформацію з

обмеженим доступом та містить конфіденційну інформацію; суб'єкти розгляду запитів; порядок розгляду запитів та формування і направлення відповідей заявнику (з урахуванням особливостей подання та розгляду електронних запитів).

***Ключові слова:** громадський контроль, діяльність суддів, судочинство, форми та способи громадського контролю за діяльністю суддів в Україні, добір та призначення на посаду судді, звернення громадян, публічна інформація про діяльність суду.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ткаченко І.Ю. Поняття та зміст громадського контролю за діяльністю суддів в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. №4. 2022. С. 280-283. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/66>.
2. Ткаченко І.Ю. Суб'єкти громадського контролю за діяльністю суддів та їх повноваження. Юридичний науковий електронний журнал. №9. 2022. С. 379-383. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/92>.
3. Ткаченко І.Ю. Підстави подання та порядок розгляду запиту на отримання інформації про діяльність суду. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. №4. 2022. С.438-445. DOI <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-4-438-445>.
4. Ткаченко І.Ю. Адміністративно-правове регулювання форм, засобів та способів громадського контролю за діяльністю суддів. Аналітично-порівняльне правознавство. № 1. 2023. С. 407-411. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.69>
5. Ткаченко І.Ю. Зарубіжний досвід правового забезпечення та організації громадського контролю за діяльністю суддів та шляхи його впровадження в

Україні. The scientific heritage. VOL 4. № 110 (110) (2023). С. 36-40.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.7804532>.

6. Ткаченко І.Ю. Сутність громадського контролю за діяльністю суддів в Україні. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: VI міжнародна науково-практична конференція. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (11 березня 2022 року). Дніпро, 2022. С.220-222.

7. Ткаченко І.Ю. Громадська рада доброчесності як суб'єкт громадського контролю за діяльністю суддів. Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава: історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали Регіональної науково-практичної конференції. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (30 вересня 2022 року). Дніпро. 2022. С.37-40.

8. Ткаченко І.Ю. Поняття та зміст громадського контролю за діяльністю суддів в Україні. Всеукраїнська науково-практична конференція «Права людини: методологічні, гнесеологічний та онтологічний аспекти», присв'ячена 74-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (08.12.2022 року). ДДУВС. 2022. С. 34-37.

9. Ткаченко І.Ю. Форми та засоби громадського контролю за діяльністю суддів. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти. VII міжнародна науково-практична конференція, ДДУВС (17 березня 2023 року), Дніпро. 2023. С.88-90.

Abstract

Tkachenko I.Yu. Administrative and legal regulation of public control over the activities of judges. – *Qualifying scientific work on manuscript rights.*

Dissertation for obtaining the educational and scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 "Law". – University of Customs and Finance, Dnipro, 2023.

Within the framework of the dissertation research, a scientific generalization of theoretical approaches and practical problems related to the implementation of various forms and means of public control over the activities of judges was carried out, as well as a number of proposals were developed for introducing changes and additions to the current legislation, aimed at improving the administrative and legal regulation of public control over the activities of judges.

In order to fulfill the tasks of the research within the scope of the dissertation, the social conditions of public control over the activities of judges, the state of its scientific analysis and legal support in Ukraine were clarified; the concept, content and forms of public control over the activities of judges are defined; established subjects of public control over activities; the foreign experience of legal support and the organization of public control over the activities of judges is singled out and the ways of its implementation in Ukraine are established. The contents of the following forms (means) of public control over the activities of judges have been systematized and disclosed: public control over the activities of judges at the stage of selection for the position of a judge; obtaining information about court activities and access to court decisions; public and media access to court hearings. The content of the activity of the jury institute as a form of indirect public control over the activities of judges is revealed. The areas of improvement of the normative and legal foundations of public control over the activities of judges are substantiated and proposed.

The scientific novelty of the obtained results lies in the fact that the conducted research is one of the first attempts in domestic legal science to determine the main areas of improvement of the legal and organizational foundations of administrative and legal regulation of public control over the activities of judges, as a result of which a number of new scientific provisions and conclusions were proposed, which issued for protection.

A number of scientific conclusions and proposals were formulated to fulfill the tasks, including, in particular. For the first time, the content of the forms and methods

of public control over the activities of judges in Ukraine has been singled out and disclosed, namely: 1) monitoring of the judge's lifestyle, which is carried out in order to establish the conformity of the judge's standard of living with the property he and his family members have and the income they receive, the judge's lifestyle is monitored in accordance with the law; full verification of the declaration of a person authorized to perform the functions of the state or local self-government, which is submitted by a judge, is carried out in accordance with the law by the central executive body with a special status, which ensures the formation and implementation of the state anti-corruption policy, and consists in clarifying the reliability of the declared information, accuracy assessment of declared assets, checks for conflict of interests and signs of illegal enrichment; 2) activities of the public integrity council; 3) provision of public information about the court's activities based on the receipt of a request for information about the court's activities, in accordance with the Law of Ukraine "On Access to Public Information"; 4) providing the public with public information about the activities of courts in Ukraine, by summarizing such information by analytical units of the State Judicial Administration of Ukraine, including providing open access to the Unified State Register of Court Decisions; 5) granting access to accredited mass media to judicial proceedings on the basis of a court decision; 6) creation and implementation of effective activities in higher specialized courts and appellate courts of full-fledged press services, which must take measures to properly and objectively cover the work of the court, contribute to improving the work of journalists with judges, etc.; 7) creation of a contact center at the State Judicial Administration of Ukraine, which should receive and summarize information from citizens regarding the quality of judicial proceedings, compliance by judges with integrity, violations by them and other participants of the principles of judicial proceedings and the judicial process, send such information to relevant competent officials of the State Administrative Court of Ukraine for making a decision to take influence measures, including the initiation of the issue of the judge's

violation of the principles of integrity; 8) ensuring the activity of the public council under the Council of Judges of Ukraine; 9) activities of the public council of international experts.

The ways of improving the legislative and organizational principles of public control over the activity of courts are substantiated, namely it is proposed: in the Law "On the Judiciary and the Status of Judges" it is expedient to define the legal principles, principles and procedures of public control over the activity of courts in Ukraine with respect for the rights of citizens to receive reliable information about the activity of courts in Ukraine and taking into account tolerance, the need to observe the secrecy of confidential information that is the subject of judicial proceedings and the secrecy of judicial investigations, as well as respect for the professional activity of judges; to create a press service in the district and appeal courts, and in local courts - an authorized person, who will publish information on the activities of the courts at the official level and cooperate with the media in providing such information; to create a Public Council under the State Judicial Administration of Ukraine (in contrast to the Council of Judges of Ukraine), having developed and approved regulations on its activities by a decision of the High Council of Justice, granting public control over the proper provision of conditions for the operation of courts, on the order of improving the organizational support for the operation of courts and distribution financial and material resources directed to the activity of the courts, excluding the rights of the public to interfere in the professional activity of the court except for the assessment of public trust in the judiciary, leaving such powers to the Supreme Administrative Court. The need to implement the legislation of the EU and the participating countries regarding the improvement of the communicative component of society (the public) and the court has been proven, in particular, the provisions regarding: the creation and introduction of effective activities in higher specialized courts and appeal courts of full-fledged press services, which must take measures for proper and about objective coverage of the work of the court, to facilitate the

improvement of the work of journalists with judges, etc.; creation of a contact center at the State Judicial Administration of Ukraine, which should receive and summarize information from citizens regarding the quality of the administration of justice, compliance by judges with integrity, violations by them and other participants of the principles of justice and the judicial process, send such information to relevant competent officials of the State Administrative Court of Ukraine for decision-making about taking influence measures, including about initiating the issue of a judge's violation of the principles of integrity; reanimation of the activity of the public council under the Council of Judges of Ukraine (hereinafter - RSU), which legally functions on the basis of the Regulations on the Public Council under the Council of Judges of Ukraine, approved by the Decision of the Council of Judges of Ukraine 02.05.2015 No. 3, but in fact it does not carry out its activities, and the main task of the activity this body should not become a formality in the decisions of the RSU, but the provision of advisory assistance in the adoption of organizational issues of the activity of courts in Ukraine; the spread of the practice of the participation of representatives of the public council of international experts (hereinafter - GRME), the activity of which was introduced by the Law "On the High Anti-Corruption Court" in 2018 in the commission of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine for the selection of not only judges of the High Anti-Corruption Court, but also judges of various jurisdictions; development of the Regulation on the interaction of courts with the media, as well as the Concept of communications of the judiciary of Ukraine, which should be approved by the Council of Judges of Ukraine.

Within the framework of the work, scientific approaches regarding the necessity and expediency of identifying such effective forms and methods of public control over the activities of judges in Ukraine at the stage of selection for the position of a judge as: 1) monitoring of a judge's lifestyle, which is carried out in order to establish the conformity of the judge's standard of living with the existing his and his family members' property and income received by them; 2) the activity of the

Public Council of Integrity, which is formed to assist the Higher Qualification Commission of Judges of Ukraine in establishing the compliance of a judge (candidate for the position of judge) with the criteria of professional ethics and integrity for the purposes of qualification evaluation, etc. It has been established that in order to increase the level of public control over the activity of courts at the stage of selection for the position of a judge, and for the transparency of this procedure, it is expedient to: introduce a procedure for conducting a public briefing of a candidate for the position of a judge (especially when he is an active judge and applies for a higher judicial position) at the discretion of the candidate, creation of the page "trust in judges and candidates for the post of judge" on its official website of the Supreme Court of Justice of Ukraine for citizens' identification access to it.

Arguments are presented regarding the need for a wider introduction and implementation of the jury institute as a potentially rational form of public representation (control) over the activities of judges, and the prospects for the introduction of this institute in the field of the formation of a modern domestic judiciary in Ukraine are determined, the need to adopt a special Law of Ukraine "On Jury Courts and the status of jurors" in which it is appropriate to determine the purpose and tasks of jurors, their rights and obligations, guarantees of their rights, the procedure for forming a list of jurors, the procedure for electing a person as a juror, taking an oath, expressing distrust and recalling a juror, guarantees of payment for his work and social protection . Separate directions for improving the legislation and the practice of the courts are proposed, aimed at promoting the implementation of the right of access to court hearings, including taking into account foreign experience in this area, in particular, the proposals to amend the Law of Ukraine "On the Judicial System and the Status of Judges" regarding the conditions , grounds and procedure for consideration of the case in a closed court session.

It has been found that the following measures are taken by the courts aimed at access to public information of which they are the managers in the following ways: 1)

systematic and prompt publication of public information in official printed publications; 2) posting of public information on the official website of the State Administrative Court, court websites and the Internet; 3) placement of public information on information stands in reception rooms of citizens; 4) provision of information upon information requests; 5) provision of open access to the Unified State Register of Court Decisions; their content is disclosed.

It has been proven that, in order to unify the procedure for consideration of citizen appeals and requests for public information, it is advisable to develop a Model Regulation "On the Procedure for Consideration in Courts of Citizen Appeals and Requests for Public Information on the Court's Activities", which should be approved by the Order of the State Administrative Court and include the following provisions: types of public information about the court's activities, which is publicly available and posted on the information resources of the State Administrative Court; types of public information about court activities that can be provided upon request; types of public information about court activities that cannot be provided upon public request and constitute a state secret, and information with limited access and containing confidential information; subjects of consideration of requests; the procedure for considering requests and forming and sending responses to the applicant (taking into account the peculiarities of submission and consideration of electronic requests).

***Keywords:** public control, activity of judges, judiciary, forms and methods of public control over the activities of judges in Ukraine, selection and appointment to the post of judge, appeals from citizens, public information about court activities.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ткаченко І.Ю. Поняття та зміст громадського контролю за діяльністю суддів в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. №4. 2022. С. 280-283. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/66>.

2. Ткаченко І.Ю. Суб'єкти громадського контролю за діяльністю суддів та їх повноваження. Юридичний науковий електронний журнал. №9. 2022. С. 379-383. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/92>.

3. Ткаченко І.Ю. Підстави подання та порядок розгляду запиту на отримання інформації про діяльність суду. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. №4. 2022. С.438-445. DOI <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-4-438-445>.

4. Ткаченко І.Ю. Адміністративно-правове регулювання форм, засобів та способів громадського контролю за діяльністю суддів. Аналітично-порівняльне правознавство. № 1. 2023. С. 407-411. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.69>

5. Ткаченко І.Ю. Зарубіжний досвід правового забезпечення та організації громадського контролю за діяльністю суддів та шляхи його впровадження в Україні. The scientific heritage. VOL 4. № 110 (110) (2023). С. 36-40. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7804532>.

6. Ткаченко І.Ю. Сутність громадського контролю за діяльністю суддів в Україні. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: VI міжнародна науково-практична конференція. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (11 березня 2022 року). Дніпро, 2022. С.220-222.

7. Ткаченко І.Ю. Громадська рада доброчесності як суб'єкт громадського контролю за діяльністю судів. Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава: історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали Регіональної науково-практичної конференції. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (30 вересня 2022 року). Дніпро, 2022. С.37-40.

8. Ткаченко І.Ю. Поняття та зміст громадського контролю за діяльністю суддів в Україні Всеукраїнська науково-практична конференція «Права людини: методологічні, гнесеологічний та онтологічний аспекти», присв'ячена

74-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (08.12.2022 року). Дніпро, 2022. С. 34-37.

9. Ткаченко І.Ю. Форми та засоби громадського контролю за діяльністю суддів. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти. VII міжнародна науково-практична конференція. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (17 березня 2023 року). Дніпро, 2023. С.88-90.

ПЛАН

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	18
ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДДІВ.....	32
1.1. Соціальна обумовленість громадського контролю за діяльністю суддів, стан його наукового аналізу та правового забезпечення в Україні.....	32
1.2. Поняття, зміст та форми громадського контролю за діяльністю суддів.....	56
1.3. Суб'єкти громадського контролю за діяльністю суддів.....	73
1.4. Зарубіжний досвід правового забезпечення та організації громадського контролю за діяльністю суддів та шляхи його впровадження в Україні.....	86
Висновки до розділу 1.....	106
РОЗДІЛ 2. ФОРМИ (ЗАСОБИ) ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДДІВ.....	111
2.1. Громадський контроль за відбором суддів (діяльність громадських рад при органах судоустрою).....	111
2.2. Отримання інформації про діяльність суду та доступ до судових рішень як гарантія ефективності громадського контролю за діяльністю суддів.....	123
2.3. Доступ до судових засідань як форма громадського контролю за діяльністю суддів.....	145
2.4. Інститут присяжних як форма опосередкованого громадського контролю за діяльністю суддів.....	157
Висновки до розділу 2.....	167
ВИСНОВКИ.....	173
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	182
ДОДАТКИ	205

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ООН – Організація Об'єднаних націй

Уповноважений – Уповноважений Верховної Ради з прав людини

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

КАС України - Кодекс адміністративного судочинства України

ЦК України - Цивільний кодекс України

ЦПК України – Цивільний процесуальний кодекс України

КК України – Кримінальний кодекс України

КПК України - Кримінальний процесуальний кодекс України

ДСА України – Державна судова адміністрація України

ВККСУ – Вища кваліфікаційна комісія суддів України

ВРПУ– Вища рада правосуддя України

ЗМІ – Засоби масової інформації (медіа)

ГРМЕ - Громадська рада міжнародних експертів

НАЗК - Національна агенство з питань запобігання корупції

ВСТУП

Актуальність теми. Нагальним питанням подальшого функціонування та розвитку нашої держави на засадах законності є забезпечення ефективної роботи судді, добросовісності його діяльності, належна оплата його праці, постійне підвищення кваліфікації у тому числі шляхом вивчення міжнародної судової практики, забезпечення кар'єрного росту залежно від професійних навиків та особистого бажання судді. Поряд із цим не менш важливим питанням є громадський контроль за діяльністю суддів, вжиття ефективних заходів юридичної відповідальності за порушення в їхній діяльності та встановлення ефективних та справедливих мір такої відповідальності.

Запроваджене у світлі європейського досвіду поняття підзвітності судочинства громадськості (прозорості, відкритості, транспарентності) в Україні підміняється підконтрольністю з боку інших гілок влади, що стає загрозою незалежності судової влади. Однак незалежний, сильний, авторитетний, захищений суд – це одна із домінант демократичного суспільства, а повага до судової влади стає запорукою стабільності правової держави. Відтак, виникають запитання: якою повинна бути участь громадськості у функціонуванні судової влади? Що собою має являти громадський контроль? Якими повинні бути його межі, щоб не загрожувати незалежності та авторитету судової влади?

Принцип участі громадян в управлінні державними справами, закріплений у ст. 38 Конституції України, створює законодавчу основу для реалізації різних форм участі громадськості у функціонуванні судової влади, проте треба відзначити, що єдності з питання необхідності, доцільності та перспективності запровадження деяких з них серед правників немає, зокрема, наприклад, щодо можливості прямого обрання суддів для волевиявлення громадян, проведення громадських слухань та дебатів кандидатів на посаду судді вищих інстанцій, підстав та порядку відкликання суддів з посад, запровадження інституту

присяжних та громадських мирових суддей, а також запровадження ефективних форм та способів громадського контролю за діяльністю суддів. Так саме громадський контроль у будь-якій демократичній державі є однією з важливих гарантій недопущення зловживань владою та використання її на шкоду суспільству та державі. Право громадян контролювати владу, надавати оцінку ефективності діяльності органів публічної влади на сьогодні визнається головним фактором реального утвердження принципу народовладдя, закріпленого у ст. 5 Конституції України, що безумовно має поширення на судову систему.

Стан дослідження тематики дисертації. Роль контролю як соціального явища обґрунтовано у дослідженнях таких вчених, як: В. Авер'янова, О. Данільяна, В. Тарана та ін. Різноманітним аспектам функціонування громадського контролю присвячено праці В. Афанасьєва, А. Балкова, С. Денисюка, А. Крупник, С. Кушнір, Д. Лученка, Т. Наливайко та ін. Громадський контроль за діяльністю різних органів влади розглядали: О. Бондарчук, А. Буханевич, С. Братель, С. Вітвіцький С, М. Віхляєв, Л. Гапоненко, В. Гаращук, С. Денисюк, Т. Коломоєць, С. Косінов, Д. Приймаченко, Г. Пришляк, І. Сквірський, О. Сушинський та інші. Однак, незважаючи на наявний цінний доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, слід констатувати, що проблеми громадського контролю за діяльністю суду у юридичній літературі майже не було висвітлено. Певною мірою дана проблематика належить до кола наукових інтересів таких дослідників, як: В. Городовенко, П. Каблак, В. Маляренко, О. Овсяннікова, С. Прилуцького, однак вона все ще потребує свого комплексного дослідження, адже на сьогодні помітна динаміка росту суспільного запиту на ефективний громадський контроль за забезпеченням якісного та справедливого правосуддя.

Зважаючи на обґрунтовану актуальність даної проблеми, метою даної наукової роботи є дослідження особливостей громадського контролю судової

влади як найбільш ефективного механізму взаємодії громадськості і судової влади, формулювання предмета і меж такого контролю у контексті відновлення довіри українського суспільства до судових інституцій, а також правовий аналіз його нормативного забезпечення та напрямів прояву.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота відповідає вимогам Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (ст. 3), Концепції адміністративної реформи України, затвердженої Указом Президента України від 22 липня 1998 р. № 810/98 (розділ II), законів України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», «Про забезпечення права на справедливий суд», «Про судоустрій та статус суддів». Її підготовка здійснювалась відповідно до п. 4 розділу 3 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, п. 5 розділу 4 Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки», схвалено Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015, п.5 Розділу 7 Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки, схваленої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 року та в межах наукової тематики Університету митної справи та фінансів «Основні напрямки реформування законодавства України в контексті євроінтеграційних процесів» (№0122U00216).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає у розкритті правової сутності громадського контролю за діяльністю суддів в Україні, визначенні особливостей його здійснення та виокремленні напрямів удосконалення чинного законодавства в сфері його реалізації. Для досягнення вказаної мети в дисертаційній роботі поставлено й вирішено такі основні *задачі*:

- з'ясувати соціальну обумовленість громадського контролю за діяльністю суддів, стан його наукового аналізу та правового забезпечення в Україні;

- визначити поняття та розкрити зміст громадського контролю за діяльністю суддів, його форми та засоби;
- виокремити суб'єктів громадського контролю за діяльністю суддів;
- узагальнити зарубіжний досвід правового забезпечення та організації громадського контролю за діяльністю суддів та визначити шляхи його впровадження в Україні;
- з'ясувати способи залучення громадськості до процедури добору на посаду судді як форми громадського контролю за їх діяльністю;
- з'ясувати порядок отримання інформації про діяльність суду та доступ до судових рішень як гарантія ефективності громадського контролю за діяльністю суддів;
- визначити особливості доступу до судових засідань як форми громадського контролю за діяльністю суддів;
- визначити правовий статус присяжних та розкрити сутність опосередкованого громадського контролю за діяльністю суддів у випадках розгляду справ за участі присяжних.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини в сфері громадського контролю за діяльністю суддів.

Предмет дослідження – адміністративно-правове регулювання громадського контролю за діяльністю суддів.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять сукупність методів та прийомів наукового пізнання, як загальнонаукових (діалектичний, історичний, логічний, системний аналіз тощо), так і спеціальних (документального аналізу, порівняльно-правового тощо). Так, діалектичний метод пізнання процесів, пов'язаних з визначенням сфери правового регулювання відносин щодо участі громадян в діяльності судів в Україні використано при підготовці першого розділу роботи. Системно-структурний підхід застосовувався при визначенні системи суб'єктів громадського контролю

за діяльністю судів та аналізу їх повноваження в цій сфері (підрозділ 1.3), форм громадського контролю за діяльністю судів в Україні (підрозділи 2.1.- 2.4); логіко-семантичний – для формулювання відповідних дефініційних конструкцій (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3). Важливе значення має також порівняльно-правовий метод, який дозволив виявити переваги та недоліки зарубіжного досвіду правового забезпечення та організації громадського контролю за діяльністю судів та визначити шляхи його впровадження в Україні (підрозділ 1.4). Методи моделювання, аналізу та синтезу використані при розробці пропозицій з удосконалення законодавства. Специфіка об'єкту, що досліджується передбачила застосування цілої низки наукових підходів: фундаментального, порівняльно-ретроспективного (підрозділ 1.2), органічної єдності теорії і практики (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3), поєднання критичного і раціонального (2.1), єдності логічного та системного підходу (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3).

Нормативною основою роботи є Конституція України, чинні законодавчі та інші нормативно-правові акти, які регулюють правові та організаційні засади громадського контролю за діяльністю судів в Україні та правозастосовчу практику його застосування.

Емпіричну базу дослідження складуть: статистичні дані, розміщені на офіційному сайті державної судової адміністрації України, громадських правозахисних організацій; аналітичні дані діяльності Громадських рад доброчесності за період з 2017 року; опитування 75 працівників судів Кіровоградської, Дніпропетровської, Запорізької областей щодо ефективності громадського контролю за діяльністю судів в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень, виконаних крізь призму людиноцентристської ідеології, присвячених правовим та організаційним засадам громадського контролю за діяльністю судів в Україні, здійсненим на

основі аналізу сучасного нормативно-правового забезпечення та практики такої діяльності, результатом чого стала запропонована низка нових наукових положень і висновків, що виносяться на захист, зокрема:

уперше:

- виокремлено та розкрито зміст форм та способів громадського контролю за діяльністю суддів в Україні, а саме: 1) моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам, проводиться моніторинг способу життя судді відповідно до закону; повна перевірка декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка подається суддею, здійснюється відповідно до закону центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, та полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірці на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення; 2) діяльність громадської ради доброчесності; 3) надання публічної інформації про діяльність суду на підставі надходження запиту на отримання інформації про діяльність суду, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації»; 4) надання громадськості публічної інформації про діяльність судів в Україні, шляхом узагальнення такої інформації аналітичними підрозділами Державної судової адміністрації України в тому числі надання відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень; 5) надання доступу акредитованих ЗМІ до судочинства на підставі рішення суду; 6) створення та запровадження ефективної діяльності у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями тощо; 7) створення контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати

та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності; 8) забезпечення діяльності громадської ради при Раді суддів України; 9) діяльність громадської ради міжнародних експертів;

- обґрунтовано шляхи удосконалення законодавчих та організаційних засад громадського контролю за діяльністю судів, а саме запропоновано: в Законі «Про судоустрій і статус суддів» доцільно визначити правові засади, принципи та процедури громадського контролю за діяльністю судів в Україні з дотриманням прав громадян на отримання достовірної інформації про діяльність судів в Україні та врахуванням толерантності, необхідності дотримання таємниці конфіденційної інформації, яка є предметом судового розгляду та таємниці судового слідства, а також поваги до професійної діяльності суддів; у складі окружних та апеляційних судів створити прес-службу, а в місцевих судах – уповноважену особу, які будуть на офіційному рівні оприлюднювати інформацію про діяльність судів і співпрацювати щодо надання такої інформації зі ЗМІ; створити Громадську раду при Державній судовій адміністрації України (на відміну від Ради суддів України), розробивши і затвердивши положення про її діяльність рішенням Вищої ради правосуддя, наділивши повноваженнями щодо громадського контролю за належним забезпеченням умов діяльності судів, за порядком вдосконалення організаційного забезпечення діяльності судів та розподіленням фінансових та матеріальних ресурсів спрямованих на діяльність судів, виключивши права громадськості втручання в професійну діяльність суду крім оцінювання довіри громадськості до судочинства, залишивши такі повноваження в ВРП;

- доведено необхідність імплементації законодавства ЄС та країн учасниць стосовно підвищення комунікативної складової суспільства (громадськості) та суду, зокрема, обґрунтовано положення щодо: створення та запровадження ефективної діяльності у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями тощо; створення контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності; реанімацію діяльності громадської ради при Раді суддів України, яка юридично функціонує на підставі Положенням про громадську раду при Раді суддів України, однак фактично свою діяльність не здійснює, і основним завданням діяльності цього органу має стати не формальність в прийнятті рішень РСУ, а надання консультаційної допомоги в прийнятті організаційних питань діяльності судів в Україні; поширення практики входження представників громадської ради міжнародних експертів (далі - ГРМЕ), діяльність якої була запроваджена Законом «Про Вищий антикорупційний суд» в 2018 році в комісії Вищою кваліфікаційною комісією суддів України по відбору не лише суддів Вищого антикорупційного суду а й суддів різної юрисдикції; розроблення Положення про взаємодію судів із медіа, а також Концепції комунікацій судової влади України, які доцільно затвердити Радою суддів України.

удосконалено:

- наукові положення щодо необхідності більш широкого запровадження та реалізації інституту присяжних як потенційно раціональної форми громадського представництва (контролю) за діяльністю суддів, та визначено перспективи запровадження цього інституту на теренах становлення сучасного вітчизняного судочинства в Україні, обґрунтовано необхідність прийняття спеціального Закону України «Про суд присяжних та статус присяжних» в якому доцільно визначити мету та завдання присяжних, їх права та обов'язки, гарантії їх прав, порядок формування списку присяжних, порядок обрання особи присяжним, складення ним присяги, висловлення недовіри та відклику присяжного, гарантії оплати його праці та соціального захисту;

- положення щодо виокремлення двох груп суб'єктів громадського контролю за діяльністю суду (суддів), зокрема суб'єктів, які опосередковано здійснюють такий контроль: ЗМІ, громадські організації правничого та правоохоронного спрямування, активна громадськість та суб'єктів, які наділені безпосередніми повноваженнями щодо його здійснення: громадська рада Ради суддів України, громадська рада доброчесності, громадська рада міжнародних експертів;

- положення щодо необхідності уніфікації процедури розгляду звернень громадян та запитів на надання публічної інформації та розробки Типового Положення «Про порядок розгляду в судах звернень громадян та запитів на надання публічної інформації про діяльність суду», яке має затверджуватись Наказом ДСА та включати такі положення: види публічної інформації про діяльність суду, яка є загальнодоступною та розміщується на інформаційних ресурсах ДСА; види публічної інформації про діяльність суду, яка може надаватись за запитом; види публічної інформації про діяльність суду, яка не може надаватись за публічним запитом та складає державну таємницю, та інформацію з обмеженим доступом та містить конфіденційну інформацію; суб'єкти розгляду запитів; порядок розгляду запитів та формування і

направлення відповідей заявнику (з урахуванням особливостей подання та розгляду електронних запитів);

дістали подальшого розвитку:

- розуміння щодо формування завдань громадського контролю за діяльністю суддів, до який віднесено: отримання точної і повної інформації щодо діяльності суддів; сприяння підвищенню ефективності роботи суддів; поширення серед громадськості соціально значущої функції судів; підтримання іміджу суддівської діяльності та престижу роботи судді; забезпечення прозорого відбору кадрів для судів, їх переміщення та іншого просування по службі; підвищення рівня законності забезпечення прав і свобод громадян в діяльності суддів; покращення умов та порядку надання суддівських послуг;

- наукові підходи щодо необхідності та доцільності виокремлення таких дієвих форм та способів громадського контролю за діяльністю суддів в Україні на етапі відбору на посаду судді як: 1) моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам; 2) діяльність громадської ради доброчесності, яка утворюється з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання та ін. Встановлено, що з метою підвищення рівня громадського контролю за діяльністю судів на етапі добору на посаду судді, і для прозорості цієї процедури доцільним є: запровадження процедури проведення громадського брифінгу кандидата на посаду судді (особливо коли він є діючим суддею і претендує на вищу судову посаду) за розсудом кандидата, формування ВККСУ на своєму офіційному сайті сторінку «довіри до суддів та кандидатів на посаду судді» для ідентифікаційного доступу до неї громадян.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані і використовуються у:

– *науковій діяльності* – для з'ясування сутності та порядку здійснення громадського контролю за діяльністю судів; вироблення науково обґрунтованих напрямків налагодження взаємодії судів і громадськості, а також можуть бути основою для подальших наукових досліджень із відповідної проблематики (Акт впровадження в наукову діяльність Університету внутрішніх справ від 20.04.2023 року);

– *практичній діяльності* – для вдосконалення діяльності судів щодо взаємодії з громадськістю та ефективного здійснення громадського контролю за діяльністю судів (Акт впровадження в діяльність Дніпровського апеляційного суду від 12.04. 2023 року);

– *освітньому процесі* – у викладанні студентам вищих навчальних закладів дисципліни «Адміністративне право», «Адміністративний процес», під час підготовки підрозділів підручників і навчальних посібників із відповідних навчальних дисциплін, а також статей і наукових повідомлень. (Акт впровадження в навчальний процес Університету внутрішніх справ від 05.04.2023 року).

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дисертаційного дослідження доповідатись на кафедрі публічного і приватного права Університету митної справи та фінансів. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації оприлюднені на 4 науково-практичних конференціях, а саме: «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти:» (Дніпро, 2022); «Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава: історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку» (Дніпро. 2022); «Права людини: методологічні, гнесеологічний та онтологічний аспекти», присв'ячена 74-й річниці

проголошення Загальної декларації прав людини (Дніпро, 2022); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (Дніпро, 2023).

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення у 5 наукових статтях, опублікованих у виданнях, що визнані як фахові з юридичних дисциплін, у тому числі 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 216 сторінок, у т. ч. основного тексту – 181 сторінка. Список використаних джерел налічує 185 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДДІВ

1.1. Соціальна обумовленість громадського контролю за діяльністю суддів, стан його наукового аналізу та правового забезпечення в Україні.

В контексті європейської інтеграції України забезпечення прав і свобод людини і громадянина є одним із основних завдань процесу реформування українського суспільства, що набуває особливого значення. Прагнення української держави стати повноправним членом світового співтовариства спрямоване зміщенню векторів діяльності правоохоронних та судових органів, з метою першочергового забезпечення ними національних конституційних норм та світових стандартів до тримання прав і свобод людини.

Основним завданням судів в Україні, як визначено Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (далі – Закон) є здійснення правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1]. Основоположними засадами (принципами) діяльності суду, у відповідності до статті 11 Закону є принципи гласності і відкритості судового процесу, частина яких реалізована, зокрема стосовно того, що «судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом; ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи; будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом; розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених законом. У відкритому судовому засіданні мають

право бути присутніми будь-які особи. У разі вчинення особою дій, що свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу, така особа за вмотивованим судовим рішенням може бути видалена із зали судового засідання» [1].

Виходячи з нової «обслуговуючої» функції органів публічної влади, як основного елементу людиноцентристської концепції держави, основним замовником судових послуг є народ України, її громадяни, які за рахунок сплати податків утримують судову систему, а тому повинні мати законодавчо визначенні гарантії контролю за її діяльністю. Сучасне новітнє законодавство України, яке регулює систему прав громадян в цілому і дотримання і захисту їх судами надає певні можливості для громадського контролю за діяльністю судів, але форми такого виду громадського контролю, технології та методи його здійснення потребують свого впровадження та вдосконалення.

Соціальна обумовленість громадського контролю за діяльністю судів полягає в тому, що через реалізацію форм громадського контролю громадськість має змогу бути поінформованою про діяльність судів, про стан судочинства в країні, результати розгляду судами найбільш резонансних як кримінальних так і господарських та адміністративних справ, впливати на діяльність суду через залучення представників громадськості – присяжних до судового процесу, що в цілому робить діяльність судів відкритою та наближує її до задоволення потреб суспільства. Для того щоб з'ясувати соціальну сутність громадського контролю за діяльністю судів необхідно з'ясувати сутність самого поняття «громадський контроль» та визначити його співвідношення із суміжними правовими категоріями.

Перед усім мова йде про розуміння сутності поняття «контролю». Так, О. Андрійко контроль визначала як «об'єктивну реальність розвитку соціальної системи, певною мірою характерну для будь-якого суспільного ладу» [2, с. 49]; В. Гаращук інтерпретував контроль як «сукупність різних за формою дій, що

здійснюються суб'єктами контролю за поведінкою людей чи власною поведінкою, відносинами, що виникають у суспільстві, або для встановлення будь-яких наукових та інших пізнавальних цілей при дослідженні об'єктів матеріального світу» [3, с. 89]. Комплексний підхід до визначення досліджуваного явища використав Сушинський О. І., який вважає, що «контроль як правова форма діяльності держави є суттєвим елементом у системі гарантій дієвості правових норм, стійкості та оптимальності державно-правового режиму, а також правової захищеності й забезпеченості діяльності громадських структур і організацій» [4, с. 18]. Важливо, що у запропонованому понятті враховано як сучасну парадигму розвитку відкритої держави та громадянського суспільства, так і формування єдиної контрольної системи, що все частіше стає предметом обговорення та вивчення фахівців у сфері правознавства й інших суспільних наук. Контроль проводиться для перевірки діяльності суб'єкта, з метою встановлення її відповідності правовим нормам і є одним з елементів державно-громадського управління. Контрольна діяльність обумовлена необхідністю регулювання відносин між людьми, дозволяє їх змінювати, балансувати на всіх рівнях державно-громадської системи управління [5]. Братель С.Г. зазначає, що термін «контроль можна розглядати як систему спостереження та перевірки процесу функціонування і фактичного стану підконтрольного об'єкту з метою оцінки обґрунтованості й ефективності прийняття суб'єктом рішень та результатів їх виконання, виявлення відхилень від вимог, сформульованих у цих рішеннях, усунення негативних наслідків їх виконання та інформування про них компетентні органи публічної влади чи (та) громадськість» [8, с. 102]. Резюмуючи вищезазначене зауважимо: 1) дефініція «контроль» є теоретичним підґрунтям для виділення суттєвих ознак громадського контролю за діяльністю органів державної влади; 2) з'ясування сутності поняття «контроль» зумовлює зрозуміти внутрішню логіку історичного розвитку громадського контролю та визначити перспективи його подальшого

формування, зокрема у взаємозв'язку і взаємодії з іншими видами соціального контролю. Поняття «громадський контроль» у процесі розвитку суспільства і юридичної науки неодноразово переглядалося. Із здобуттям Україною незалежності було здійснене переосмислення правових явища у напрямі демократизації. Проте, перші спроби виокремити поняття громадського контролю здійснено ще у дослідженнях радянських вчених і, насамперед, представників української радянської наукової школи попри спроби радянської влади придушувати будь-який вплив громадян на діяльність органів влади. Слід погодитись з думкою Денисюка С. Ф. що сьогодні існує велика кількість визначень поняття «громадський контроль», що ґрунтуються на різних методологічних підходах. На його думку «причиною цього є вплив об'єктивних історичних обставин на досліджуване поняття, його складна внутрішня конструкція, а також схильність багатьох авторів розкривати зміст громадського контролю, відштовхуючись лише від одного з елементів його структури» [7, с. 19]. З метою подолання термінологічної нечіткості та понятійно-логічної невизначеності й формулювання авторської дефініції поняття «громадський контроль» доцільно проаналізувати основні наукові підходи вітчизняних та зарубіжних вчених щодо співвідношення терміну «громадський контроль» з іншими суміжними категоріями: громадський контроль є організаційно-правовою формою участі громадян в управлінні державними справами; громадський контроль – різновид соціального контролю; цивільний та громадський контроль – тотожні явища; громадський контроль узагальнює поняття щодо цивільного контролю; громадський контроль є складовою публічного контролю тощо. Ці підходи визначають вектор наукового опрацювання цієї проблематики. Для надання обґрунтованих висновків щодо досліджуваних проблем необхідним є системний аналіз наукових визначень терміну «громадський контроль». Як вірно зазначає Крупник А. С. «однією із потреб людини є можливість впливати та контролювати діяльність влади.

Завдяки цьому формується система юридичних відносин між суспільством та державою, яка і слугує регламентативною системою об'єднання людей, що задовольняє їх потреби у суспільстві» [8]. Переслідуючи свої політичні, соціально-економічні та інші законні інтереси, громадяни та їх об'єднання мають ефективно контролювати діяльність публічної влади та бути незалежними від них. Громадський контроль виникає у ході ретроспективного розвитку демократичного суспільства та історичної диференціації основних видів державного регулювання суспільних відносин. На думку Є. Захарова громадський контроль є «публічною перевіркою громадянським суспільством діяльності держави на відповідність проголошеним нею цілям, їх коригування, підпорядкування політики держави, діяльності її органів і посадових осіб інтересам суспільства, а також нагляд громадянського суспільства за діяльністю органів публічної влади, спрямованою на захист й забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини» [9]. Сфера громадського контролю є сферою публічного простору, оскільки суб'єкти, які здійснюють контроль за діяльністю органів влади, діють не як приватні особи з власними інтересами, вимогами, а як представники громадянського суспільства. Громадський контроль виступає у вигляді діалектичної реалізації певного проникнення сфер публічної політики і приватних відносин, індивідуальних дій в суспільні та державні сфери. Громадський контроль є самостійною системою, що розвивається та впливає на суспільні процеси. Прихильниками протилежного підходу у цьому напрямі є С. Денисюк, С. Стеценко та ін. Так, С. Денисюк під громадським контролем розуміє систему відносин громадянського суспільства з державою, яка базується на підзвітності органів державної виконавчої влади (правоохоронних органів) органам державної законодавчої влади (парламентський контроль) та недержавним структурам (громадськості) [1, с. 359]. С. Вітвіцький вважає, що громадським контролем є «контроль народу та громадської думки, контроль, який здійснюється з боку парламенту і місцевих виборних органів, політичних

партій та об'єднань громадян, засобів масової інформації» [11, с. 45]. С. Стеценко під громадським контролем пропонує розуміти «різновид контролю, за якого останній здійснюється громадськими організаціями чи окремими громадянами. Поряд із цим автор суб'єктами громадського контролю називає також і органи місцевого самоврядування» [12, с. 206]. Слід зауважити, що наведені визначення є дещо неточними, з огляду на те, що парламент та органи місцевого самоврядування є органами публічної влади та наділені владними повноваженнями. Відмінними рисами громадського контролю є відсутність владних повноважень, необов'язковість та, як правило, рекомендаційний характер рішень його суб'єктів. Низка науковців, розглядаючи поняття громадського контролю, акцентують увагу лише на деяких його аспектах [13, 14, 15, 16, 17, 18]. Зокрема, дещо обмежене розуміння громадського контролю пропонують А. Крупник, Ю. Нісевич, С. Шестак та ін. А. Крупник характеризує його як громадську оцінку ступеня виконання органами влади та іншими підконтрольними об'єктами їх соціальних завдань, дотримання певних соціальних норм [8]. С. Шестак трактує громадський контроль як «контроль громадян та їх добровільних об'єднань, спрямований на забезпечення законності та прозорості функціонування державного механізму, на розвиток постійних й ефективних взаємозв'язків держави і населення» [19, с. 41]. С. Кушнір визначає громадський контроль як «контроль над діяльністю органів влади, що здійснюється громадянами та інституційними структурами громадянського суспільства з метою виявлення і припинення різних видів зловживання владою» [20, с. 220]. Проте, сутність громадського контролю не полягає лише у виявленні та припиненні різних видів зловживання владою. Окрім вказаного, він виступає індикатором суспільного розвитку та прогресу. Тож таке трактування громадського контролю частково відповідає цілям розвитку відкритого суспільства. У цьому контексті більш розширене тлумачення громадського контролю пропонують С. Кушнір, О. Полещук, Л.

Рогатіна, І. Сквірський та ін. С. Кушнір громадський контроль розглядає у «статичному (система правових та інших засобів контролю громадськості за діяльністю органів публічної влади з метою забезпечення точного і неухильного дотримання законності, прав і свобод людини всіма суб'єктами підконтрольної діяльності) та динамічному (процес спостереження представників громадськості за діяльністю органів публічної влади, проведення перевірок, процес співставлення належного і фактичного у повсякденній діяльності посадових осіб у контексті дотримання законності взагалі, і прав та свобод кожної людини зокрема) аспектах» [21, с. 92]. Громадський контроль у межах вузького та широкого підходів трактує Л. Рогатіна. У першому випадку громадський контроль визначено авторкою як «контроль над діяльністю органів влади, здійснюваний громадянами й інституційними структурами громадянського суспільства з метою виявлення і припинення різних видів зловживання владою»; у другому, як «суспільне явище, при якому громадянське суспільство бере участь у визначенні основних напрямів внутрішньої і зовнішньої політики держави, у вирішенні суспільно-значимих проблем та контролює процес їх реалізації» [22, с. 169]. У свою чергу І. Сквірський під громадським контролем розуміє « діяльність громадськості, яка має на меті перевірку або спостереження з метою перевірки для протидії, попередження або припинення протиправних дій, рішень чи бездіяльності суб'єктів публічного управління» [23, с. 42-43]. На думку автора, «характерною рисою громадського контролю є те, що він здійснюється як окремими приватними особами, так і громадськими об'єднаннями, які незалежні від об'єктів контролю. Громадський контроль вважається специфічним інституційним та ціннісним утворенням, що забезпечує відносну стійкість зв'язків і відносин у рамках соціальної взаємодії держави й суспільства» [24, с. 44-45]. Громадський контроль може розвиватися тільки в умовах вільного, плюралістичного суспільства, в якому відсутній політичний режим особистої влади. Наступне визначення для дослідження має

особливе значення, адже поняття «громадський контроль» безпосередньо у законодавстві має бути максимально обґрунтованим та найбільш юридично прийнятним. Так, відповідно до ст. 78 Закону України «Про вищу освіту» від 07 липня 2014 р. громадський контроль у сфері вищої освіти є правом суспільства та окремих громадян, працівників у сфері вищої освіти, осіб, які навчаються, органів громадського самоврядування, професійних спілок, організацій роботодавців та їх об'єднань, громадських організацій отримувати у встановленому законодавством порядку доступ до інформації на всіх етапах прийняття рішень у сфері вищої освіти і науки, вносити пропозиції та зауваження до них, погоджувати прийняття визначених законом рішень [25]. Таке визначення громадського контролю є змістовно перевантаженим, зокрема, щодо суб'єктів. Проте, у цілому у визначенні враховано загальні засади розвитку відкритої держави. Т. Коломєць вважає, що «громадський контроль є методом координації та об'єднання зусиль суспільства для вирішення нагальних завдань, способом контролю громадських структур за прийняттям політико-адміністративних рішень щодо основних векторів соціально-економічного розвитку; важливою складовою соціального механізму трансформації цінностей у суспільстві» [26, с.233]. На її думку «істотними ознаками громадського контролю є його системність та всебічність всіх ланок державно-громадського життя; право кожного члена будь-якої спільноти, асоціації, у тому числі державної, брати участь в управлінні загальними справами – невід'ємне демократичне підґрунтя в її організації» [26, с.233]. Нині право громадян на участь в управлінні справами держави являє собою фундаментальну гарантію переходу до системи політичної демократії та наповнює її реальним змістом як безпосередньо, так і через своїх представників. Відповідно до ч. 1 ст. 21 Загальної декларації прав людини, «кожна людина має право брати участь в управлінні своєю державою безпосередньо чи за посередництва вільно обраних представників» [27]. Це положення знайшло своє відображення і у Конституції

України (ст. 38) [28]. Однак, участь громадян в управлінні справами держави вимагає не тільки нормативно-правового вираження, але і встановлення її різноманітних форм. Участь в управлінні справами держави нерозривно пов'язана з реалізацією принципу народовладдя. Так, окремими науковцями наголошується на «пріоритетності права на участь в управлінні справами держави серед політичних прав громадян, що відображають демократичну природу взаємовідносин громадян із державою та покликані забезпечити захист людей від будь-якого обмеження їх свободи» [29, с.210]. Вітчизняним законодавством не передбачено чіткого визначення поняття «право на участь в управлінні справами держави». З'ясування теоретико-правових засад сутності та змісту цього права і його співвідношення з громадським контролем є цінним не лише з точки зору юридичної науки, а й з позиції реального втілення положень Конституції України у практичну площину. На сучасному етапі низка наукових розвідок щодо права на участь громадян в управлінні справами держави здійснена у межах юриспруденції, зокрема з позиції конституційного права. У вітчизняній науці участь громадян України в управлінні державними справами сформульоване О. Чуб як «активна, публічна, добровільна, цілеспрямована, законна діяльність громадян у сфері здійснення державної влади, що гарантована закріпленням у Конституції України відповідного суб'єктивного права, і яка має на меті формування та контроль за діяльністю державних органів, вплив на прийняття, виконання та контроль за реалізацією державних рішень для втілення громадянами своїх суспільно значущих інтересів і забезпечення нормального функціонування, стабільного розвитку та соціального порядку в державі. Вона справедливо зауважує, що участь громадян в управлінні державними справами є їх правом, але з точки зору політики і моралі – певною мірою і обов'язком» [30, с. 7]. У свою чергу А. Грабильніков досліджуване право визначив як «передбачену законодавством можливість громадянина приймати участь у здійсненні безпосереднього народовладдя

шляхом участі у виборах і референдумах, рівного доступу до державної служби і служби в органах місцевого самоврядування, участі у здійсненні правосуддя» [31, с. 3-4]. Така позиція науковців заслуговує на увагу, ці права є важливим елементом правового статусу громадянина у контексті участі у державному та суспільному житті. Проблема управління справами держави багатоаспектна, що дозволяє дослідникам і практикам розглядати її: як одну із засад конституційного ладу; як різновид соціального управління; як складову інституту народовладдя; як діяльність громадян за рішенням загальнодержавних питань тощо. В свою чергу зарубіжні вчені К. Джанда, Дж. Бері та Дж. Голдман характеризували політичну участь як дії окремих громадян, за допомогою яких вони прагнуть вплинути на державну владу (уряд) та політику або підтримати їх [32, с. 226]. А. Драшкович тлумачить політичну участь громадян як «безперервну взаємодію влади і громадян, яка стосується всього циклу прийняття та реалізації рішення й визначає ефективні методи залучення громадян до участі у прийнятті владного рішення, до яких відносить: інформування, консультації, громадський контроль (у різних формах) тощо». Авторка вважає, що «участь громадян є необхідним елементом не лише прийняття владного рішення, але і здійснення громадського контролю в умовах демократизації суспільства» [33].

Наведені визначення враховують різні аспекти участі громадськості в управлінні справами держави. Проте, на сучасному етапі демократичного розвитку держави та суспільства одним із пріоритетних елементів досліджуваного явища є громадський контроль, що має бути відображено у змісті поняття «право на участь в управлінні справами держави». У контексті цього варто навести позицію О. Скібіної. На думку авторки «участь громадян в управлінні державними справами є свідомою, вільною, активною, публічною, добровільною, цілеспрямованою, законною діяльністю громадян у сфері здійснення державної влади, яка має на меті формування та контроль за

діяльністю державних органів, вплив на прийняття, здійснення та контроль за реалізацією державних рішень» [34]. М. Іжа зазначає, що «громадський контроль – важлива форма реалізації демократії, оскільки надає можливість населенню брати участь у державному управлінні, у вирішенні державних і суспільних справ, активно впливати на діяльність органів публічної влади» [35, с. 75]. Формування сучасної демократичної моделі політичного управління залежить від ефективної взаємодії політично активних громадян та влади на всіх рівнях суспільного життя. Сьогодні участь громадян у прийнятті владних рішень загалом залишається дуже низькою. Як вірно зазначає В. Малиновський «громадський контроль є формою участі громадськості в управлінні для підвищення ефективності діяльності органів публічної влади, підприємств, установ і організацій, що надають соціальні послуги» [36, с. 236]. На думку Л. Рогатіної, «громадський контроль – найвища сходинка у феномені суспільної участі, він означає реальну участь громадськості у підготовці та ухваленні владних рішень» [22, с. 41]; є «важливою формою реалізації демократії і способом залучення населення до управління суспільством та державою», наголошує С. Кушнір [21, с. 65]. Як «функціональний канал більш широкої участі громадян в управлінні справами суспільства і держави громадський контроль» розглядає О. Джафарова та наголошує, що «це зовсім не означає, що всі повинні брати участь у ньому. Важливо лише, щоб: а) кожна ланка управлінського процесу була підконтрольна народу; б) кожен громадянин у тій чи іншій формі залучався до участі у контролі» [37, с. 16]. Ці групи функціонально- процесуальних інститутів відображають органічний зв'язок представницької та безпосередньої демократії в єдиній контрольній системі. У сучасних умовах пошуку ефективної моделі взаємодії держави та громадянського суспільства, прагнення до підвищення конструктивної політичної активності громадян і залучення їх до участі в управлінні справами держави конституційне право на участь в управлінні справами держави являє

собою комплексне право, основними формами реалізації якого є: 1) право обирати і бути обраними до органів публічної влади; 2) право брати участь у референдумі; 3) право на рівний доступ до державної і муніципальної служби; 4) право брати участь у відправленні правосуддя; 5) право звертатися особисто і направляти індивідуальні та колективні звернення до органів публічної влади; 6) право громадян на мирні зібрання; 7) громадський контроль тощо. Становлення громадського контролю як форми участі громадськості в управлінні державними справами сприятиме: розвитку легітимності діяльності органів публічної влади; підвищенню якості владного рішення; становленню громадянського суспільства; вдосконаленню зв'язків між органами влади та інституціями громадянського суспільства; високій активності громадян тощо.

Аналізуючи досліджуване поняття, не можна не звернути увагу на той факт, що поряд із ним у науковій літературі вживаються і такі поняття, як «цивільний контроль» та «публічний контроль», що вимагає встановлення їх співвідношення з поняттям «громадський контроль» [23, с. 184]. Нині у науковій літературі досить широко застосовується термін «цивільний контроль». Необхідність його концептуалізації, з позиції юриспруденції, викликано відсутністю у правовій науці чіткого розмежування понять «цивільний контроль» і «громадський контроль». Вказана проблематика досліджена досить фрагментарно як у вітчизняній, так і у зарубіжній літературі. Якщо громадський контроль розглядати в аспекті одного з напрямів життєдіяльності громадянського суспільства та провідною складовою системи стримувань і противаг, то у такому розумінні громадський та цивільний контроль можна визначити як тотожні явища, оскільки останній також виступає однією з функцій громадянського суспільства. На думку деяких вчених розмежування між цивільним і громадським контролем носить досить умовний характер, або ж воно взагалі відсутнє. Цивільний контроль передбачає усвідомлену потребу громадянина у реалізації його соціальних функцій

контролю за діяльністю органів публічної влади. Цивільний контроль виступає своєрідним посередником між громадянським суспільством і державою, об'єктом якого є органи публічної влади. Разом із тим відзначимо, що поняття цивільний контроль досить широко використовується у контексті контролю щодо певних воєнізованих структур. Термін «цивільний контроль над армією» (civilian control) є дослівним перекладом з англійської, який вже закріпився у вітчизняній воєнно-науковій літературі, хоча у смисловому перекладі він, перш за все, означає управління, підкреслює І. Храбан та пропонує наступну інтерпретацію «демократичного цивільного контролю над збройними силами: складний механізм управління (контролю) над армією з боку народу як через державні інститути, так і через свої неформальні незалежні об'єднання, спрямований на те, щоб стан і застосування збройних сил відповідали потребам та інтересам суспільства» [38, с. 3, 7-8]. «У розвинутому демократичному суспільстві процес цивільного контролю над збройними силами здійснюється у різних формах і за допомогою розгалуженого комплексу засобів, що стоять на перешкоді можливості небезпечних для суспільства антидержавних дій військових. Цивільний контроль стосується діяльності силових структур, які наділені широким колом можливостей та повноважень щодо обмеження індивідуальних та колективних прав й свобод і у той же час знаходяться поза контролем з боку населення через систему виборів», стверджує С. Шестак [19, с. 41]. О. Терещук тлумачить цивільний контроль як «незалежний від держави законодавчо-закріплений демократичний механізм, при якому інститути громадянського суспільства через органи представницької влади або безпосередньо здійснюють моніторинг та коригування військово-силової політики і практики» [39, с. 52]. У сучасний період термін «цивільний контроль» отримав офіційне закріплення у Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19 червня 2003 р., де визначається як комплекс здійснюваних

відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних заходів для забезпечення неухильного дотримання законності й відкритості у діяльності всіх складових частин Воєнної організації та правоохоронних органів держави, сприяння їхній ефективній діяльності і виконанню покладених на них функцій, зміцненню державної та військової дисципліни [40]. Необхідно зазначити, що у Законі всі існуючі у державі види контролю об'єднано у межах даного поняття. Громадський контроль розглядається як складова частина демократичного цивільного контролю. У контексті цього визначення законодавець фактично ототожнив цивільний контроль із соціальним контролем, що методологічно не є вірним. Підводячи підсумки зауважимо, що у правознавстві феномен «цивільний контроль» розглядається по-різному, що формує подальші багатогранні перспективи його дослідження. Цивільний контроль виникає тоді, коли формується громадянське суспільство і забезпечується узгодженість приватного та суспільного інтересів, і цей баланс інтересів потребує системи підтримки.

На сучасному етапі низку наукових розвідок щодо сутності та змісту публічного контролю здійснено зарубіжними авторами. Так, одні автори під публічним контролем розуміють «можливість громадян регулювати свободу дій органів влади й через це створювати необхідну систему правового становища у державі, що б обмежила вседозволеність дій влади» [41]. На думку інших «публічний контроль є важливою складовою розвитку правової держави, посилення її принципів, інститутів та норм, чим змінює теоретико-методологічне уявлення про взаємодію людини, суспільства та держави» [42, с. 34]. Під публічним контролем частіше всього розуміють «одну із форм санкціонованого впливу громадянина на діяльність інститутів державного управління, що розвиваються та реалізуються виключно у межах громадянського суспільства» [43, с. 53]; або як «метод публічного регулювання основних сфер державно-управлінської життєдіяльності, що лежить в основі

реалізації ідеї суспільного договору» [44, с. 69-70]. Важливе значення для вивчення проблематики публічного контролю мають наукові розвідки А. Буханевича, який під останнім розуміє «довільну форму громадської участі щодо нагляду за діями інститутів управління, що регламентується правовими нормами, санкціонованими з боку держави, і виступає важливим інструментом розвитку громадянського суспільства, покликаною оптимізувати систему діяльності органів державної влади у сучасних умовах» [45, с. 7-8]. Автором конкретизовано основні види публічного контролю за діяльністю органів державної влади, відповідно до чого ідентифіковано: адміністративний контроль громадськості; парламентську демократію; політичний контроль. Резюмуючи вищенаведене, зазначимо, що публічний контроль є: одним із ключових елементів сфери публічної політики, демократичних процесів; важливою умовою формування громадянського суспільства; механізмом впливу громадян на політичний інститут держави. Публічний контроль включає у свою структуру такі основні види контролю, як державний та громадський. Це зумовило визначити публічний контроль як комплексне явище, одним із компонентів якого є громадський контроль. Постійний розвиток інститутів громадянського суспільства, утвердження принципів правової, демократичної держави можуть бути наслідком консолідації суспільства. При цьому активізація і консолідація суспільства є необхідною умовою демократизації публічної влади. Проведений комплексний аналіз зумовлює визначити, що громадський контроль є одним із фундаментальних державно-правових явищ. Поняття «громадський контроль» можна сформулювати як системну діяльність інститутів громадянського суспільства чи окремих громадян з метою вирішення суспільно-значущих завдань, захисту й забезпечення прав і свобод людини, задоволення потреб та інтересів суспільства в цілому, встановлення відповідності функціонування органів публічної влади вимогам законодавства у процесі їх соціальної взаємодії з громадськістю, що спрямована на забезпечення

ефективності державно-громадських відносин. Громадський контроль є властивістю суспільства і виступає в якості однієї з його основних функцій та у ролі індикатора визначення ефективності цього впливу, спрямований на оптимізацію діяльності публічної влади. На сучасному етапі поряд із поняттям громадського контролю широко використовуються такі категорії, як: «участь в управлінні державними справами», «соціальний контроль», «цивільний контроль», «публічний контроль» тощо. Громадський контроль є одним із пріоритетних елементів участі в управлінні державними справами. Громадський контроль передбачає реальну участь громадськості у підготовці та ухваленні владних рішень; є важливою формою реалізації демократії і способом залучення населення до управління суспільством та державою з метою підвищення ефективності діяльності органів публічної влади. Соціальний контроль є складовою більш широкого явища – соціального управління. Соціальний контроль є складною системою та, відповідно, більш широким поняттям, ніж громадський контроль; вони співвідносяться як частина і ціле. Цивільний контроль інституційно ґрунтується на здатності суб'єктів громадянського суспільства до вільного розвитку та вибору оптимального державного управління як об'єкту громадянської уваги і спостереження. Головна відмінність громадського та цивільного контролю полягає у суб'єктному складі, останній передбачає більш персоніфікований характер, та об'єкті їх проведення. За сутністю та змістом громадський і цивільний контроль ототожнюються і являють собою систему заходів, здійснюваних з ініціативи громадян та спрямованих на поліпшення якості розроблених, прийнятих і реалізованих владних рішень, підвищення ефективності діяльності органів публічної влади. Публічний контроль є одним з ключових елементів сфери публічної політики, демократичних процесів; важливою умовою формування громадянського суспільства. Публічний контроль – комплексне явище, одним із компонентів якого є громадський контроль. Демократичний публічний контроль виникає

тоді, коли формується громадянське суспільство і забезпечується узгодженість приватного та суспільного інтересів. Сьогодні потрібно забезпечити ефективність механізму громадського контролю, оскільки обмеження участі громадян у цьому процесі призводить до безконтрольності публічної влади. Необхідним є пошук оптимальної моделі розвитку концепції демократичного громадського контролю. Становлення цього інституту є системним, складним, тривалим за часом розвитку політико-правовим процесом, який охоплює реформування всіх сфер суспільного життя. Це висуває нові дослідницькі пріоритети та методологічні підходи.

Таким чином з'ясовано, що соціальна обумовленість громадського контролю за діяльністю суддів полягає в необхідності постійного моніторингу громадськістю діяльності суддів, оцінки якості надання судових послуг, можливості впливу громадськості на формування судівського корпусу, висловлення пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності та удосконалення судової системи.

Нижче на виконання завдань дослідження, необхідно здійснити стислий аналіз наукового доробку дослідження проблем громадського контролю взагалі і за діяльністю судів зокрема.

В межах науки адміністративного права значна увага проблемам громадського контролю приділялась такими вченими як, С. Денисюк, С. Вітвіцький С., С. Братель, І. Сквірський та ін. [10; 11; 23; 6].

Проблематика громадського контролю за діяльністю органів публічної адміністрації, в цілому та правоохоронних органів та суду не є новою, в різні часи її досліджували такі вчені, як: В. Авер'янов, О. Андрійко, Ю. Барабаш, Ю. Битяк, С.Братель, М. Вітрук, В. Гаращук, І. Голосніченко, С. Гончарук, В. Горшеньов, Є. Додін, С. Денисюк. І. Залюбовська, І. Ільїнський, Р. Калюжний, С. Ківалов, В. Колпаков, О. Кузьменко, О.Музичук, В. Опришко, А. Селіванов,

М. Селівон, В. Семчик, В. Сіренко, М. Снітчук, Ю. Шемшученко, В. Шестак, Є. Шоріна та інші.

В межах сучасних наукових досліджень здійснювався аналіз різних форм громадського контролю за діяльністю судів, зокрема:

1) порядок взаємодії медіа (ЗМІ) з судами досліджували Наливайко Л.Р., Олійник В.М. [46; 47]

2) порядок та процедури оприлюднення публічної інформації про діяльність суду були предметом дослідження Гриценко І.С, Прилуцького С.В. [48].

3) організаційно-правові форми взаємодії суду з громадськістю та громадськими інституціями були проаналізовані в роботах Кравчука В.М. [49, 50];

5) значна увага аналізу ефективності організаційно-правових заходів щодо зміцнення партнерських зв'язків суду з населенням, визначенню можливості застосування зарубіжного досвіду та його реалізації в діяльності судових органів України та формулюванню висновків, спрямованих на удосконалення діяльності суду у сфері встановлення партнерських відносин з населенням була приділена у роботі Нестор Н.В. [51;52; 53];

б) організаційно-правові засади взаємовідносин судової влади та громадськості комплексно досліджено в роботах Каблак П. І. [54].

Окремою спробою вирішення проблем реалізації громадського контролю за діяльністю судів через їх взаємодію в межах теоретико-правового аналізу недержавного контролю за діяльністю судової влади є робота П.І. Каблака [55], в межах якої ним було з'ясовано, що громадський контроль за діяльністю судової гілки влади як одна із форм їх взаємодії слід визначити як діяльність громадськості з оцінювання виконання судами своїх повноважень, визначення ефективності їх функціонування; серед найбільш ефективних методів громадського контролю судової влади ним виокремлено метод моніторингу

громадянами рішень судів, які містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Досить вдалою спробою системного аналізу контролю за діяльністю місцевих судів є робота С.І. Віговського, який в межах свого дослідження зосередив основну увагу на розкритті сутності та змісту таких його форм, а саме: «1) безпосереднього контролю: а) регулярного (чи періодичного) моніторингу стану виконання працівниками суду своїх обов'язків, перебігу процесів у місцевому суді, безпосередньо не пов'язаних із відправленням правосуддя; б) подання-отримання інформації про діяльність суду; в) подання-отримання та розгляду скарг на дії (рішення) працівників суду; г) службового розслідування у суді; г) антикорупційні контрольні процедури в місцевому суді; д) внесення подання про накладення на порушника дисципліни дисциплінарного стягнення та притягнення його до дисциплінарної відповідальності; е) контролю відкритості суду; 2) опосередкованого контролю, тобто: а) загального кадрового контролю у межах службових відносин у суді; б) підготовки, затвердження, своєчасного оновлення нормативно-правових актів, що стосуються діяльності місцевого суду; в) підготовки, опублікування, поширення коментарів, рекомендацій, роз'яснень, консультативних висновків загального характеру стосовно належної діяльності місцевих судів» [56].

Важливі теоретичні і практичні аспекти щодо сутності, адміністративно-правового та наукового забезпечення громадського контролю за діяльністю судів були запропоновані в роботі С. І. Нестор [51].

В цілому слід зазначити, що попри значну кількість наукових досліджень присвячених громадському контролю за діяльністю судів системного аналізу форм, засобів, способів, суб'єктів та процедури такого виду публічного контролю за діяльністю судів та судової системи в цілому на теренах України в межах її новітньої правової доктрини здійснено не було, що й зумовлює необхідність його проведення. Та все ж основоположним фактором, що

зумовлює необхідність проведення такого системного дослідження є запровадження судової реформи, яка була започаткована прийняттям в 2016 році Закону «Про судоустрій і статус суддів» визначено відкритість та прозорість, а також взаємодію з населенням на засадах партнерства, що в свою чергу закладає основи для повернення довіри до цього судового органу та його законної діяльності направленої в першу чергу на обслуговування громадян в сфері правосуддя [1]. Все це зумовлює необхідність винайдення, обґрунтування, нормативного закріплення та практичного втілення нових форм, засобів способів та процедур громадського контролю за діяльністю судів.

На сьогодні основним нормативним базисом здійснення громадського контролю в цілому і за діяльністю судів в Україні є Конституція України, зокрема ч. 1 ст. 5 передбачає, що єдиним джерелом влади в Україні є народ, яку він здійснює безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Згідно ч. 1 ст. 38 Конституції України, громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами. На нашу думку, саме сукупність передбачених законодавством України форм залучення громадян до державного управління і складає основу громадського контролю. Разом з тим, у чинних нормативно-правових актах, хоч і часто вживається поняття «громадський контроль», однак відсутнє його нормативне закріплення. У цьому слід погодитися з думкою С. Денисюка, що «надати універсальне законодавче визначення поняттю «громадський контроль» так само важко, як і будь-якому іншому суспільному явищу, що перебуває в стані розвитку. Але необхідність формулювання особливостей громадського контролю, вдосконалення правового регулювання його реалізації обумовлена як недостатністю теоретичних розробок у досліджуваній сфері, так і впливом цього явища на розвиток громадянського суспільства та побудову правової держави» [10, с. 358].

Аналіз чинного законодавства в залежності від змісту та спрямованості правового регулювання дозволяє виокремити три групи законодавчих актів

України щодо громадського контролю: загальні; організаційно-процедурні та галузеві.

До першої групи належать нормативно-правові акти, що передбачають базові положення громадського контролю, принципи, правові засоби, завдання його здійснення та удосконалення. До таких належить Закони України «Про звернення громадян» [57], «Про інформацію» [58], «Про доступ до публічної інформації» [59], «Про громадські об'єднання» [60], «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» [40] та інші. Ці законодавчі акти є системою норм, які встановлюють правові засоби для громадян та інститутів громадянського суспільства, за допомогою яких стає можливим громадський контроль за діяльністю суб'єктів владних повноважень.

Також до цієї групи слід віднести Указ Президента України «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні», яким затверджена «Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки». Особливістю цього нормативного документа є те, що в ньому серед основних проблем розвитку громадянського суспільства в Україні визначено відсутність у державі ефективного громадського контролю за діяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також недостатня практика залучення громадськості до формування та реалізації державної політики і вирішення питань місцевого значення [61]. Тож вказана національна стратегія спрямована на розвиток та удосконалення громадського контролю органів публічної влади, шляхом створення правових механізмів та сприятливих умов для його повноцінної реалізації, а тому удосконалення нормативно-правове регулювання у цій сфері є основним інструментарієм змін.

Другу групу складають переважно підзаконні нормативно-правові акти, що визначають форми і види громадського контролю, частково регулюють процедурні питання їх здійснення, зокрема: постанова КМУ «Про забезпечення

участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [62], «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» [63] та інші. Враховуючи, що об'єктами громадського контролю переважно є діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади, нелогічним є нормативне забезпечення такого контролю, яке базується виключно на актах органів виконавчої влади. Такі важливі правовідносини, як організаційно-процедурне забезпечення реалізації громадського контролю органів публічної влади, повинно регулюватися законами, особливо зважаючи на важливість цього питання в сучасних умовах розвитку нашої країни.

До третьої групи належать нормативно-правові акти, які визначають громадський контроль в окремих сферах публічно-владних правовідносин та публічного урядування, зокрема закони України: «Про публічні закупівлі» – правове регулювання громадського контролю у сфері публічних закупівель [64]; «Про запобігання корупції» – громадського контролю за виконанням законів у сфері запобігання корупції [65]; «Про судоустрій і статус суддів» – громадського контролю за судовою системою [1]; «Про благоустрій населених пунктів» – громадського контролю у сфері благоустрою населених пунктів [66] та інші. Слід зазначити, що кожний із зазначених законів по-різному визначає процедуру здійснення громадського контролю у відповідних сферах і переважно узагальнено, що в не завжди дозволяє ефективно або взагалі реалізувати його на практиці.

Класифікація нормативно-правових актів, що забезпечують реалізацію громадського контролю публічної влади може бути різною. Наприклад, залежно від їх юридичної сили поділяються на такі: Конституція України, закони, підзаконні нормативно-правові акти, беручи за критерій поділу походження суб'єктів прийняття нормативно-правових актів: національні та міжнародні тощо. Проте, на нашу думку, основною метою такої класифікації має бути

упорядкування нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини щодо здійснення громадського контролю. Це у свою чергу забезпечить деяку систематизованість їх використання та аналізу, можливість виявлення колізійності та неузгодженості окремих положень законодавства, вироблення науково обґрунтованих підходів удосконалення та уніфікації нормативно-правового регулювання у цій сфері.

Разом з тим, жодний, навіть найбільш науково обґрунтований підхід до систематизації нормативно-правих актів, що регулюють здійснення громадського контролю в державі, не замінить собою визначення механізмів його реального функціонування. Формування лише моделі громадського контролю без деталізації процедурного забезпечення у більшості випадків є перешкодою для його практичної реалізації. Як наслідок, вітчизняні вчені й представники громадянського суспільства, суб'єкти владних повноважень мають тільки загальне уявлення про систему громадського контролю. Результатом є низька ефективність громадського контролю, недостатня ініціативність громадськості у цій сфері та невизначеність органів публічної влади у правовідносинах, що виникають при здійсненні такого контролю. У сукупності це лише загострює існуючу проблему, а будь-яка громадська активність щодо контролю публічної влади часто де-факто перебуває на хиткій межі законності та правомірності.

Як вірно зазначає В.М. Кравчук «відсутність у чинному законодавстві України єдності змісту та поняття громадського контролю, закріплення належного організаційно-процедурного регулювання його реалізації, зокрема чітких правил здійснення такого контролю, створює штучні бар'єри для контрольної функції громадянського суспільства. Для вирішення вказаних проблем важливим є не лише розробка та прийняття спеціального закону про громадський контроль, проекти якого в різні часи розроблялися та навіть вносились на розгляд Верховної Ради України [67; 68; 69; 70], а й формування

якісно нового типу особистості, свідомої своїх прав і обов'язків громадянина, розвиток сильного громадянського суспільства та народовладдя у державі» [49, с. 59].

Також В.М. Кравчук вказує на те, що «удосконалення та уніфікація нормативно-правового забезпечення громадського контролю в Україні сприятиме ефективнішому функціонуванню цього інституту взаємодії суспільства і держави. Це дозволить вирішити низку завдань з демократизації державного управління, серед яких ключовими є такі: 1) посилення громадської участі в прийнятті важливих суспільно-політичних рішень та контролю за їх виконанням; 2) сприяння недопущенню або ініціюванню усунення раніше допущених порушень Конституції України, законів України, інших нормативно-правових актів, державної дисципліни органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими й службовим особами; 3) забезпечення дотримання органами публічної влади прав фізичних і юридичних осіб; 4) формування суспільної оцінки діяльності апарату держави та його інститутів, забезпечення взаємозв'язку між владою та народом; 5) постійна громадська експертиза рішень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; 6) підвищення ефективності роботи публічної адміністрації та посилення дії важелів впливу громадян на суб'єктів владних повноважень» [71].

Сучасну правову доктрину громадського контролю за діяльністю судів було закладено в новому Законі України «Про судоустрій і статус суддів», в той же час закон лише дотично визначає можливість його здійснення через дотримання принципів гласності та відкритості діяльності суду, в такому разі питання форм громадського контролю за діяльністю судів їх впровадження та визначення їх ефективності є предметом громадського обговорення та наукового аналізу, який і буде здійснено в наступних підрозділах роботи.

1.2. Поняття, зміст та форми громадського контролю за діяльністю суддів

Однією з основних складових успішного функціонування та розвитку нашої держави на засадах законності є забезпечення ефективної роботи судді, доброчесності його діяльності, належна оплата його праці, постійне підвищення кваліфікації, вивчення міжнародної судової практики, забезпечення кар'єрного росту залежно від професійних навиків та публічного інтересу. Одним із принципів демократії та дотримання загальносвітових стандартів законності та доброчесності є принцип запровадження громадського контролю за діяльністю органів публічної влади в цілому та суддів, вжиття ефективних заходів юридичної відповідальності за порушення в їхній діяльності та встановлення ефективних та справедливих мір такої відповідальності. Поетапне та комплексне запровадження різних форм громадського контролю за діяльністю суддів визначено в Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, яка затверджена Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021 [72]. В ній, зокрема зазначено, що взаємодія суддів із суспільством має здійснюватися за такими напрямками: «розширення змісту щорічної доповіді про стан забезпечення незалежності суддів в Україні, який готує та оприлюднює Вища рада правосуддя (звіт про стан справ, аналіз тенденцій та викликів у діяльності суддів і судів); запровадження практики всебічного обговорення щорічної доповіді про стан забезпечення незалежності суддів в Україні шляхом проведення громадських консультацій та дискусій, удосконалення заходів з подальшого розвитку систематичного проактивного професійного спілкування з об'єднаннями юристів, громадськістю та засобами масової інформації, розвиток комплексної системи комунікації; впровадження системного підходу та ефективних комунікативних рішень з протидії розповсюдженню недостовірної інформації,

спрямованої на дискредитацію суддів, у тому числі у соціальних мережах; механізму оцінки учасниками судового процесу роботи суду, використання інших форм опитувань, впровадження електронного механізму опитування; єдиного стандарту якості роботи суду; посилення уваги до потреб учасників судового процесу з метою покращення доступу до правосуддя та сприяння сприйняттю людьми суду як органу, який вирішує спір і захищає права та інтереси» [72] та ін.

Як було відмічено нами вище принцип участі громадян в управлінні державними справами, закріплений у ст. 38 Конституції України [28], створює законодавчу основу для реалізації різних форм участі громадськості у функціонуванні судової влади, проте треба відзначити, що єдності з питання необхідності, доцільності та перспективності запровадження деяких з них серед правників немає. Відтак, ця проблема дискутується, особливо на черговому етапі судової реформи.

Зокрема, аналіз світових практик реалізації права громадян на здійснення контролю за діяльністю органів публічної влади (громадського контролю) свідчить, що громадськість потенційно може брати участь у формуванні корпусу суддів – впливати на персональний склад судового корпусу шляхом: 1) прямих виборів суддів народом; 2) громадських обговорень претендентів на посаду судді на етапі проведення конкурсу на заміщення вакантної посади судді; 3) громадських обговорень кандидатур суддів перед їх безстроковим обранням; 4) вдосконалення механізму реалізації права громадян відкликати суддів з посади, якщо вони не виконують чи неналежним чином виконують свої повноваження). Також громадськість може брати участь у здійсненні правосуддя: 1) через присяжних; 2) завдяки інституту посередництва (медіації) як способу альтернативного розв'язання спорів за участю громадськості; 3) через громадських мирових суддів. Однак найбільш ефективним і дієвим механізмом взаємодії громадськості та судової влади мав би стати громадський

контроль судової влади. Громадський контроль у будь-якій демократичній державі є однією з важливих гарантій недопущення зловживань владою та використання її на шкоду суспільству та державі. Право громадян контролювати владу, надавати оцінку ефективності діяльності органів публічної влади на сьогодні визнається головним фактором реального утвердження принципу народовладдя, закріпленого у ст. 5 Конституції України.

Попри загальну дослідженість поняття та змісту громадського контролю за органами публічної влади, особливості форм та способів його реалізації за діяльністю судів в Україні на монографічному рівні не здійснювалось, що і зумовлює необхідність з'ясування поняття та змісту громадського контролю за діяльністю суддів в Україні, що буде предметом дослідження в межах даного підрозділу роботи.

На досягнення мети дослідження нижче планується виконання наступних дослідницьких завдань: з'ясування поняття громадського контролю за діяльністю суддів в Україні, виокремлення його найбільш дієвих форм та способів.

Перш ніж з'ясувати поняття та зміст громадського контролю за діяльністю суддів в Україні, необхідно з'ясувати сутність громадського контролю за діяльністю органів публічної адміністрації. На початку слід відмітити, що поняття громадського контролю не знайшло законодавчого закріплення, хоча в правовій науці були непоодинокі спроби обґрунтувати необхідність його законодавчого закріплення. Наприклад С.Ф. Денисюк в свій час пропонував розробити законопроект «Про громадський контроль в Україні», в якому «на законодавчому рівні доцільно закріпити напрямки контрольної діяльності, перелік суб'єктів громадського контролю, принципи та правила здійснення такого контролю, його юридичне оформлення, механізм відповідальності державних і недержавних (діяльність фізичних та юридичних осіб як державного, так і недержавного секторів) структур та їх посадових осіб

за невиконання або неякісне чи несвоєчасне виконання законних вимог громадянської та ін.» [73, с.6-7]. В той же час відсутність законодавчого акту про громадський контроль не свідчить про відсутність правової регламентації його здійснення; його нормативну базу складають окремі норми Конституції та інших законів. Так, згідно із статтями 5 і 38 Конституції, народ є носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в Україні, яку він здійснює безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами [28]. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» в якості однієї з форм громадського контролю визначає громадські слухання (ст. 13), у ході яких «територіальна громада має право зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування» [74]. Закон України «Про об'єднання громадян» (ч. 1 ст. 20) до прав зареєстрованих об'єднань громадян відносить і право отримувати від органів державної влади і управління, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своїх цілей і завдань [75]. Згідно з Законом України «Про звернення громадян», громадяни України мають право звертатись до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, установ та організацій незалежно від форм власності, до підприємств, до засобів масової інформації, до посадових осіб згідно з їх функціональними обов'язками із зауваженнями, скаргами та пропозиціями щодо їх статутної діяльності, заявою чи клопотанням стосовно реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргами про їх порушення (ч. 1 ст. 1) [57].

Проведений нами аналіз законодавчих актів свідчить, що на законодавчому рівні відсутнє нормативне визначення громадського контролю.

Лише у Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами» наведено поняття демократичного цивільного контролю, який визначено як комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних заходів для забезпечення неухильного дотримання законності й відкритості в діяльності всіх складових частин Воєнної організації та правоохоронних органів держави, сприяння їхній ефективній діяльності і виконанню покладених на них функцій, зміцненню державної та військової дисципліни [7].

Попри відсутність законодавчого визначення громадського контролю неозначним є розуміння його змісту серед науковців. Так В.Г. Гаращук, до громадського контролю відносить «контроль з боку різних громадських формувань (або угруповань) - профспілок, трудових колективів, партій, рухів, фондів та інших утворень та контроль з боку громадян» [76, с. 169]. Сківський І.О. ще більш широко тлумачить поняття «громадського контролю як діяльності громадян у формі спостереження, аналізу діяльності публічної влади так і входження до складу наглядових рад цих органів» [77, с. 502]. Т.В. Наливайко визначає «громадський контроль як організаційно-правову форму об'єднання громадян на добровільних засадах для задоволення та захисту їхніх власних та громадських законних правових, соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних та інших спільних інтересів» [78, с.3]. В свою чергу Наливайко Л.Р. і Орешкова А.Ф. з урахуванням наукового аналізу поняття громадського контролю запропонували його авторське тлумачення, як «одного із видів соціального контролю у формі публічної перевірки діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування з використанням комплексу здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних заходів з боку громадян та їх об'єднань в умовах розбудови демократичної, соціальної, правової держави» [79, с.51]. Однак автори, на нашу думку, звужують розуміння громадського контролю лише до

публічної перевірки діяльності суб'єктів владних повноважень, ми ж схильні відносити до форми громадського контролю також аспект взаємодії громадськості та суб'єктів владних повноважень.

Як зазначає Н.В. Нестор «окремі вчені у власних дефініціях роблять наголос на адміністративних формах та процедурах здійснення даного виду контролю» [80, с.288]. Зокрема, О. В. Савченко трактує громадський контроль як «активне спостереження представників громадськості (громадян та їх об'єднань) із використанням системи правових, організаційних, інформаційних та інших засобів (перевірки, порівняння, оцінювання) з метою забезпечення неухильного дотримання законності, реалізації прав та свобод населення» [81, с. 46]; О. О. Борбунюк – «як систему заходів правового, організаційного та інформаційного характеру, які здійснюються громадськістю для забезпечення дотримання органами державної влади, місцевого самоврядування та їх посадовими особами положень законодавства України з метою запобігання порушень, їх своєчасного виявлення та усунення» [82, с. 128]; А. С. Крупник – «як інструмент громадської оцінки ступеня виконання органами влади та іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань» [8, с. 3] тощо. Існують наукові інтерпретації поняття громадського контролю в наближеній до судової сфери – правоохоронній сфері. Зокрема, О. М. Музичук громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів розглядає як «спостереження чи перевірку індивідуальними або колективними (зовнішніми чи внутрішніми) недержавними суб'єктами виконання (дотримання) правоохоронними органами та їх працівниками чинного законодавства, які, як правило, не можуть втручатися у професійну діяльність правоохоронних органів, а їх рішення здебільшого носять рекомендаційний та профілактичний характер» [83, с. 273]. В. Л. Синчук громадський контроль в розрізі діяльності органів прокуратури трактує в якості «сучасного інструменту взаємодії громадянського суспільства з

правоохоронними органами України, джерела формування громадської думки та довіри до інституту прокуратури» [84, с. 254].

Громадський контроль в судовій сфері розглядається окремими авторами як «компроміс між державою та громадянським суспільством у питаннях організації судової влади та здійснення правосуддя, що забезпечує досягнення незалежності суду» [85, с. 348], іншими - як «громадське оцінювання виконання судами своїх повноважень, визначення ефективності їх функціонування» [54, с.98].

Попри неодноразові спроби внести на розгляд Парламенту Законопроекти «Про громадський контроль» найбільш прагматичним на нашу думку є Проект Закону України від 13.05.2015 № 2737-1 «Про громадський контроль», яким запропоновано досить широке розуміння громадського контролю над органами державної влади та органами місцевого самоврядування, як здійснення правових, організаційних, інформаційних заходів для забезпечення неухильного дотримання органами державної влади та місцевого самоврядування положень Конституції, законів України, інших нормативно-правових актів з метою сприяння їхній ефективній діяльності й виконання покладених на них функцій захисту прав, свобод, інтересів громадян [86].

В той же час основи нормативно-правового регулювання реалізації різних форм громадського контролю вже закладені в окремих положеннях Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Так в статті 11 Закону закладені принципи гласності і відкритості судового процесу, частина яких реалізована, зокрема стосовно того, що «судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом; ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи; будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом; розгляд справ у судах відбувається відкрито,

крім випадків, установлених законом. У відкритому судовому засіданні мають право бути присутніми будь-які особи. У разі вчинення особою дій, що свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу, така особа за вмотивованим судовим рішенням може бути видалена із зали судового засідання» [1].

Однак положення п.2 ст. 11 Закону тільки мають перспективу на реалізацію, або реалізуються частково, при тому, що норма цієї статті вказує на те, що «інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого є відкритою та має бути невідкладно оприлюдненою на офіційному веб-порталі судової влади України, крім випадків, установлених законом» [1].

Також в главі 3 Закону визначено правовий статус та порядок участі представників громадськості - присяжних, які опосередковано здійснюють громадський контроль за діяльністю суддів, приймаючи участь у судовому засіданні та залучаються до вирішення справи у складі суду разом із суддею або залучаються до здійснення правосуддя.

В енциклопедичних джерелах теж відсутнє єдине розуміння громадського контролю. Так в Юридичній енциклопедії громадський контроль визначено як «один з видів соціального контролю, який здійснюється об'єднаннями громадян та самими громадянами, що є важливою формою реалізації демократії і є способом залучення населення до управління суспільством та державою» (автор - Андрійко О.Ф) [87, с.234]. В Енциклопедії державного управління громадський контроль визначено як «форма участі громадськості в управлінні для підвищення ефективності діяльності органів публічної влади, підприємств, установ і організацій, що надають соціальні послуги» [88, с. 113].

Окремі дослідники громадського контролю за діяльністю судової системи не наводять поняття громадського контролю за діяльністю судової системи а за звичай викремлюють його форми. Так В. Кравчук зазначає, що «громадський контроль над діяльністю судів сьогодні повинен передбачати наступне: публічність судових процесів, зокрема, з вільним доступом до них представників засобів масової інформації; можливість відводу суддів з ініціативи учасників судового процесу; включення в атестаційно-дисциплінарні органи (кваліфікаційні комісії суддів) представників юридичної громадськості, ефективної діяльності громадських рад при судах, встановлення відповідальності за порушення суддівської дисципліни» [50, с.15]. На думку П. Каблак: «громадський контроль судової влади, за своєю суттю, – це громадське оцінювання виконання судами своїх повноважень, визначення ефективності їх функціонування, він може здійснюватися методами спостереження, опитування, аналізу, прогнозування та ін., однак, у той же час, дослідник відзначає особливу результативність використання методу опитування за допомогою карток громадянського звітування (КГЗ)» [54, с.132]. С. Прилуцький громадський контроль судової влади розглядає як «компроміс між державою та громадянським суспільством у питаннях організації судової влади та здійснення правосуддя, що забезпечує досягнення незалежності суду судової інформації та її об'єктивне висвітлення» таким чином наводячи невиправдано широке його розуміння яке охоплює в тому числі і питання участі громадськості в діяльності суду [85, с. 348–349].

На думку М. Вільгушинського громадський контроль за судами більше «нагадує нагляд (моніторинг) за діяльністю суду у тому розумінні, що останній зводиться до зовнішнього спостереження за функціонуванням судів загальної юрисдикції. На його переконання громадський контроль виконує дві основні функції: комунікаційну у межах якої відбувається діалог між судовою владою, її органами, громадськістю та засобами масової інформації, а також всередині

самої судової системи, налагодження відносин довіри з усіма зацікавленими сторонами та корекційну яка проявляється в тому, що громадяни (приватні особи) можливість брати участь у реформуванні судової системи взагалі та судів, зокрема, шляхом виявлення нормативних, організаційних, технічних тощо недоліків у діяльності останніх» [89, с. 25].

Нестор Н.В. визначає громадський контроль за діяльністю судів як «систему нормативно визначених заходів та процедур, які здійснюються суб'єктами громадянського суспільства по відношенню до суддів, кандидатів на вакансію судді, членів органів суддівського врядування та самоврядування (кандидатів на ці посади), судів як інституційних утворень з метою забезпечення умов добору професійних та добросесних суддів, ефективного, неупередженого здійснення правосуддя та об'єктивного інформування громадськості про поточний стан справ у судовій сфері» [90, с.13]. На його думку, громадський контроль у сфері судової влади є «зовнішнім регулятором процесів розвитку судової системи, скеровуючи їх у русло відповідних суспільних очікувань, узгоджуючи їх з інтересами соціуму на кожному історичному етапі його розвитку і забезпечуючи в такий спосіб еволюцію судової системи та її взаємозв'язок із суспільством» [80, с. 292].

Валентина Кравчук та Валерій Кравчук досліджуючи громадський контроль судової влади як спосіб відновлення довіри суспільства до судів та суддів приходять до висновку, що «громадський контроль судової влади доцільно розуміти у вузькому значенні як одну із форм участі громадськості у функціонуванні судової влади, яка забезпечує ефективний механізм взаємодії громадськості та судової влади, а саме як оцінювання представниками громадськості рівня виконання судами своїх повноважень, ефективності їх функціонування і відповідності їх критеріям професійної етики та добросесності. За своєю правовою природою та змістом предмет громадського контролю суддів та судової влади повинен включати: добросесність, етику

поведінки суддів, достовірність інформації, поданої суддями у своїх деклараціях; реалізацію принципу відкритості та гласності (транспарентності) відправлення правосуддя; реальне перебування суду та суддів, які розглядають конкретну справу, у стані незалежності (зокрема, шляхом виявлення фактів, що ставлять під сумнів їх незалежність у конкретній справі); процедури добору кандидатів на посади суддів та відповідність морально-етичним вимогам самих кандидатів; діяльність органів, що забезпечують функціонування судової влади» [91, с. 14]. Також ними зазначено, що «громадський контроль судової влади не може охоплювати у будь-якій формі позапроцесуальну ревізію судових рішень; перевірка законності та обґрунтованості судових рішень може здійснюватися винятково у процесуальному порядку вищестоящою судовою інстанцією» з чим з ними варто погодитись [91, с. 14].

Дещо більш широкою є позиція наукової спільноти щодо форм, засобів та способів громадського контролю за діяльністю судів. Зокрема Нестор Н.В. досліджуючи адміністративно-правове забезпечення різних форм контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні приходить до висновку, що формами громадського контролю за діяльністю судів «в рамках його форм (спостереження, аналізу), експертизи є: 1) отримання інформації з відкритих або закритих джерел, за результатами соціологічних досліджень, особистих інтерв'ю (розмов, консультацій) зі сторонніми суб'єктами (в тому числі тими, що є об'єктом контролю), журналістських розслідувань тощо; 2) інтелектуальна, розумова обробка отриманої інформації, в тому числі завдяки інноваційним технологіям та комп'ютерним алгоритмам, із формуванням власних висновків, звітів, оглядів, інших форм вираження результатів аналітичної чи експертної роботи; 3) направлення інформації (висновків, матеріалів) будь-яким зацікавленим суб'єктом до Вищої ради правосуддя в рамках процедури подання дисциплінарної скарги; 4) направлення негативного висновку Громадською радою доброчесності щодо відповідності судді (кандидата на цю посаду)

вимогам професійної етики та добросовісності Вищій кваліфікаційній комісії суддів для врахування в процесі кваліфікаційного оцінювання; 5) направлення інформації (висновків, матеріалів) фізичними та юридичними особами органам досудового розслідування за підслідністю при поданні заяви про вчинення злочину; в загальному порядку звернення громадян; 6) створення та забезпечення функціонування спеціалізованих інтернет-сайтів, які спрощують (роблять більш зручним та зрозумілим) доступ населення до відповідної інформації про суд та суддів; 7) оприлюднення результатів аналітичної та експертної роботи (консолідованої інформації з висновками, коментарями зацікавлених осіб) в засобах масової інформації, зокрема на телебаченні та в мережі Інтернет» [90, с. 23].

З огляду на вище викладену та нами проаналізовану точку зору різних науковців та власно проведений аналіз ми приходимо до думки що з урахуванням завдань, які покладаються на суди в Україні, можна визначити, що громадський контроль за діяльністю суддів це визначена законом діяльність представників громадськості (як індивідуальних так і колективних суб'єктів) спрямована на перевірку (спостереження, нагляд) за законністю здійснення суддями судочинства з урахуванням дотримання принципів врахування громадської думки при формуванні суддівського корпусу, гласності і відкритості судового процесу, доступності громадян до судового процесу, відкритості та доступності до судових рішень [92, с.283].

Мета громадського контролю за діяльністю суддів полягає у тому, щоб не допустити дій контрольованих суб'єктів за межами законності й правопорядку, попередити можливі відхилення від намічених цілей, а також інтересів суспільства та його суб'єктів, а у разі появи цих відхилень усунути їх негативні наслідки. Завданнями громадського контролю за діяльністю суддів є: 1) отримання точної і повної інформації щодо діяльності суддів; 2) сприяння підвищенню ефективності роботи суддів; 3) поширення серед громадськості

соціально значущої функції судів; 4) підтримання іміджу суддівської діяльності та престижу роботи судді; 5) забезпечення прозорого відбору кадрів для судів, їх переміщення та іншого просування по службі; 6) підвищення рівня законності забезпечення прав і свобод громадян в діяльності суддів; 7) покращення умов та порядку надання суддівських послуг.

Зміст громадського контролю за діяльністю суддів проявляється у його процедурних формах та інституційних елементах. Інституційними елементами громадського контролю за діяльністю суддів є: суб'єкт, об'єкт, предмет та процедура його здійснення. Суб'єктами такого громадського контролю виступають громадяни та громадські об'єднання - неорганізована та організована громадськість. У якості об'єкту громадського контролю виступають самі судді, результати їх діяльності а також конкретні посадовці судової системи, або претенденти на посаду судді. Предметом громадського контролю є діяльність вказаних об'єктів з реалізації прав і свобод громадян, задоволення їх потреб та інтересів. Процедура громадського контролю містить комплекс форм і методів його здійснення відповідно до завдань та характеру згаданих вище компонентів [93, с.222].

Здійснивши аналіз правових засад здійснення судочинства в Україні, в тому числі стосовно мети, завдань та принципів діяльності судів а також на основі узагальнення наукових положень щодо сутності громадського контролю за діяльністю судів, можемо виокремити такі форми громадського контролю за діяльністю суддів:

1) громадський контроль на етапі відбору на посаду судді, який включає: моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам, проводиться моніторинг способу життя судді відповідно до закону (врегульований статей 59 Закону «Про судоустрій та статус судів»); повну перевірку декларації особи, уповноваженої на виконання

функцій держави або місцевого самоврядування, яка подається суддею, здійснюється відповідно до закону центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, та полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірки на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення (врегульований статей 60 Закону «Про судоустрій та статус судів») [1];

2) діяльність громадської ради доброчесності, яка утворюється з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання (врегульований статей 87 Закону «Про судоустрій та статус судів») [1];

3) надання публічної інформації про діяльність суду на підставі надходження запиту на отримання інформації про діяльність суду, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [59];

4) надання громадськості публічної інформації про діяльність судів в Україні, шляхом узагальнення такої інформації аналітичними підрозділами Державної судової адміністрації України (далі – ДСА України), зокрема: систематичного та оперативного оприлюднення публічної інформації в офіційних друкованих виданнях; розміщення публічної інформації на офіційному веб-сайті ДСА України, веб-сайтах судів та у мережі Інтернет; розміщення публічної інформації на інформаційних стендах у приміщеннях суду; надання відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень;

5) надання доступу акредитованих ЗМІ до судочинства на підставі рішення суду, а саме: прийняття участі у судовому засіданні, проведення відео зйомки судового засідання, висвітлення судового процесу по справам, які

стосуються захисту прав і свобод громадян та проміжних і кінцевих результатів його здійснення;

6) створення та запровадження ефективної діяльності у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями тощо;

7) створення контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності;

8) забезпечення діяльності громадської ради при Раді суддів України (далі – РСУ), яка юридично функціонує на підстав Положенням про громадську раду при Раді суддів України, затвердженим Рішенням Ради суддів України 05.02.2015 № 3 [94], однак фактично свою діяльність не здійснює, і основним завданням діяльності цього органу має стати не формальність в прийнятті рішень РСУ, а надання консультаційної допомоги в прийнятті організаційних питань діяльності судів в Україні;

9) тимчасовою формою дотичного громадського контролю за діяльністю судів в Україні в перехідний період становлення судочинства з урахуванням його європейських стандартів є діяльність громадської ради міжнародних експертів (далі - ГРМЕ), діяльність якої була запроваджена Законом «Про Вищий антикорупційний суд» в 2018 році, в статті 9 якого визначено, що ГРМЕ утворюється строком на шість років Вищою кваліфікаційною комісією суддів України для сприяння їй у підготовці рішень з питань призначення на посади суддів Вищого антикорупційного суду та є її допоміжним органом [95].

Висновок. З урахуванням вищезазначеного на сьогодні очевидно помітна динаміка росту суспільного запиту на ефективний громадський контроль за забезпеченням якісного та справедливого правосуддя. Зважаючи на обґрунтовану актуальність даної проблеми, дослідження особливостей громадського контролю судової влади як найбільш ефективного механізму взаємодії громадськості і судової влади, формулювання предмета і меж такого контролю у контексті відновлення довіри українського суспільства до судових інституцій, а також правовий аналіз його нормативного забезпечення та напрямів прояву є цікавим дослідницьким завданням, яке ми будемо реалізовувати в подальших наших наукових публікаціях, в яких науковий пошук буде звернуто на виокремлення, нормативне закріплення, з'ясування напрямків ефективної реалізації та удосконалення окремих форм громадського контролю.

Наведено поняття громадського контролю за діяльністю суддів в Україні, розкрито його зміст. Встановлено, що громадський контроль за діяльністю суддів це визначена законом діяльність представників громадськості спрямована на перевірку (спостереження, нагляд) за законністю здійснення суддями судочинства з урахуванням дотримання принципів врахування громадської думки при формуванні суддівського корпусу, гласності і відкритості судового процесу, доступності громадян до судового процесу, відкритості та доступності до судових рішень.

Завданнями громадського контролю за діяльністю суддів є: отримання точної і повної інформації щодо діяльності суддів; сприяння підвищенню ефективності роботи суддів; поширення серед громадськості соціально значущої функції судів; підтримання іміджу суддівської діяльності та престижу роботи судді; забезпечення прозорого відбору кадрів для судів, їх переміщення та іншого просування по службі; підвищення рівня законності забезпечення

прав і свобод громадян в діяльності суддів; покращення умов та порядку надання суддівських послуг.

Виокремлено найбільш дієві форми та способи громадського контролю за діяльністю суддів в Україні, а саме: 1) моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам; 2) діяльність громадської ради доброчесності; 3) надання публічної інформації про діяльність суду на підставі надходження запиту на отримання інформації про діяльність суду, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації»; 4) надання громадськості публічної інформації про діяльність судів в Україні, шляхом узагальнення такої інформації аналітичними підрозділами Державної судової адміністрації України в тому числі надання відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень; 5) надання доступу акредитованих ЗМІ до судочинства на підставі рішення суду; 6) створення та запровадження ефективної діяльності у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями тощо; 7) створення контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності; 8) забезпечення діяльності громадської ради при Раді суддів України; 9) діяльність громадської ради міжнародних експертів.

1.3. Суб'єкти громадського контролю за діяльністю судів.

Як було визначено в перередньому підрозділі роботи громадський контроль за діяльністю суддів це визначена законом діяльність представників громадськості спрямована на перевірку (спостереження, нагляд) за законністю здійснення суддями судочинства з урахуванням дотримання принципів врахування громадської думки при формуванні суддівського корпусу, гласності і відкритості судового процесу, доступності громадян до судового процесу, відкритості та доступності до судових рішень.

Завданнями громадського контролю за діяльністю суддів є: отримання точної і повної інформації щодо діяльності суддів; сприяння підвищенню ефективності роботи суддів; поширення серед громадськості соціально значущої функції судів; підтримання іміджу суддівської діяльності та престижу роботи судді; забезпечення прозорого відбору кадрів для судів, їх переміщення та іншого просування по службі; підвищення рівня законності забезпечення прав і свобод громадян в діяльності суддів; покращення умов та порядку надання суддівських послуг.

Серед найбільш дієвих форм та способів громадського контролю за діяльністю суддів в Україні можна віділити: 1) моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам; 2) моніторинг відомостей про прибутки та видатки судді а також про наявне рухоме та нерухоме майно судді, поданої в декларації та розміщеної на сайті НАЗК; 3) діяльність громадської ради доброчесності, яка утворюється з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання та ін.

Важливим питанням на шляху пізнання сутності громадського контролю за діяльністю суддів є те, що пов'язане із з'ясуванням системи суб'єктів його здійснення. Значимість зазначеної проблематики підсилюється тим фактом, що на сьогоднішній день у жодному нормативному акті не визначено вичерпного переліку суб'єктів, уповноважених на реалізацію контрольних заходів. Додамо також і те, що назване питання не знайшло свого остаточного вирішення і на сторінках наукової літератури, авторами якої були такі вчені як: В. М. Гаращук, О. В. Джафарова, С. Ф. Денисюк, А. С. Крупник, В. С. Шестак та інші. Таким чином, в межах даного підрозділу роботи доцільно виробити авторську позицію щодо системи суб'єктів громадського контролю за діяльністю суддів та визначити їх права, обов'язки та повноваження.

Задля виконання цього завдання доцільно розглянути різні наукові підходи до формування системи суб'єктів громадського контролю за діяльністю органів публічної в цілому, та суду (суддів) зокрема. Так, на думку З. С. Гладуна «суб'єктами громадського контролю є, по-перше, громадяни, і по-друге, об'єднання громадян (політичні партії, професійні спілки, молодіжні й інші громадські організації)» [96, с. 64]. У свою чергу Л. П. Рогатіна суб'єктами громадського контролю називає «інституційні структури громадянського суспільства, а також окремих людей, які проявляють громадську свідомість і активність» [97, с. 6]. В. К. Колпаков та О. В. Кузьменко зазначають, що «систему суб'єктів громадського контролю складають: громадські організації, трудові колективи, органи самоорганізації населення, збори громадян за місцем проживання, громадяни» [98, с. 531]. Дещо по-іншому суб'єктів громадського контролю уявляє собі А. С. Крупник, серед яких він виділяє організовану та неорганізовану громадськість. Організована громадськість, на думку автора, «представлена органами самоорганізації населення, ЗМІ, громадськими, профспілковими, творчими організаціями та іншими громадськими об'єднаннями. До цієї ж групи він зараховує ті політичні партії, які не пройшли

до парламенту, а також партійні осередки обласного, районного, міського, районного у місті рівнів, які не представлені в органах місцевого самоврядування цього рівня». Під неорганізованою громадськістю А. С. Крупник розуміє «громадян та їх сім'ї, які не поєднані між собою у будь-які організаційні форми і представляють власні інтереси або ситуативно – спільні інтереси жителів, користувачів або споживачів певної соціальної групи» [8].

Окрема увага у літературі приділяється і такому суб'єкту громадського контролю, як політичним партіям. Можливість участі останніх у громадському контролі окремими вченими виводиться з положень Закону України «Про політичні партії в Україні», які дають політичним партіям змогу публічно висловлювати свої оцінки діяльності органам влади взагалі [99, с.9], однак їх контроль за діяльністю суду має бути обмежений. Як вірно вважає Сквірський І.О. «політичні партії, які переставлені у владі, взагалі не можуть бути визнані суб'єктами громадського контролю, оскільки вони приймають безпосередню участь у формуванні складу суб'єктів публічного управління, а раз так, то не можуть неупереджено та об'єктивно підходити до оцінки їх діяльності. Непоодинокими є також і випадки, коли члени провладних партій очолюють ті або інші органи публічного управління, що знову таки ставить під сумнів можливість контролю діяльності посадовців з боку політичної партії. На його думку, у подібних ситуаціях доречно вести мову про громадський політичний контроль, який, дійсно, здійснюється політичними партіями, проте ставити такий контроль на один щабель з контролем, який реалізується, скажімо, громадськими організаціями, недоцільно. Отже, якщо і зараховувати до суб'єктів громадського контролю політичні партії, то лише ті з них, які не представлені в органах державної влади або в органах місцевого самоврядування» [100, с. 262]. Досить часто в якості спеціального суб'єкта громадського контролю називаються засоби масової інформації. Досліджуючи їх роль та призначення у сфері громадського контролю за поліцією О.В. Поклад,

наприклад, пише, що «ефективність громадського контролю вирішальною мірою залежить від засобів масової інформації, які забезпечують інформування громадян про діяльність поліції та стан правопорядку в державі, а поліцію – про громадську думку з цих питань, саме тому, на його думку, необхідною є свобода ЗМІ, їх політична незаангажованість, незалежність від монопольного впливу держави, політичних партій, фінансово-політичних груп тощо» [101, с. 194]. Подібну позицію займає також і Л. П. Рогатіна, називаючи «громадський контроль з боку ЗМІ медіаконтролем, який, на її думку, реалізується шляхом виявлення, збору, обробки і поширення відомостей про недоліки функціонування суб'єктів публічного управління: корупцію, неефективність, прояви бюрократизму тощо» [97, с. 6]. На думку І. М. Кравченко «громадський контроль над діяльністю адміністративних судів сьогодні повинен передбачати наступне: публічність судових процесів, зокрема, з вільним доступом до них представників засобів масової інформації; можливість відводу суддів з ініціативи учасників судового процесу; включення в атестаційно-дисциплінарні органи (кваліфікаційні комісії суддів) представників юридичної громадськості, встановлення відповідальності за порушення суддівської дисципліни» [102, с.125]. В свою чергу Миронюк Р.В. досліджуючи громадський контроль за діяльністю поліції приходять до висновку, що «суб'єктами такого контролю виступають громадяни та громадські об'єднання - неорганізована та організована громадськість; у якості об'єкту громадського контролю виступають підрозділи Національної поліції її науково-дослідні установи та установи забезпечення, а також конкретні посадовці поліції, або претенденти на службу в поліцію; предметом громадського контролю є діяльність вказаних об'єктів з реалізації прав і свобод громадян, задоволення їх потреб та інтересів; процедура громадського контролю містить комплекс форм і методів його здійснення відповідно до завдань та характеру згаданих вище компонентів» [103. с.117].

Н.В. Нестор досліджуючи різні форми та види контролю за діяльністю судової системи України, приходять до висновку, що «в системі суб'єктів громадського контролю за суддями вважаємо за потрібне використовувати один диференціюючий критерій поділу – кількісний склад. Відтак вона виділяє індивідуальних та колективних суб'єктів. Першими є будь-які фізичні особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства), які реалізують свої адміністративні можливості особисто або через представника. Другими – є різноманітні колективні утворення фізичних осіб, при цьому такі утворення можуть мати організаційне оформлення (громадські організації, громадські ради), або не мати його – бути ситуативним, неорганізованим колективом осіб, об'єднаних спільними цілями досягнення мети та завдань контрольної-наглядової діяльності» [104, с154.]. Серед числа найбільш потужних (активних) громадських організацій можна згадати такі як «Автомайдан», «Центр UA», «Трансперенсі Інтернешнл Україна», Центр демократії та верховенства права, Центр політико-правових реформ, Фундація DEJURE; громадські рухи (проекти) Чесно, Слідство.Інфо, Бігус.інфо. Серед числа громадських рад варто виділити Громадську раду доброчесності та Громадську раду при Раді суддів України.

Узагальнюючи вищевказані наукові положення щодо системи суб'єктів громадського контролю за діяльністю органів публічної влади приходимо до висновку, що всіх суб'єктів громадського контролю за діяльністю суду (суддів) можна поділити на дві групи: суб'єкти, які опосередковано здійснюють такий контроль, і тих, які наділені безпосередніми повноваженнями щодо цього.

Нижче доцільно більш детально розглянути адміністративно-правовий статус названих вище суб'єктів громадського контролю за діяльністю суддів.

До суб'єктів громадського контролю за діяльністю суду (суддів) які наділені опосередкованими повноваженнями щодо його здійснення слід

віднести: ЗМІ, громадські організації правничого та правоохоронного спрямування, активна громадськість.

Так в статті 11 «Гласність і відкритість судового процесу» Закону України «Про судоустрій та і статус суддів» визначено окремі положення, які забезпечують реалізацію права громадян та ЗМІ здійснювати громадський контроль за діяльністю суду, а саме: «судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом; ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи; будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом; розміщення інформації з використанням Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, у тому числі з використанням мобільного застосунку Порталу Дія є додатковим способом інформування про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, місце, дату і час судового засідання; розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених законом; у відкритому судовому засіданні мають право бути присутніми будь-які особи; особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених законом, однак трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду», тощо [1]. Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, а також трансляція судового засідання повинні здійснюватися без створення перешкод у веденні засідання і здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав. Суд може визначити місце в залі судових засідань, з якого має проводитися фотозйомка, відеозапис.

Таким чином на законодавчому рівні визначено можливість представників ЗМІ приймати участь у судовому процесі та висвітлювати порядок здійснення судочинства. Однак проблема допуску представників ЗМІ до висвітлювання діяльності суду полягає у винайдення балансу між інформуванням громадськості про роботу судів і дотриманням державної (судової) таємниці, не розголошування відомостей розгляду справи, які можуть негативно вплинути на збір та оцінку доказів, розголошення відомостей, які суміжні з посяганням на приватні інтереси (особисте і сімейне життя) та ін. У зв'язку з цим суди традиційно не дуже охоче контактують з представниками засобів масової інформації, оскільки на це є певні об'єктивні причини (неможливість коментувати справи, які знаходяться в провадженні суду, необхідність забезпечення презумпції невинуватості тощо).

Як вірно зазначають окремі дослідники, оскільки норми процесуального законодавства, які визначають дію принципу гласності та відкритості судового процесу мають досить загальний характер, судді повинні керуватися при прийнятті рішення про процедуру висвітлення судового процесу з боку ЗМІ рекомендаціями, що містяться у міжнародних актах та практикою Європейського Суду з прав людини (зокрема, рішення Європейського Суду з прав людини у справі Санді Таймс проти Сполученого Королівства (1979)). У будь-якому випадку рішення суду повинно бути обґрунтованим з урахуванням вимог Конституції і законів України, практики Європейського Суду з прав людини, демократичних стандартів, урахування балансу між необхідністю захисту приватної інформації та доступністю інформації про судовий процес для громадськості, особливо у справах, що мають значний суспільний інтерес. Зважаючи на це, питання висвітлення діяльності судів у ЗМІ та поінформованості про це громадськості є досить актуальним, а забезпечення належної комунікації суддів чи офіційних представників судів з журналістами, можливість висвітлення судових процесів є ключовим фактором у практичній

реалізації принципу гласності судочинства. Слід погодитись і підтримати думку про необхідність створення у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах – повноцінні прес-служби; у судах першої інстанції (у разі неможливості створення окремих підрозділів) мають визначатися працівники, які відповідатимуть за співпрацю з журналістами та матимуть право надавати офіційну позицію суду. Прес-служби чи відповідальні працівники повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями тощо. Такі заходи гарантуватимуть можливість отримання громадськістю збалансованої інформації про діяльність судів, особливо при розгляді резонансних справ, посилюватимуть довіру до суду. Рішення, прийняті при максимальній поінформованості громадськості про перебіг процесу, не сприйматимуться як необ'єктивні чи прийняті внаслідок тиску чи з наявністю певної корупційної складової, що з однієї сторони забезпечить втілення в життя конституційних засад гласності та відкритості в діяльності судової влади, з іншої - підвищить рівень довіри громадян до діяльності судів, а також сприятиме успішному розвитку судової системи України [105, с.277]

До суб'єктів громадського контролю за діяльністю суду (суддів) які наділені безпосередніми повноваженнями щодо його здійснення слід віднести: громадська рада Ради суддів України; громадська рада доброчесності; громадська рада міжнародних експертів.

Громадська рада при Раді суддів України (далі – ГР РСУ) є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом, утвореним для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, зокрема, в забезпеченні належних організаційних умов діяльності судів і суддів, утвердженні незалежності суду, забезпеченні заборони втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, а також підвищенні рівня довіри суспільства до судової влади, налагодженні ефективної взаємодії органів судової влади з

громадськістю, у врахуванні громадської думки під час формування та реалізації державної судової політики. ГР РСУ в своїй діяльності керується Положенням про громадську раду при Раді суддів України, затвердженим Рішенням Ради суддів України 05.02.2015 № 3 [106]. Основними завданнями ГР РСУ є: створення умов для реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами у сфері судочинства з метою забезпечення права громадян на справедливий суд; здійснення громадського контролю за діяльністю органів суддівського самоврядування та участь юридичної громадськості у такій діяльності; сприяння врахуванню органами суддівського самоврядування думки юридичної громадськості під час формування та реалізації державної політики у сфері судочинства. Відповідно до цих завдань, ГР РСУ наділена такими повноваженнями: підготовка та подання Раді суддів України пропозицій до орієнтовного плану проведення консультацій з громадськістю, а також щодо проведення консультацій, непередбачених таким планом; підготовка та подання Раді суддів України пропозицій щодо організації консультацій з представниками юридичної громадськості; дослідження стану незалежності судової влади та діяльності органів суддівського самоврядування; аналіз та систематизація міжнародного досвіду у сфері незалежності судів та суддів; аналіз відповідності національного законодавства щодо судоустрою та статусу суддів міжнародним стандартам щодо незалежності, ефективності та ролі судів; збирання, узагальнення та подання до Ради суддів України інформації про пропозиції громадських організацій стосовно вирішення питань діяльності судової влади, зокрема, судової реформи, забезпечення незалежності судів та суддів, які мають важливе суспільне значення тощо; подання до Ради суддів України обов'язкових для розгляду пропозицій щодо підготовки проектів нормативно-правових актів, прийняття яких входить до компетенції Ради суддів України, та проектів рішень Ради суддів України з питань забезпечення належного функціонування органів

судової влади, забезпечення незалежності судів та суддів, удосконалення роботи судів та органів суддівського самоврядування; проведення за зверненням Ради суддів України відповідно до законодавства громадської експертизи та громадської антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, прийняття яких входить до компетенції Ради суддів України, та проектів рішень Ради суддів України; здійснення громадського контролю за розглядом Радою суддів України пропозицій та зауважень громадськості; організація публічних заходів для фахового обговорення актуальних питань вдосконалення діяльності органів судової влади; надання за дорученням Ради суддів України науково-практичних рекомендацій з питань вдосконалення роботи органів судової влади та органів суддівського самоврядування, забезпечення незалежності судів та суддів, удосконалення законодавства про судоустрій та статус суддів; сприяння формуванню правової культури та правовій інформованості населення; сприяння поглибленню співпраці Ради суддів України з громадськими організаціями; інформування громадськості про свою діяльність, прийняті рішення та їх виконання на офіційному веб-сайті судової влади або в інший спосіб. Слід погодитись з позицією окремих науковців, що до складу громадської ради можуть бути обрані представники юридичної громадськості, а саме: судді у відставці, працівники органів прокуратури у відставці, вчені-юристи, адвокати та інші особи, що мають вищу юридичну освіту, стаж роботи у галузі права та не перебувають на державній службі. Дійсно, на наш погляд, членами такої ради повинні бути, у першу чергу, шановані, авторитетні й незаангажовані фахівці в галузі права. Крім них, до складу такої організації доцільно включити громадських діячів, представників громадських об'єднань [107, с. 63-64]. В то же час слід зазначити, що з початком судової реформи, яка була реалізована шляхом прийняття в 2016 році нового Закону України «Про судоустрій та і статус суддів» діяльність громадських рад Ради суддів України була загальмована, була розпочата Рішенням Ради суддів

України від 25.02.2016 № 18 процедура добору членів ради шляхом створення комісію з добору кандидатів у члени громадської ради [108], однак її склад не був до кінця сформованим.

Натомість основні функції громадського контролю за діяльністю суддів перейшли до Громадської ради доброчесності (далі-ГРД).

Саме Громадська рада доброчесності (далі – ГРД) починаючи з 2015 року стала новим суб'єктом консолідації активної фахової громадськості основна мета діяльності якої є сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України (далі – ВККСУ) у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання, яка закріплена в ст. 87 Закону України «Про судоустрій та правовий статус суддів» [1]. До повноважень ГРД Законом віднесено: збір, перевірка та аналіз інформації щодо судді (кандидата на посаду судді); надання ВККСУ інформацію щодо судді (кандидата на посаду судді); надання, за наявності відповідних підстав, ВККСУ висновку про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності, який додається до досьє кандидата на посаду судді або до суддівського досьє; прийняття участь через свого делегата у засіданні ВККСУ щодо кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді); створює інформаційний портал для збору інформації щодо професійної етики та доброчесності суддів, кандидатів на посаду судді та здійснює перевірку інформації, яка там реєструється.

Аналіз порядку її формування, визначеного в законі дає можливість стверджувати, що ГРД є орган самоврядування представників громадських об'єднань, тобто по суті громадською організацією яка здійснює свою діяльність на засадах приватно-державного партнерства, надаючи допомогу ВККСУ у формування доброчесного складу суддів, адже її статус частково закріплено на рівні закону. Однак не має підстав вести мову про те, що ГРД є

суб'єктом, якому державою було делеговано владні повноваження; її діяльність відповідає меті та порядку діяльності громадського об'єднання, правовий статус якого урегульовано Законом України «Про громадські об'єднання» [60]. Такий висновок можна зробити у тому числі з аналізу Регламенту Громадської ради доброчесності, схваленому рішенням Громадської ради доброчесності № 1/2016 від 23.11.2016, що розміщений на її сайті і є по-сутті об'єднанням статутних вимог та процедур діяльності цього об'єднання професійного спрямування [109].

На підставі вищезазначеного доцільно прийти до таких висновків: 1) надання висновку ГРД про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності не є владною управлінською функцією, як і будь-яка інша діяльність даного дорадчого органу; 2) висновок ГРД про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності не є рішенням суб'єкта владних повноважень, яке може бути оскаржене до суду у порядку адміністративного судочинства [110, с.40].

Ще одним суб'єктом громадського контролю за діяльністю суду (суддів) який наділений безпосередніми повноваженнями щодо його здійснення є громадська рада міжнародних експертів (далі - ГРМЕ). Діяльність ГРМЕ була запроваджена Законом «Про Вищий антикорупційний суд» в 2018 році, в статті 9 якого визначено, що Громадська рада міжнародних експертів утворюється строком на шість років Вищою кваліфікаційною комісією суддів України для сприяння їй у підготовці рішень з питань призначення на посади суддів Вищого антикорупційного суду та є її допоміжним органом [95]. До повноважень ГРМЕ віднесено: зібрання, перевірка та аналіз інформації щодо кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду; надання Вищій кваліфікаційній комісії суддів України інформації щодо кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду; участь у спеціальному спільному засіданні у

передбачених цим Законом випадках; вжиття заходів до захисту персональних даних, інформації з обмеженим доступом, які стали відомі Громадській раді міжнародних експертів, її членам у зв'язку із здійсненням їх повноважень.

Члени Ради обираються строком на два роки без можливості переобрання. На відміну від Громадської ради доброчесності, яка працює на волонтерських засадах, для членів майбутньої ГРМЕ законом передбачена винагорода в розмірі посадового окладу судді Верховного Суду.

Стати членом ГРМЕ можуть громадяни України чи іноземці, які мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет, мають досвід роботи в інших країнах не менше п'яти років зі здійснення процесуального керівництва, підтримання державного обвинувачення в суді чи здійснення судочинства у справах, пов'язаних із корупцією.

Висновки. З урахуванням аналізу системи суб'єктів громадського контролю за діяльністю суду (суддів), законодавчого визначення їх повноважень та практики діяльності нами запропоновано окремі шляхи законодавчих та організаційних засад такого контролю, а саме: в Законі «Про судоустрій і статус суддів» доцільно визначити правові засади, принципи та процедури громадського контролю за діяльністю судів в Україні з дотриманням прав громадян на отримання достовірної інформації про діяльність судів в Україні та врахуванням толерантності, необхідності дотримання таємниці конфіденційної інформації, яка є предметом судового розгляду та таємниці судового слідства, а також поваги до професійної діяльності суддів; у складі окружних та апеляційних судів створити прес-службу, а в місцевих судах – уповноважену особу, які будуть на офіційному рівні оприлюднювати інформацію про діяльність судів і співпрацювати щодо надання такої інформації зі ЗМІ; створити Громадську раду при Державній судовій адміністрації України (на відміну від Ради суддів України), розробивши і затвердивши положення про

її діяльність рішенням Вищої ради правосуддя, наділивши повноваженнями щодо громадського контролю за належним забезпеченням умов діяльності судів, за порядком вдосконалення організаційного забезпечення діяльності судів та розподіленням фінансових та матеріальних ресурсів спрямованих на діяльність судів, виключивши права громадськості втручання в професійну діяльність суду крім оцінювання довіри громадськості до судочинства, залишивши такі повноваження в ВРП [111, с.383].

1.4. Зарубіжний досвід правового забезпечення та організації громадського контролю за діяльністю суддів та шляхи його впровадження в Україні.

Ефективність діяльності судів в Україні та дотримання ними принципів судочинства в цілому і основного з них законності є можливим в тому числі з належною реалізацією організаційно-правових засад публічного контролю за діяльністю судів в цілому та його різновиду – громадського контролю, зокрема. Враховуючи загальносвітові і в першу чергу стандарти діяльності судів в європейських країнах, які задекларовані і частково урегульовані в міжнародних нормативно-правових актах Україна, як країна претендент на входження до складу Європейського Союзу бере на себе зобов'язання забезпечити створення правового поля щодо реалізації різних форм громадського контролю за діяльністю судів, які знайшли своє нормативне вираження в Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, яка затверджена Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021 [72]. В ній, зокрема зазначено, що взаємодія суддів із суспільством має здійснюватися за такими напрямками: розширення змісту щорічної доповіді про стан забезпечення незалежності суддів в Україні, який готує та оприлюднює Вища рада правосуддя (звіт про

стан справ, аналіз тенденцій та викликів у діяльності суддів і судів); запровадження практики всебічного обговорення щорічної доповіді про стан забезпечення незалежності суддів в Україні шляхом проведення громадських консультацій та дискусій, удосконалення заходів з подальшого розвитку систематичного проактивного професійного спілкування з об'єднаннями юристів, громадськістю та засобами масової інформації, розвиток комплексної системи комунікації; впровадження системного підходу та ефективних комунікативних рішень з протидії розповсюдженню недостовірної інформації, спрямованої на дискредитацію суддів, у тому числі у соціальних мережах; механізму оцінки учасниками судового процесу роботи суду, використання інших форм опитувань, впровадження електронного механізму опитування; єдиного стандарту якості роботи суду; посилення уваги до потреб учасників судового процесу з метою покращення доступу до правосуддя та сприяння сприйняттю людьми суду як органу, який вирішує спір і захищає права та інтереси; та ін.

Такі стандарти та форми громадського контролю за діяльністю судів знаходять своє нормативне вираження і в законодавчих актах, які регулюють діяльність судової системи, однак більшість таких положень носять декларативний характер, не унормованими є положення щодо процедур здійснення такого контролю, відсутня єдність щодо розуміння форм, методів, способів та засобів такого контролю, про що ми звертали увагу в попередніх наших публікаціях і пропонували окремі шляхи нормативного урегулювання цього напрямку [92]. Разом з тим прогрес в сторону формування правового поля щодо громадського контролю за діяльністю судів а також механізмів його реалізації може бути досягнутий в тому числі за рахунок аналізу зарубіжного досвіду правового забезпечення та організації громадського контролю за діяльністю суддів, виокремлення його позитивної практики та вироблення положень щодо адаптованого його впровадження в Україні.

У зв'язку з цим нижче на виконання задач дослідження в межах даного підрозділу роботи нами буде здійснено аналіз зарубіжного досвіду правового забезпечення та організації громадського контролю за діяльністю суддів в тих країнах сталої та молодій демократії, в яких діяльність судової системи оцінена на високому міжнародному рівні; виокремлено його позитивні практики та вироблено положення щодо її впровадження в Україні.

З урахуванням аналізу міжнародних правових актів, які тим чи іншим чином дотичні до системи судочинства, а саме: Загальна Декларація прав людини, (Генеральна Асамблея ООН, 10.12.1948); Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (Генеральна Асамблея ООН, 16.12.1966); Бангалорські принципи поведінки суддів (Гаага, 26.11.2002), схвалені резолюцією Економічної та Соціальної ради ООН 27.07.2006; Основні принципи незалежності судових органів, прийняті на VII Конгресі з попередження злочинів і поводження з правопорушниками 26 серпня –6 вересня 1985 р.; Резолюція 60/159 Генеральної Асамблеї ООН «Права людини при здійсненні правосуддя» від 16.12.2005; Резолюція 2004/32 Комісії ООН з прав людини «Цілісність судової системи» від 19.04.2004; Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рада ЄС, 04.11.1950, Україна приєдналася 17.07.1997); Хартія Європейського Союзу про основні права (Європейський парламент, Рада ЄС, Європейська комісія, м. Ніцца, 07.12.2000); Європейська хартія «Про статус суддів» від 10.07.1998. було з'ясовано, що громадськість гіпотетично може брати участь у формуванні корпусу суддів – впливати на персональний склад судового корпусу шляхом: 1) прямих виборів суддів народом; 2) громадських обговорень претендентів на посаду судді на етапі проведення конкурсу на заміщення вакантної посади судді; 3) громадських обговорень кандидатур суддів перед їх безстроковим обранням; 4) вдосконалення механізму реалізації права громадян відкликати суддів з посади, якщо вони не виконують чи неналежним чином виконують свої повноваження).

Також громадськість може брати участь у здійсненні правосуддя: 1) через присяжних; 2) завдяки інституту посередництва (медіації) як способу альтернативного розв'язання спорів за участю громадськості; 3) через громадських мирових суддів. Однак найбільш ефективним і дієвим механізмом взаємодії громадськості та судової влади мав би стати громадський контроль судової влади. Громадський контроль у будь-якій демократичній державі є однією з важливих гарантій недопущення зловживань владою та використання її на шкоду суспільству та державі. Право громадян контролювати владу, надавати оцінку ефективності діяльності органів публічної влади на сьогодні визнається головним фактором реального утвердження принципу народовладдя, закріпленого у ст. 5 Конституції України.

Нижче на виконання задач дослідження доцільно здійснити аналіз зарубіжного досвіду правового забезпечення та організації громадського контролю за діяльністю суддів в тих країнах сталої та молоді демократії, в яких діяльність судової системи оцінена на високому міжнародному рівні, а також виокремити його позитивні практики та виробити положення щодо їх впровадження в Україні.

Невід'ємним елементом демократичної політичної культури європейського зразка є співпраця органів публічної влади в цілому і суду, зокрема з інститутами громадянського суспільства. Наявність налагодженої комунікації між судами та громадськими об'єднаннями виступає запорукою відкритості державної політики та її підконтрольності суспільству, і загалом – відповідності стратегічним національним інтересам.

Формами здійснення громадського контролю спеціалісти називають соціологічні та статистичні дослідження, громадські слухання, громадську експертизу актів органів публічної влади та їх проектів, публікації в пресі, випуски на радіо, телебачення, оприлюднення в мережі Інтернет; громадську експертизу, участь громадськості в роботі колегіальних органів влади, перевірку

діяльності будь-якої організації або відповідальної особи, аналіз звернень громадян, результатів діяльності тощо [88, с. 114]. Структурним елементом громадянського контролю є масмедіа.

В попередніх підрозділах роботи здійснивши узагальнення наукових положень щодо сутності громадського контролю за діяльністю судів та правових засад здійснення судочинства в Україні ми прийшли до висновку про можливість виокремлення різних форм громадського контролю за діяльністю суддів, які будуть наведені нами нижче з урахуванням практики їх застосування в зарубіжних країнах.

Громадський контроль на етапі відбору на посаду судді. Реалізація даного виду громадського контролю за діяльністю судів здійснюється шляхом: моніторингу способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам, проводиться моніторинг способу життя судді відповідно до закону (врегульований статей 59 Закону «Про судоустрій та статус судів»); повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка подається суддею, здійснюється відповідно до закону центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, та полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірки на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення (врегульований статей 60 Закону «Про судоустрій та статус судів») [1]. В країнах сталої демократії превалює система конкурсного відбору суддів, виняток становить Швейцарія, де судді обираються жителями або парламентом. Загальними правилами відбору для кандидатів на посаду суддів є відповідний рівень освіти юриспруденції та практичний досвід [112, с.27]. Зокрема, в Австрії порядок відбору на посаду судді включає такі етапи: подання документів на участь у відборі на посаду

судді особою, яка має юридичну освіту (здобути таку освіту можна протягом 5 років); проходження практики кандидатом на посаді секретаря й протоколіста (стенографіста) протягом 9 місяців, по 3 місяці в судді кожної спеціалізації; оцінка успішності проходження практики та набуття практичного досвіду, яку здійснюють комісія у складі не менше 3 суддів, які мають значний досвід судової діяльності; задавання підсумкового іспиту під керівництвом голів Верховних судів земель, представників прокуратури й асоціації суддів і складається з письмових та усних іспитів з цивільного і кримінального права, співбесіди та психологічного тестування [113]. В системі відбору та призначення суддів у Франції беруть участь кілька органів (Вища рада магістратури, Комісія з просування по службі, Міністерство юстиції, Національна школа магістратури). Судові функції Франції здійснюють магістрати. Національна школа магістратури набирає по конкурсу кандидатури для суддів. Правове регулювання навчання та добору на посаду суддів здійснюється нормами Закону «Про статус магістратури». У Франції Вища Рада магістратури на чолі з головою Касаційного суду Франції володіє лише компетенцією надавати рекомендацію та висновки на висунутих Міністром юстиції Франції кандидатів на посаду суддів інших інстанцій і здійснює діяльність як дисциплінарний орган суддів. Вимогами є відповідний диплом вищої освіти, громадянство Франції, відповідний стан здорової психіки. Добір здійснюється через оцінку есе та складання відповідного екзамену з юридичних дисциплін, іноземної мови та заліку із загально-фізичної підготовки [114, с.88].

Англійська система добору на посаду судді має такі особливості: 1) на посаду судді вищих судів призначаються кандидати (з числа баристерів з не менш ніж десятирічним стажем) королевою за рекомендацією лорда – канцлера; 2) на посаду судді нижчих судів призначаються кандидати (з числа баристерів з десятирічним стажем або з числа рекордерів, що займають цю посаду не менше трьох років) призначаються лордом-канцлером. Вимоги до кандидатів на посаду

судді стосуються не тільки кваліфікаційних характеристик, але й велика увага приділяється морально-етичним якостям особи та психологічному профілю особи. Для характеристики особи обов'язково додаються рекомендації з місця попередньої роботи. Для кандидатів в судді середньої та нижчої ланки (окружних і оплачуваних магістратів) перш за все необхідно отримати не менше трьох рекомендацій від суддів і провідних баристерів, що співпрацювали раніше з цим кандидатом на пост судді. Процедурою відбору суддів середньої та нижчої ланки займаються чиновники департаменту лорда-канцлера. Кандидатів на посади суддів Високого суду відбирає лорд-канцлер за консультування з судьями і з керівництвом адвокатської корпорації баристерів. Технічною роботою з відбору кандидатів на посаду суддів займається голова канцлерського департаменту – постійний секретар. Він опитує суддів і адвокатів, розмовляє з кандидатами, а його штат збирає необхідні відомості. На підставі цих даних лорд-канцлер приймає остаточне рішення. Під час висування кандидатур окружних суддів, рекордерів і оплачуваних магістратів збір відомостей про кандидатів може бути доручено судді-голови того судового округу, де повинен буде працювати новий суддя. Крім ділових якостей, які свідчать про потенційну можливість претендента виконувати обов'язки судді, кандидат повинен відповідати формальним вимогам моралі [115, с.116].

В Нідерландах добір суддів здійснюється за наступними вимогами: 1) кандидат повинен мати вищу юридичну освіту, 2) досвід роботи за юридичною спеціальністю не менше двох років після закінчення університету (не обов'язково в рамках судової системи, а, наприклад, в якості адвоката. Схожа система Нідерландів при доборі кадрів на посаду судді з українським законодавством саме в частині перевірки аналітичних здібностей, пізнання в області права, здатність приймати рішення, комунікативні навички та моральні якості [116, с. 348]. Головним органом, що здійснює атестацію претендентів на посаду є Національний комітет з відбору суддів. До складу Комітету входять

дванадцять членів, шість суддів і шість осіб, які працюють за межами судової системи (один представник прокуратури, один адвокат і ще чотири людини).

Позитивним слід визнати досвід Німеччини щодо здійснення такого етапу добору на посаду судді як підбір кандидатів та їх навчання. Так, відповідно до «Німецького закону про суддів» здатність обіймати посаду судді здобуває той, хто отримав юридичну освіту, пройшов навчання 4 роки та підготовчу службу 2 роки. Судді можуть призначатися лише судьями (комісіями суддів) у наступних правових формах: по життєво (вони призначаються згідно з федеральним законом та якщо пропрацювали на цій посаді не менше трьох років), тимчасовими судьями, судьями з випробним строком або судьями «за дорученням» (чиновники суду, які залучаються як судді). Судді верховних судів Федерації пропонуються профільним Федеральним міністром спільно з комітетом з вибору суддів і призначаються на посаду Федеральним Президентом [117, с.19]. Добір на посаду судді в США має свої переваги і недоліки. Серед переваг слід виділити: поєднання процедур обрання та призначення суддів на посаду, високі критерії щодо морально-етичних характеристик особи претендента на посаду судді, обов'язкова наявність професійного юридичного та життєвого досвіду, підвищення можливостей бути обраним на посаду судді у випадку зайняття активною громадською діяльністю. Серед недоліків слід виокремити: відсутність системи цілеспрямованої підготовки кандидатів на посади суддів, при цьому в США існує Федеральний суддівський центр, призначений для проведення наукових досліджень та організації безперервного навчання суддів і підвищення їх кваліфікації [118].

В результаті аналізу зарубіжного досвіду здійснення опосередкованого громадського контролю за діяльністю судів під час процедур добору на посаду судді було з'ясовано його позитивний досвід та виокремлено напрями його впровадження в Україні, зокрема: Республіки Австрія щодо запровадження річної практики кандидата на посаду судді, який не має правозастосовної

практики як секретар судового засідання та помічник судді (по три місяці в кожній судовій палаті) зі складенням підсумкового іспиту комісії суддів (після проходження навчання в школі суддів); Французької Республіки щодо необхідності 12-місячного стажування кандидата на посаду судді в судах, органах розслідування та прокуратури, поліцейських та жандармських служб, виправних установ та судових виконавців, під час яких кандидати на посаду судді вивчають особливості діяльності служб та органів, які безпосередньо взаємодіють з судом, під час такого стажування в майбутнього судді стверджується думка щодо важливості єдності співпраці судових та правоохоронних органів та важливості роботи кожного з них та поваги до суміжних професій; Федеративної Республіки Німеччина щодо чітко визначених вимог до кандидата на посаду судді, етапів його підготовки та його кваліфікаційного оцінювання, а саме кандидатом на посаду судді може бути особа, яка здобула університетську вищу юридичну освіту та пройшла дворічне професійне стажування на посаді судді або має дворічний стаж роботи як чиновник високого рангу, як службовець на державній службі в Федеративній Республіці Німеччина чи на службі в якій-небудь міждержавній чи міжнародній організації, якщо ця діяльність за своїм характером і значенням відповідала службовій діяльності високого рангу, або захистила докторську дисертацію викладача права в німецькому університеті, або має стаж роботи адвокатом, нотаріусом і яка склала єдиний кваліфікаційний іспит кваліфікаційній комісії, до складу якої входять представники суду, прокуратури, адвокатури та нотаріату; Королівства Іспанія щодо ведення шкали оцінювання діяльності кандидата на посаду судді під час навчання в школі суддів та проходження практики в судах (введення бальної системи оцінювання), яка має додаватись до оціночних балів у результаті кваліфікаційного іспиту та впливати під час призначення на посаду судді у відповідній судовій інстанції; Сполучених Штатів Америки щодо визначення рівності всіх учасників добору на посаду

судді вперше, за якого помічники судді, секретарі судового засідання, помічники адвоката та прокурора не мають переваги під час відбору на посаду суддів, а рівень їх знань та здібностей перевіряється на кваліфікаційних іспитах. З урахуванням останнього запропоновано виключити ч. 2 ст. 70 Закону, відповідно до якої «добір кандидатів на посаду судді, які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки, проводиться з особливостями, визначеними рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» [119, с.36-40].

Наступною формою громадського контролю за діяльністю судів є *діяльність громадської ради доброчесності* (далі – ГРД), яка утворюється з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання (врегульований статей 87 Закону «Про судоустрій та статус судів»). Не будемо вдаватись до аналізу реалізації повноважень ГРД, які нами досліджено в попередніх дослідженнях, а зробимо деякий екскурс в історію формування такого органу громадського контролю за діяльністю суду в розрізі міжнародних стандартів та принципів формування судового корпусу. Так, Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року, які схвалені Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН визначають, що «суддя повинен не допускати порушень етичних норм і уникати поведінки, яка може видатись неетичною в будь-якій сфері своєї діяльності; як і будь-якому іншому громадянину, судді гарантується свобода висловлення, віросповідання, участі у зборах і асоціаціях, проте в процесі реалізації цих прав суддя завжди повинен дбати про те, щоб своєю поведінкою підтримувати високий статус посади судді, а також безсторонність і незалежність судових органів; суддя не повинен дозволяти, щоб його сімейні, соціальні або інші зв'язки неналежним чином впливали на його професійну поведінку, а також на винесення ним судових рішень [120]. У Конвенції

Організації Об'єднаних Націй проти корупції закріплено важливість доброчесності й інструменти її дотримання, але безпосередньо тільки щодо державної служби [121]. Поняття суддівської доброчесності тлумачиться у звіті «Суддівська етика – принципи, цінності та якості» Генеральної Асамблеї Європейської мережі рад юстиції у 2010 році, відповідно до якої: «суддя виконує обов'язки доброчесно, в інтересах правосуддя та суспільства; він повинен поводитися доброчесно як у публічному, так і в приватному житті тобто бути непідкупним та обов'язок зберігати гідність та честь; суддя виконує свої суддівські функції, уникаючи фаворитизму; присвячує основну частину свого робочого часу судовій діяльності; забезпечує правильне використання ресурсів, наданих йому для здійснення правосуддя, не зловживає цими ресурсами і не використовує їх не за призначенням; суддя виконує свої функції добросовісно, застосовуючи процедурні правила, проявляючи повагу до гідності осіб і діючи в рамках закону; поводить ввічливо та керується інтелектуальною порядністю у стосунках з усіма професіоналами системи правосуддя, секретаріатом, помічниками, адвокатами та іншими правниками, магістратами, сторонами справи та з пресою; честь вимагає від судді як на роботі, так і в приватному житті робити все можливе для підтримання іміджу судді, суду та системи правосуддя [122]. Такі принципи доброчесності покладені в основу статусу судді у всіх провідних країнах світу, в більшості з них до складу органу, який здійснює контроль за діяльністю судів включені громадські ради (комісії) доброчесності, рішення яких не є остаточним але впливає на рішення щодо призначення судді на посаду, переміщення на іншу посаду чи звільнення з посади. Індикаторами доброчесності діяльності судів для таких органів, як і в Україні є оцінка таких критеріїв: незалежність, неупередженість, чесність і непідкупність, дотримання етичних норм, старанність [123, с.24-26]

Наступними складовими елементами громадського контролю за діяльністю судів є: надання публічної інформації про діяльність суду на підставі

надходження запиту на отримання інформації про діяльність суду, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [59]; та надання громадськості публічної інформації про діяльність судів в Україні, шляхом узагальнення такої інформації аналітичними підрозділами Державної судової адміністрації України (далі – ДСА України), зокрема: систематичного та оперативного оприлюднення публічної інформації в офіційних друкованих виданнях; розміщення публічної інформації на офіційному веб-сайті ДСА України, веб-сайтах судів та у мережі Інтернет; розміщення публічної інформації на інформаційних стендах у приміщеннях суду; надання відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень. Важливим для розвитку електронного судочинства в Україні є розроблення Міжвідомчою робочою групою ДСА з впровадження електронного судочинства Концепції електронного суду України (e-court) та проект відповідних змін до законодавства [124; 125]. Ця концепція поклала початок запровадження в Україні системи електронного судочинства, і сьогодні електронні ресурси судів надають можливість подачі позовів з віддаленого комп'ютера (автоматизованого робочого місця), відправку документів в електронному вигляді, обмін даними про справи та документів між автоматизованими системами різних виробників, відправку листів та повідомлень учасникам судового процесу. В межах системи електронного судочинства запроваджена та діє «Єдина судова інформаційна система» (ЄСІС), яка створюється для формування інформаційного простору судів загальної юрисдикції, ДСА, інших органів та установ судової системи та створення передумов для міжвідомчого обміну інформації (http://court.gov.ua/tu16/info_suddi/conzepcia/). Система ЄСІС має три контури доступу: 1) загальний (доступ до загальнодоступної судової інформації, у тому числі зовнішнім користувачам); 2) відомчий (доступ працівникам суду та ДСА до службової інформації, що не потребує спеціального захисту з урахуванням вимог постанови Кабінету Міністрів

України від 29 березня 2009 р. «Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах»); 3) закритий (доступ чітко визначеним особам до закритої інформації (містить державну та військову таємницю, тощо). Закритий контур не має фізичного зв'язку з відомчим рівнем та виконується згідно з вимогами законодавчих та нормативно-правових актів з питань захисту інформації) [126, с. 109]. Через сайт судової влади користувач загального доступу має можливість доступу до інформації про судову владу взагалі та окремі організації (зокрема, контактну інформацію, часи прийому, зразки документів та інше); до копій судових рішень в Єдиному державному реєстрі судових рішень; до судової практики, що офіційно публікується Верховним судом України та вищими спеціалізованими судами; до графіків судових засідань. Користувачем, зареєстрованим на сайті судової влади, може бути будь-хто бажаючий. Йому надаються додаткові можливості щодо: 1) отримання повного тексту процесуальних документів по справах, де він є стороною процесу або адвокатом; 2) отримання автоматичного повідомлення (наприклад, електронною поштою) про зміну стану своїх справ та прийняття нових документів по справі; 3) подання в суд позовних заяв та документів з своєї справи в електронному вигляді з використанням електронного цифрового підпису. Однак самим великим досягненням є запровадження Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР), що являє собою автоматизовану систему збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень, який було запущено з прийняттям Закону України від 22 грудня 2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» [127], і наразі він постійно удосконалюється однак в період введення військового стану у зв'язку зі збройною агресією росії 24 лютого 2022 тимчасово дія його призупинена. До реєстру вносяться усі рішення судів України у цивільних, адміністративних, господарських справах, справах про адміністративні правопорушення та

кримінальних провадженнях, з якими через пошукову систему ресурсу сайту ЄДРСР (<https://reyestr.court.gov.ua/>), будь-яка особа яка має бажання оцінити законність рішення суддів в окремих категоріях справ чи рішення конкретного судді може через пошукову систему з ними ознайомитись, що є чи не основним ефективним засобом громадського контролю за діяльністю судів. Попри те, що Україна набрала значних обертів на шляху до електронного документообігу та електронного судочинства, зокрема нами була вивчена і вивчається практика такої діяльності в інших країнах. Зокрема, ще в 1998 році частиною судової системи США став «електронний суд» («e-court»), що забезпечує доступ для отримання інформації про судові справи та іншу визначену законодавством інформацію, пов'язану із судочинством. Для повсюдного впровадження електронного зберігання документів у всіх федеральних судах США було прийнято систему «Управління справами / Електронний Архів справ» (Case Management / Electronic Case Files (CM/ECF)) для формування загальної інтегрованої системи, яка в свою чергу доповнена системою «Відкритий доступ до судових електронних звітів» (Public Access to Court Electronic Records (PACER) для забезпечення доступу до відповідних файлів в Інтернеті (<http://www.pacer.gov/cmecf/>) [128, с.38-40].

Наступною опосередкованою формою громадського контролю за діяльністю судів є: надання доступу акредитованих ЗМІ до судочинства на підставі рішення суду, а саме: прийняття участі у судовому засіданні, проведення відео зйомки судового засідання, висвітлення судового процесу по справам, які стосуються захисту прав і свобод громадян та проміжних і кінцевих результатів його здійснення. Відповідно до ст. 11 Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд», «учасники судового процесу, інші особи, присутні у залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без

отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, установлених законом. Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду. Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, а також трансляція судового засідання повинні здійснюватися без створення перешкод у веденні засідання та здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав» [129]. Згідно Закону України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «висвітлення діяльності судів загальної юрисдикції України та Конституційного Суду України здійснюється аудіовізуальними засобами масової інформації на засадах укладених між ними угод та з урахуванням специфіки роботи цих судів. Про час, місце та стан розгляду справи в суді можна ознайомитись на офіційному сайті Судова влада України в категорії «Стан розгляду справи» чи «Список справ призначених до розгляду» (пошук справи можна здійснити наприклад за такими даними як: прізвище, ім'я, по-батькові учасника справи чи найменуванню юридичної особи і.т.д.)» [130].

В процесуальних кодексах визначенні правові засади здійснення громадського контролю за діяльністю судів через участь представників ЗМІ в судовому процесі. Зокрема, відповідно до ч.2 ст. 7 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України) особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити у залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених ЦПК України. Відповідно до ст. 10 КАСУ «особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень,

встановлених цим Кодексом. Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду. Якщо всі учасники справи беруть участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, здійснюється транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет в обов'язковому порядку. Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, а також трансляція судового засідання повинні здійснюватися без створення перешкод у веденні засідання і здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав» [132]. У випадку якщо особа немає акредитації представника ЗМІ будь-яка особа має право бути присутньою у відкритому судовому засіданні. Від особи, яка бажає бути присутньою у судовому засіданні, забороняється вимагати будь-які документи, крім документа, що посвідчує особу. Особи, які бажають бути присутніми у судовому засіданні, допускаються до зали судових засідань до початку судового засідання або під час перерви. Сутність громадського контролю за діяльністю суду через діяльність ЗМІ полягає в реалізації повноваження суду в взаємодії з представниками ЗМІ до яких слід віднести: надання ЗМІ офіційних відомостей про діяльність суду, за виключенням тих, що належать до службової інформації або відносяться до державної, комерційної, банківської таємниці; координація діяльності особи, відповідальної за взаємодію зі ЗМІ у суді; підготовка та проведення інформаційних заходів, спрямованих на висвітлення діяльності суду; організація висвітлення у ЗМІ питань, що входять до компетенції загальних судів; оперативне реагування на події у світовому та (або) національному інформаційному просторі, що стосується діяльності судів загальної юрисдикції.

Представники ЗМІ здійснюючи свою діяльність спрямовану на висвітлення діяльності суду під час судового процесу мають дотримуватись певних правил, зокрема: журналісти, присутні у залі судового засідання, мають дотримуватись загальних правил поведінки в залі судового засідання; журналістам забороняється під час судового засідання ставити питання

учасникам судового процесу, а тим більше судді (суддям). Журналісти мають пам'ятати, що судовий процес - це встановлена процесуальним законом форма розгляду судової справи, а вони є лише його спостерігачами; за порушення журналістами, як і іншими особами присутніми в залі судового засідання, визначених законодавством загальних правил поведінки в судовому засіданні або невиконання ними розпоряджень головуючого, суд може застосувати заходи процесуального примусу, зокрема, спочатку робиться попередження, а у разі повторного вчинення зазначених дій - видалення із зали судового засідання. При прояві злісної непокори, суд негайно після вчинення порушення вирішує питання про притягнення винних осіб до відповідальності за неповагу до суду, у зв'язку з чим у судовому засіданні оголошується перерва. Допуск журналістів на заходи, які проводяться судом (збори, прес-конференції, міжнародні зустрічі, семінари тощо), здійснюється у формі акредитації (інформація висвітлюється на сайті суду а реєстрація проводиться секретарем суду у часових межах, визначених у прес-анонсі).

Щодо міжнародних стандартів доступу громадян до судочинства через участь ЗМІ в судовому процесу то вони знайшли своє відображення в низці нормативних актів. Зокрема в Резолюції № 1296 Економічної та соціальної ради ООН від 11 лютого 1994 р. якою затверджено Мадридські принципи взаємодії засобів масової інформації та суддівської незалежності зазначається, що «функцією та правом ЗМІ є збір та поширення серед громадськості інформації, висловлювань та критичних тверджень про судочинство, а також висвітлення судових справ до, після та під час судового розгляду, не порушуючи при цьому презумпцію невинуватості. Право ЗМІ збирати і поширювати інформацію про суд може підлягати певним обмеженням, які потрібно застосовувати на чітко визначених підставах. Такі обмеження поділено на дві категорії — обмеження доступу до судових процесів і обмеження на поширення інформації про судові процеси» [133]. У Висновку № 7(2005) Консультативною радою європейських

суддів з питання «Правосуддя та суспільство» вказується на необхідності активізації ролі судів у наданні інформації громадськості та важливості створення прямих зв'язків між судами та широкою громадськістю, організації відповідної підготовки суддів щодо зв'язків з громадськістю, залучення в штат судів працівників з кваліфікацією по зв'язках з громадськістю та ЗМІ, фінансування відповідної діяльності судів тощо. Консультативна рада європейських суддів прийняла наступні рекомендації для судів з метою їх взаємодії з суспільством та інформування про результати своєї діяльності і оприлюднювати проблеми судівської діяльності, зокрема: суди повинні брати участь у поширенні інформації про доступ до правосуддя (через періодичні звіти, друковані пам'ятки для громадян, Інтернет, інформаційні офіси тощо); суди мають забезпечити безпосередні зв'язки судів з громадськістю, які не залежать від діяльності ЗМІ та/або дій, відповідальність за які покладені на інші установи (створення в судах відділів, відповідальних за прийом та інформування громадян; поширення друкованих матеріалів, відкриття Інтернет-сайтів, за які суди несуть відповідальність; організація судами календаря освітніх форумів та/або регулярних зустрічей, відкритих, зокрема, для громадян, громадських організацій, політиків, студентів); суди мають інформувати громадськість про характер, обсяг, обмеження та складність роботи суддів; та ін. [134]. Прикладом організаційного забезпечення зв'язків суддів з громадськістю є запровадження діяльності Комунікаційного комітету системи правосуддя, який було утворено на виконання Меморандуму про взаємодію і співпрацю представників системи правосуддя України від 10 лютого 2017 року [135]. Даний Комітет схвалив Концепцію прямих зв'язків судів із громадськістю. Очікується, що рРеалізація Концепції дасть змогу узагальнити досвід прямих зв'язків, що існує у судах України, розробити методичні рекомендації щодо чинних та нових програм охоплення та поширити практику прямих зв'язків у судах, органах та установах системи правосуддя

України. Відповідно до затвердженого Плану заходів з впровадження Концепції на 2017 рік, з метою ознайомлення із документом та існуючим досвідом прямих зв'язків заплановано проведення п'яти заходів у Києві, Харкові, Одесі, Львові, Дніпрі [136]. Окремо фахівцями Національної школи суддів України було розроблено та запропоновано Проект Концепції комунікацій судової влади України (проект) [137, с.245-258], в той же час він не зазнав реалізації у відповідних нормативних положеннях.

Висновок. З урахуванням вищезазначеного на сьогодні очевидно помітна динаміка росту суспільного запиту на ефективний громадський контроль за забезпеченням якісного та справедливого правосуддя. Зважаючи на обґрунтовану актуальність даної проблеми, дослідження міжнародних стандартів громадського контролю судової влади та зарубіжного досвіду їх дотримання дає можливість запропонувати окремі положення щодо підвищення комунікативної складової суспільства (громадськості) та суду, зокрема, *доцільним є:* створення та запровадження ефективної діяльності у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями тощо; створення контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності; реанімацію діяльності громадської ради при Раді суддів України (далі – РСУ), яка юридично функціонує на підстав Положенням про громадську раду при Раді суддів України, затвердженим Рішенням Ради суддів України 05.02.2015 № 3,

однак фактично свою діяльність не здійснює, і основним завданням діяльності цього органу має стати не формальність в прийнятті рішень РСУ, а надання консультаційної допомоги в прийнятті організаційних питань діяльності судів в Україні; поширення практики входження представників громадської ради міжнародних експертів (далі - ГРМЕ), діяльність якої була запроваджена Законом «Про Вищий антикорупційний суд» в 2018 році в комісії Вищою кваліфікаційною комісією суддів України по відбору не лише суддів Вищого антикорупційного суду а й суддів різної юрисдикції; розроблення Положення про взаємодію судів із засобами масової інформації та журналістами, а також Концепції комунікацій судової влади України, які доцільно затвердити Радою суддів України [119, с.40].

Висновки до розділу 1.

В результаті дослідження теоретико-правових засад громадського контролю за діяльністю суддів було зроблено наступні висновки.

З'ясовано, що соціальна обумовленість громадського контролю за діяльністю суддів полягає в необхідності постійного моніторингу громадськістю діяльності суддів, оцінки якості надання судових послуг, можливості впливу громадськості на формування судівського корпусу, висловлення пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності та удосконалення судової системи. В результаті аналізу наукового доробку проблем реалізації громадського контролю за діяльністю суддів було встановлено, що дослідниками частково були досліджені такі форми громадського контролю за діяльністю судів: порядок взаємодії медіа (ЗМІ) та судів; порядок та процедури оприлюднення публічної інформації про діяльність суду; організаційно-правові форми взаємодії суду з громадськістю та громадськими інституціями; організаційно-правові заходи щодо зміцнення партнерських зв'язків суду з населенням; організаційно-правові засади

взаємовідносин судової влади та громадськості. Встановлено, що попри значну кількість наукових досліджень присвячених громадському контролю за діяльністю судів системного аналізу форм, засобів, способів, суб'єктів та процедури такого виду публічного контролю за діяльністю судів та судової системи в цілому на теренах України в межах її новітньої правової доктрини здійснено не було.

Доведено, що в залежності від змісту та спрямованості правового регулювання слід виокремити три групи законодавчих актів України щодо громадського контролю: загальні, що передбачають базові положення громадського контролю, принципи, правові засоби, завдання його здійснення та удосконалення; організаційно-процедурні, що визначають форми і види громадського контролю, частково регулюють процедурні питання їх здійснення та галузеві, які визначають громадський контроль в окремих сферах публічно-владних правовідносин та публічного урядування.

Встановлено, що громадський контроль за діяльністю суддів це визначена законом діяльність представників громадськості спрямована на перевірку (спостереження, нагляд) за законністю здійснення суддями судочинства з урахуванням дотримання принципів врахування громадської думки при формуванні суддівського корпусу, гласності і відкритості судового процесу, доступності громадян до судового процесу, відкритості та доступності до судових рішень.

Виокремлено завдання громадського контролю за діяльністю суддів: отримання точної і повної інформації щодо діяльності суддів; сприяння підвищенню ефективності роботи суддів; поширення серед громадськості соціально значущої функції судів; підтримання іміджу суддівської діяльності та престижу роботи судді; забезпечення прозорого відбору кадрів для судів, їх переміщення та іншого просування по службі; підвищення рівня законності

забезпечення прав і свобод громадян в діяльності суддів; покращення умов та порядку надання суддівських послуг.

Доведено, що найбільш дієвими формами та способами громадського контролю за діяльністю суддів в Україні, а саме: 1) моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам; 2) діяльність громадської ради доброчесності; 3) надання публічної інформації про діяльність суду на підставі надходження запиту на отримання інформації про діяльність суду, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації»; 4) надання громадськості публічної інформації про діяльність судів в Україні, шляхом узагальнення такої інформації аналітичними підрозділами Державної судової адміністрації України в тому числі надання відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень; 5) надання доступу акредитованих ЗМІ до судочинства на підставі рішення суду; 6) створення та запровадження ефективної діяльності у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями тощо; 7) створення контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності; 8) забезпечення діяльності громадської ради при Раді суддів України; 9) діяльність громадської ради міжнародних експертів.

В результаті опитування 75 працівників судів Кіровоградської, Дніпропетровської, Запорізької областей щодо ефективності громадського

контролю за діяльністю судів в Україні (анкетування проведено в червні-липні 2023 року на базі Дніпровського регіонального відділення Національної школи суддів України) було встановлено, що серед запропонованих форм громадського контролю за діяльністю суддів в Україні до найбільш ефективних з огляду на думку респондентів слід віднести: надання громадськості публічної інформації про діяльність судів в Україні, шляхом узагальнення такої інформації аналітичними підрозділами Державної судової адміністрації України в тому числі надання відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень – на що вказали 38 осіб (50%), надання доступу акредитованих ЗМІ до судочинства на підставі рішення суду – 17 осіб (23%), надання публічної інформації про діяльність суду на підставі надходження запиту на отримання інформації про діяльність суду, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» - 7 осіб (9%), моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам – 8 осіб (11%), діяльність громадських рад при судах (в тому числі громадської ради доброчесності) – 5 осіб (4%) .

Обґрунтовано, що всіх суб'єктів громадського контролю за діяльністю суду (суддів) можна поділити на дві групи: суб'єкти, які опосередковано здійснюють такий контроль - ЗМІ, громадські організації правничого та правоохоронного спрямування, активна громадськість; суб'єкти, які наділені безпосередніми повноваженнями щодо його здійснення - громадська рада Ради суддів України; громадська рада доброчесності; громадська рада міжнародних експертів.

З урахуванням аналізу системи суб'єктів громадського контролю за діяльністю суду (суддів), законодавчого визначення їх повноважень та практики діяльності нами запропоновано окремі шляхи законодавчих та організаційних засад такого контролю, а саме: в Законі «Про судоустрій і статус суддів»

доцільно визначити правові засади, принципи та процедури громадського контролю за діяльністю судів в Україні з дотриманням прав громадян на отримання достовірної інформації про діяльність судів в Україні та врахуванням толерантності, необхідності дотримання таємниці конфіденційної інформації, яка є предметом судового розгляду та таємниці судового слідства, а також поваги до професійної діяльності суддів; у складі окружних та апеляційних судів створити прес-службу, а в місцевих судах – уповноважену особу, які будуть на офіційному рівні оприлюднювати інформацію про діяльність судів і співпрацювати щодо надання такої інформації зі ЗМІ; створити Громадську раду при Державній судовій адміністрації України (на відміну від Ради суддів України), розробивши і затвердивши положення про її діяльність рішенням Вищої ради правосуддя, наділивши повноваженнями щодо громадського контролю за належним забезпеченням умов діяльності судів, за порядком вдосконалення організаційного забезпечення діяльності судів та розподіленням фінансових та матеріальних ресурсів спрямованих на діяльність судів, виключивши права громадськості втручання в професійну діяльність суду крім оцінювання довіри громадськості до судочинства, залишивши такі повноваження в ВРП.

Дослідження міжнародних стандартів громадського контролю судової влади та зарубіжного досвіду їх дотримання дає можливість запропонувати окремі положення щодо підвищення комунікативної складової суспільства (громадськості) та суду, зокрема, доцільним є: створення та запровадження ефективної діяльності у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями тощо; створення контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями

добросовісності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів добросовісності; реанімацію діяльності громадської ради при Раді суддів України (далі – РСУ); поширення практики входження представників громадської ради міжнародних експертів по відбору не лише суддів Вищого антикорупційного суду а й суддів різної юрисдикції; розроблення Положення про взаємодію судів із медіа, а також Концепції комунікацій судової влади України, які доцільно затвердити Радою суддів України.

РОЗДІЛ 2. ФОРМИ (ЗАСОБИ) ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДДІВ

2.1. Громадський контроль за відбором суддів (діяльність громадських рад при органах судоустрою)

Судова система будь-якої демократичної країни як і інші сектори публічної влади формується громадськістю а відповідно підконтрольна та підзвітна їй. У зв'язку з цим питання ефективного, неупередженого громадського контролю за діяльністю суддів є дотичним до питання дотримання прав і свобод громадян, як складової демократичного суспільства та місця України на світовій арені. Ідея громадського контролю за публічною владою закладена в ст. 38 Конституції України, як реалізація принципу участі громадян в управлінні державними справами [28], однак не знайшла там деталізації, що породжує різні науково обґрунтовані або і просто запозичені з інших правових систем положення щодо інтерпретації різних форм громадського контролю за органами публічної влади в Україні в цілому і за судовою системою, зокрема. Окремі положення щодо реалізації форм та методів громадського контролю за діяльністю суддів знайшли своє часткове закріплення в Законі України «Про судоустрій та статус суддів» [1], зокрема: в ст. 11 «Гласність і відкритість судового процесу» стосовно участі громадян та ЗМІ в судовому засіданні, проведення в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів, ознайомлення з рішенням суддів через електронний ресурс Єдиного державного реєстру судових рішень, отримання інформації про діяльність суду з використанням Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, у тому числі з використанням мобільного застосунку Порталу Дія; в ст. 87 «Громадська рада доброчесності» стосовно діяльності громадської ради доброчесності з метою сприяння Вищій

кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання. Однак законом лише частково урегульовано питання громадського контролю за діяльністю судів, нормативного закріплення зазнали лише окремі вищевказані його форми, в той же час поза межами правового поля залишились питання громадського контролю за діяльністю судової системи на етапі відбору на посаду судді, а саме механізмів звернення громадян до органів, які здійснюють відбір суддів за виявленими фактами недоброчесності кандидатів на посаду судді та порядку розгляду таких звернень, можливостей звернення громадян до кандидата на посаду судді для отримання відповідей на питання його професійної діяльності, етики, політичної незаангажованості (під час проведення брифінгів громадськості з кандидатом на посаду судді) та ін. Необхідність запровадження окремих вищезазначених форм громадського контролю за діяльністю судів закріплено в Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, яка затверджена Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021[72].

З урахуванням зазначеного в межах даного підрозділу роботи нами будуть поставлені та виконанні наступні *дослідницькі завдання*: здійснено аналіз правових засад громадського контролю за діяльністю судової системи на етапі відбору на посаду судді, виокремлено практику залучення громадськості до відбору суддів в окремих зарубіжних країнах, запропоновано шляхи удосконалення правових засад та практики участі громадськості у процедурі відбору на посаду судді.

Так аналіз наукових джерел дає можливість виокремити окремі сучасні наукові праці, які в різній мірі були присв'ячені дослідженню глибини змісту громадського контролю за діяльністю органів публічної влади в цілому і судової системи, зокрема, а саме роботи: Денисюка С.Ф., Гарашука В.М.

Сквірського І.О., Наливайко Т.В., І. М. Кравченко, Коломоєць Т.О., Музичука О.М. та ін. В той же час узагальнення системи форм, засобів та методів громадського контролю за діяльністю судів здійснено не було, дослідженню піддавались лише окремі його форми. Такий певний вакуум у цій сфері зумовлює доцільність виокремлення засобів громадського контролю за діяльністю судової системи на етапі відбору на посаду судді, що і складає предмет дослідження в межах даної статті.

В 2015 році з прийняттям Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 було започатковано черговий виток судової реформи [138] одне із основних завдань якої стало удосконалення процедури якісного добору на посаду судді на конкурсних засадах, з чіткими, прозорими та законодавчо визначеними етапами такої процедури та здійснення громадського контролю за діяльністю судів.

Громадський контроль за діяльністю суддів це визначена законом діяльність представників громадськості спрямована на перевірку (спостереження, нагляд) за законністю здійснення суддями судочинства з урахуванням дотримання принципів врахування громадської думки при формуванні суддівського корпусу, гласності і відкритості судового процесу, доступності громадян до судового процесу, відкритості та доступності до судових рішень.

Завданнями громадського контролю за діяльністю суддів є: отримання точної і повної інформації щодо діяльності суддів; сприяння підвищенню ефективності роботи суддів; поширення серед громадськості соціально значущої функції судів; підтримання іміджу суддівської діяльності та престижу роботи судді; забезпечення прозорого відбору кадрів для судів, їх переміщення та іншого просування по службі; підвищення рівня законності забезпечення

прав і свобод громадян в діяльності суддів; покращення умов та порядку надання суддівських послуг.

Серед найбільш дієвих форм та способів громадського контролю за діяльністю суддів в Україні можна виділити: 1) моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам; 2) моніторинг декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка подається суддею, що полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірці на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення; 3) діяльність громадської ради доброчесності, яка утворюється з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання ; 4) діяльність громадської ради Ради суддів України та ін.

Саме Громадська рада доброчесності (далі – ГРД) починаючи з 2015 року стала новим суб'єктом консолідації активної фахової громадськості основна мета діяльності якої є сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України (далі – ВККСУ) у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання, яка закріплена в ст. 87 Закону України «Про судоустрій та правовий статус суддів» [1].

До повноважень ГРД Законом віднесено: збір, перевірка та аналіз інформації щодо судді (кандидата на посаду судді); надання ВККСУ інформацію щодо судді (кандидата на посаду судді); надання, за наявності відповідних підстав, ВККСУ висновку про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності, який додається до досьє кандидата на посаду судді або до суддівського досьє; прийняття участь

через свого делегата у засіданні ВККСУ щодо кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді); створює інформаційний портал для збору інформації щодо професійної етики та доброчесності суддів, кандидатів на посаду судді та здійснює перевірку інформації, яка там реєструється. Упустимо процедуру формування складу ГРП, що не є предметом нашого дослідження, а звернемо увагу на правову природу даного органу. Аналіз порядку її формування, визначеного в законі дає можливість стверджувати, що ГРД є орган самоврядування представників громадських об'єднань, тобто по суті громадською організацією яка здійснює свою діяльність на засадах приватно-державного партнерства, надаючи допомогу ВККСУ у формування доброчесного складу суддів, адже її статус частково закріплено на рівні закону. Однак не має підстав вести мову про те, що ГРД є суб'єктом, якому державою було делеговано владні повноваження; її діяльність відповідає меті та порядку діяльності громадського об'єднання, правовий статус якого урегульовано Законом України «Про громадські об'єднання» [60]. Такий висновок можна зробити у тому числі з аналізу Регламенту Громадської ради доброчесності, схваленому рішенням Громадської ради доброчесності № 1/2016 від 23.11.2016, що розміщений на її сайті і є по-сутті об'єднанням статутних вимог та процедур діяльності цього об'єднання професійного спрямування [109]. Визначення правового статусу цього суб'єкту важливо з позиції впливу на діяльність ВККСУ щодо прийняття рішення в процесі добору на посаду судді та можливостей його оскарження.

Відповідно до положень ст. 88 Закону ГРД надає, за наявності відповідних підстав, ВККС висновок про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності, який додається до досьє кандидата на посаду судді або до суддівського досьє. В свою чергу, ВККС розглянувши та долучивши до досьє кандидата в судді висновок ГРД про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики

та доброчесності, може ухвалити рішення про підтвердження здатності такого судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді лише у разі, якщо таке рішення підтримане не менше ніж одинадцятьма її членами (із 16 членів), тобто $\frac{3}{4}$ голосів.

Здійснивши аналіз повноважень ГРД в попередніх дослідженнях ми приходимо до висновку, що діяльність ГРД щодо надання висновку про відповідність (невідповідність) судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання носить дорадчий характер, вона не наділена владними, управлінськими, організаційно-розпорядчими повноваженнями щодо прийняття рішення, вчинення дії чи бездіяльності, які напряду впливають на можливість реалізації прав і свобод громадян та покладення на них обов'язків, а відповідно не є суб'єктом владних повноважень, рішення (нормативно-правові акти чи правові акти індивідуальної дії), дій чи бездіяльність якого, відповідно до статті 17 КАСУ оскаржуються у порядку адміністративного судочинства [139, с.65].

Пицида М.М. здійснивши на монографічному рівні дослідження процедур добору на посаду судді в Україні, приходять до висновку про те, що «ГРД не є суб'єктом владних повноважень, рішення якого, відповідно до статті 17 КАСУ можуть бути оскаржені у порядку адміністративного судочинства свідчать наступні фактори» [140, с.73]. Слід підтримати аргументи автора, які покладені в основу такого твердження, а саме: «відсутній принаймні хоч один нормативно-правовий акт (інструкція, положення та ін.), який закріплював би правовий статус цього дорадчого органу, зокрема навіть статуту, який хоч і не визначає правовий статус суб'єкта публічного чи приватного права а регулює внутрішню організаційну його діяльність; відповідно до п.3 ч.6 ст. 87 Закону ГРД надає, за наявності відповідних підстав, ВККС висновок про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності, який додається до досьє кандидата на посаду судді або до

суддівського досьє. Даний висновок не є адміністративним актом - рішенням (правовим актом) індивідуальної дії, прийнятим адміністративним органом та спрямованим на набуття, зміну чи припинення прав та обов'язків фізичної або юридичної особи (осіб). Таким чином він не є документальною підставою подання адміністративного позову та не може бути оскаржений до суду» [140, с.74].

Слід враховувати положення ч. 4 ст. 85 Закону, відповідно до якого висновок ГРД є не обов'язковим документом формування досьє кандидата на посаду судді, а залучається лише у разі «його наявності». Однак за його наявності, відповідно до ч. 1 ст. 88 Закону ВККС під час кваліфікаційного оцінювання кандидата на посаду судді зобов'язана прийняти до уваги та розглянути висновок ГРД щодо відповідності (чи невідповідності) його критеріям професійної етики та доброчесності [1].

В той же час, відповідно до положення даної норми ВККС при прийнятті рішення про підтвердження здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді може, у порядку визначеному Законом врахувати або не врахувати висновок ГРД.

Таким чином, висновок ГРД не є обов'язковою складовою досьє кандидата на посаду судді, формування і дослідження якого є обов'язковим етапом кваліфікаційного оцінювання ні рішенням, яке зумовлює обов'язок ВККС прийняти рішення про підтвердження або не підтвердження здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді, тобто не є самостійним адміністративним актом, який підлягає оскарженню до суду.

Аналогічного висновку приходять міжнародні експерти. Так, в підготовленому професором, доктором права Діаною Ковачевою, міжнародним експертом Ради Європи висновку щодо Регламенту громадської ради доброчесності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України зазначено, що

«ГРД лише сприяє роботі Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в питаннях кваліфікаційного оцінювання суддів, але ГРД не може виносити остаточного рішення щодо доброчесності або професійної етики окремого судді. Це положення відповідає європейським стандартам і, зокрема, § 37 Висновку КРЕС № 3: «З метою захисту суддівської незалежності, оцінювання повинно проводитися переважно суддями», і цей принцип має застосовуватися під час ухвалення остаточного рішення про призначення суддів та кандидатів на посаду судді в Україні [141].

Окрім того слід враховувати положення ч. 2 ст. 266 КАСУ відповідно до якої адміністративні справи щодо оскарження законності актів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України розглядаються у порядку спрощеного позовного провадження Верховним Судом у складі колегії Касаційного адміністративного суду не менше ніж з п'яти суддів попри те, що вони є актами індивідуальної дії [132].

Якщо в основу рішення ВККС про підтвердження або не підтвердження здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами його кваліфікаційного оцінювання було покладено аргументи визначені у висновку ГРД вони будуть кваліфікуватись виключно як приводи та підстави оскарження в суді.

На підставі вищезазначеного доцільно прийти до таких висновків: 1) надання висновку ГРД про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності не є владною управлінською функцією, як і будь-яка інша діяльність даного дорадчого органу; 2) висновок ГРД про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності не є рішенням суб'єкта владних повноважень, яке може бути оскаржене до суду.

Окреме питання стосується розширення можливостей реалізації громадського контролю за діяльністю судів на етапі добору на посаду судді. По-

сутті, як було зазначено вище громадськість дотично може впливати на формування судівського корпусу лише через ГРД, що обмежує засоби громадського контролю за діяльністю судів. В той же час зарубіжне законодавство та практика відбору на посаду суддів дає можливість розширення таких можливостей. Орієнтиром в цьому сенсі є доволі поширена практика «громадських слухань», яка повсякчас застосовується в Німеччині і поширюється на випадки залучення громадськості до обговорення важливих питань функціонування різних сфер життєдіяльності від обговорення можливостей та доцільності будівництва об'єктів житлової та комерційної забудови до обрання посадовця на посаду. Така практика властива і в системі судочинства. Так, відповідно Закону ФРН «Про суддів» кандидат на посаду судді Окружного (земельного) суду має провести брифінг для громадськості, на якому громадяни мають можливість поспілкуватись з кандидатом, пересвідчитись в його компетентності, дотриманні етичних норм, доброчесності та обізнаності в обов'язках, які він буде мати перебуваючи на посаді судді [117, с.12]. В той же час громадяни мають право протягом місяця з моменту проведення брифінгу з кандидатом на посаду судді задати йому запитання та отримати відповіді через його офіційні електронні ресурси в тому числі через електронну пошту, надати інформацію на кандидата до комісії яка здійснює відбір суддів, проводить їх оцінювання та готує подання на призначення судді. Вважаємо цей досвід це прямий приклад реалізації демократичних засад відбору на посаду судді і його доцільно запровадити в Україні.

Окремою формою громадського контролю за діяльністю судів є діяльність громадської ради Ради суддів України. Відповідно до Положення про громадську раду при Раді суддів України громадська рада при Раді суддів України є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом, утвореним для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, зокрема, в забезпеченні належних організаційних умов діяльності

судів і суддів, утвердженні незалежності суду, забезпеченні заборони втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, а також підвищенні рівня довіри суспільства до судової влади, налагодженні ефективної взаємодії органів судової влади з громадськістю, у врахуванні громадської думки під час формування та реалізації державної судової політики. [106]. Основними завданнями громадської ради є: створення умов для реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами у сфері судочинства з метою забезпечення права громадян на справедливий суд; здійснення громадського контролю за діяльністю органів суддівського самоврядування та участь юридичної громадськості у такій діяльності; сприяння врахуванню органами суддівського самоврядування думки юридичної громадськості під час формування та реалізації державної політики у сфері судочинства. Громадська рада відповідно до своїх повноважень виконує покладені на неї наступні завдання: 1) готує та подає Раді суддів України пропозиції до орієнтовного плану проведення консультацій з громадськістю, а також щодо проведення консультацій, не передбачених таким планом; 2) готує та подає Раді суддів України пропозиції щодо організації консультацій з представниками юридичної громадськості; 3) здійснює дослідження стану незалежності судової влади та діяльності органів суддівського самоврядування; 4) аналізує та систематизує міжнародний досвід у сфері незалежності судів та суддів; 5) здійснює аналіз відповідності національного законодавства щодо судоустрою та статусу суддів міжнародним стандартам щодо незалежності, ефективності та ролі судів; 6) збирає, узагальнює та подає до Ради суддів України інформацію про пропозиції громадських організацій стосовно вирішення питань діяльності судової влади, зокрема, судової реформи, забезпечення незалежності судів та суддів, які мають важливе суспільне значення, тощо; 7) подає до Ради суддів України обов'язкові для розгляду пропозиції щодо підготовки проектів нормативно-правових актів, прийняття

яких входить до компетенції Ради суддів України, та проектів рішень Ради суддів України з питань забезпечення належного функціонування органів судової влади, забезпечення незалежності судів та суддів, удосконалення роботи судів та органів суддівського самоврядування; 8) проводить за зверненням Ради суддів України відповідно до законодавства громадську експертизу та громадську антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів, прийняття яких входить до компетенції Ради суддів України, та проектів рішень Ради суддів України; 9) здійснює громадський контроль за розглядом Радою суддів України пропозицій та зауважень громадськості; 10) організовує публічні заходи для фахового обговорення актуальних питань вдосконалення діяльності органів судової влади; 11) за дорученням Ради суддів України надає науково-практичні рекомендації з питань вдосконалення роботи органів судової влади та органів суддівського самоврядування, забезпечення незалежності судів та суддів, удосконалення законодавства про судоустрій та статус суддів; 12) сприяє формуванню правової культури та правовій інформованості населення; 13) сприяє поглибленню співпраці Ради суддів України з громадськими організаціями, а також засобами масової інформації; 14) інформує в обов'язковому порядку громадськість про свою діяльність, прийняті рішення та їх виконання на офіційному веб-сайті судової влади або в інший спосіб; 15) готує та оприлюднює щорічний звіт про свою діяльність.

Втім слід відзначити, що з моменту створення та затвердження положення про громадську раду при Раді суддів України даний орган так і не був створений, відповідно не були реалізовані функції громадського контролю. У зв'язку з цим вважаємо за доцільним створити Громадську раду при Державній судовій адміністрації України (на відміну від Ради суддів України), розробивши і затвердивши положення про її діяльність рішенням Вищої ради правосуддя, наділивши повноваженнями щодо громадського контролю за належним забезпеченням умов діяльності судів, за порядком вдосконалення

організаційного забезпечення діяльності судів та розподіленням фінансових та матеріальних ресурсів спрямованих на діяльність судів, виключивши права громадськості втручання в професійну діяльність суду крім оцінювання довіри громадськості до судочинства, залишивши такі повноваження в ВРП діяльність

Висновок. Здійснено аналіз правових засад громадського контролю за діяльністю судової системи на етапі відбору на посаду судді, виокремлено практику залучення громадськості до відбору суддів в окремих зарубіжних країнах, запропоновано шляхи удосконалення правових засад та практики участі громадськості у процедурі відбору на посаду судді.

В результаті дослідження встановлено, що серед найбільш дієвих форм та способів громадського контролю за діяльністю суддів в Україні можна виділити: 1) моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам; 2) діяльність громадської ради доброчесності, яка утворюється з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання та ін. Встановлено, що з метою підвищення рівня громадського контролю за діяльністю судів на етапі добору на посаду судді, і для прозорості цієї процедури доцільним є запровадження процедури проведення громадського брифінгу кандидата на посаду судді (особливо коли він є діючим суддею і претендує на вищу судову посаду) за розсудом кандидата, а також доцільним є внесення змін до окремих положень Закону України «Про судоустрій та статус судів», зокрема: статтю 86 «Отримання інформації під час проведення кваліфікаційного оцінювання» доцільно доповнити п.8 такого змісту «Вища кваліфікаційна комісія суддів України формує на своєму офіційному сайті сторінку «довіри до суддів та кандидатів на посаду судді» на якій шляхом ідентифікації реєструються заяви громадян з приводу характеристики судді

(кандидата на посаду судді) щодо його професійної діяльності, доброчесності, майнових статків, та інших положень що їх характеристики, які мають бути розглянуті не пізніше 10 діб з моменту реєстрації з наданням відповіді заявникам та оприлюдненням її на даному електронному ресурсі».

2.2. Отримання інформації про діяльність суду та доступ до судових рішень як гарантія ефективності громадського контролю за діяльністю суддів.

В контексті європейської інтеграції України забезпечення прав і свобод людини і громадянина є одним із основних завдань процесу реформування українського суспільства, що набуває особливого значення. Прагнення української держави стати повноправним членом європейського співтовариства спрямоване на зміщення векторів діяльності правоохоронних органів та судових органів, зокрема, з метою першочергового забезпечення ними національних конституційних норм та світових стандартів дотримання прав і свобод людини.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», «діяльність судів України здійснюється на засадах гласності та відкритості судового процесу, який реалізується шляхом, як відкритості судового процесу та можливості присутності в залі судового засідання будь-яких осіб під час судового розгляду справи в порядку визначеному законом, а також оприлюднення судом інформації про розгляд справи та її процедуру на офіційному веб-порталі судової влади України, в тому числі і можливість звернення громадян з запитом на отримання інформації про діяльність суду» [1]. Через реалізацію принципу гласності та відкритості судового процесу реалізується функція громадського контролю за діяльністю судів в Україні як ключова форма демократії та людиноцентристської моделі побудови держави.

Аналіз діяльності судів України в період 2019-2021 роки дає можливість встановити, що місцевими судами щорічно розглядається більше 1200 звернень громадян, з яких: більше 300 заяв щодо надання публічної інформації про діяльність суду (25%), 750 клопотань учасників судового розгляду в конкретних категоріях справ (70%), 50 скарг на діяльність суддів та апарату судів (5%) [142; 143; 144]. Якщо враховувати, що в Україні налічується 760 судів різних інстанцій та видів юрисдикції, то кількісні показники щодо розгляду звернень громадян є досить вагомими, відповідно не менш суттєвими є проблеми правового та організаційного порядку розгляду запиту на отримання інформації про діяльність суду, які доцільно розглянути та частково вирішити нижче.

Таким чином основним завданням в межах даного підрозділу роботи є з'ясування особливостей подання та розгляду запиту на отримання інформації про діяльність судів як форми громадського контролю за її діяльністю. На виконання поставленого завдання будуть вирішені наступні *задачі*: визначено поняття публічної інформації, порядок та особливості розгляду публічного запиту та надання інформації про діяльність суду, види інформації про діяльність суду, яка не підлягає оприлюдненню та захист інформації з обмеженим доступом.

Звернення громадян до органів публічної влади, що на сучасному етапі розвитку України є однією із поширених та ефективних форм громадського контролю. Звернення громадян є формою безпосереднього управління справами держави і одним із способів контролю за публічним управлінням, здійснюваним державними органами, органами місцевого самоврядування, посадовими особами. Звернення вважається одним із дієвих засобів захисту прав та законних інтересів громадян. Важливим є те, що ця форма громадського контролю закріплена безпосередньо в Основному Законі (ст. 40) [28]. До того ж, існує Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 р. [57] та інші нормативно-правові акти у цій сфері [145]. Саме Закон України «Про звернення

громадян» забезпечує громадянам України можливість для участі в управлінні державними і громадськими справами, відстоювання своїх прав й законних інтересів та відновлення їх у разі порушення.

Разом із тим, рівень сучасного нормативно-правового регулювання у сфері звернення громадян не відповідає цілком стандартам правової держави. Як вірно зазначає Савченко О.В. відсутність у законодавчих актах найважливіших положень, що встановлюють принципи розгляду звернень громадян та принципи його відповідних правових процедур, дозволяє говорити про наявні суперечності та прогалини [146, с.91]. У нормативно-правових актах, що регулюють порядок реалізації права громадян на звернення, немає єдності у розумінні суб'єкта вказаного права, адресатів звернень, а також їх видів; не фіксуються принципові процедурні характеристики цього інституту; відсутня чітка система правових норм, які б всебічно, комплексно і повно включали у свій зміст процедурні елементи; встановлюються різні строки розгляду звернень громадян, що зумовлює стверджувати про наявність колізійних положень у вказаній сфері. Як вірно вважає Миронюк Р.В. «у контексті вдосконалення правового інституту звернення громадян та підвищення його соціальної значущості доцільно внести зміни до порядку розгляду, зокрема, колективних звернень». Також, на його думку «існує необхідність опублікування у засобах масової інформації відповідей посадових осіб на звернення, спрямованих в органи публічної влади певною кількістю осіб щодо одного і того ж питання, яке носить публічний інтерес або характеризується суспільною значимістю» [103, с.69].

Інститут звернення громадян має сприяти задоволенню потреб громадськості, слугувати умовою забезпечення ефективності державної влади і посилення контролю громадян за її діяльністю, а відповідно, і можливості для участі громадян у творенні державної політики [147, с. 84]. Право громадян на звернення до органів публічної влади відповідає обов'язку цих органів, а також

посадових осіб, яким вони спрямовані, у встановлені законом порядку та строки розглянути звернення і прийняти щодо них обґрунтоване і законне рішення. Громадяни, у свою чергу, також мають обов'язки перед органами влади, які полягають у не зловживанні можливостями інституту звернень.

Таким чином, інститут звернення громадян є ефективною формою громадського контролю та потребує подальшого розвитку й удосконалення. Тим більше, що серед усієї сукупності видів звернень до органів публічної влади найбільша кількість стосується скарг, через які громадяни, іноземці, особи без громадянства повідомляють органи влади про факти порушення їх прав, свобод, законних інтересів. Одним із пріоритетних напрямів роботи публічної влади має бути робота зі зверненнями громадян, що забезпечує дієвий зворотний зв'язок.

Безпосереднє звернення громадян до суду з метою отримання інформації про їх діяльність як форма громадського контролю за діяльністю судів реалізується на підставі низки нормативних актів: Закону України «Про судоустрій та статус суддів»; Закону України «Про доступ до публічної інформації» [59], Закону України «Про звернення громадян» [57]; Положення про порядок розгляду звернень громадян і юридичних осіб радою суддів загальних судів [148]; Положення про порядок організації доступу до публічної інформації, що знаходиться у володінні Державної судової адміністрації України [149] та Порядок розгляду звернень громадян та запитів на публічну інформацію, затверджені наказом Державної судової адміністрації України від 24.05.2021 № 173 [149]; Положення про забезпечення доступу до публічної інформації, затверджене Наказом керівника апарату Верховного Суду від 18 липня 2018 р. № 107-ОД [150]. Аналіз нормативно-правових актів, які регулюють порядок розгляду звернень громадян, які надходять до судів та порядок розгляду запитів на публічну інформацію дає можливість констатувати

відсутність єдиних підходів в системі національного судочинства. Так в Державній судовій адміністрації України (ДСА України), яка є державним органом у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади у межах повноважень, установлених законом затверджені відповідні Положення про порядок розгляду звернень громадян та запитів на публічну інформацію, але лише тих які надходять до ДСА. В кожному суді діють свої відповідні положення, які затверджені наказами голів судів, одна це переважно положення про розгляд звернень громадян, розроблені на виконання Закону України «Про звернення громадян», натомість порядку розгляду запитів на доступ та надання публічної інформації судами не розроблено. У зв'язку з цим для виправлення такої правової прогалини, пропонуємо розробити Типове Положення «Про порядок розгляду в судах звернень громадян та запитів на надання публічної інформації про діяльність суду», яке має затверджуватись Наказом ДСА та включати такі положення: види публічної інформації про діяльність суду, яка є загальнодоступною та розміщується на інформаційних ресурсах ДСА; види публічної інформації про діяльність суду, яка може надаватись за запитом; види публічної інформації про діяльність суду, яка не може надаватись за публічним запитом та складає державну таємницю, та інформацію з обмеженим доступом та містить конфіденційну інформацію; суб'єкти розгляду запитів; порядок розгляду запитів та формування і направлення відповідей заявнику (з урахуванням особливостей подання та розгляду електронних запитів).

Зокрема, ст. 1 згаданого Закону містить визначення, відповідно до якого «публічна інформація - це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених

цим Законом. Публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом» [1]. Як видно із зазначеної правової норми, законодавець закріпив презумпцію відкритості публічної інформації. Будь-які виключення із цього правила можуть встановлюватись виключно на підставі закону. Аналогічні положення містяться і в Законі України «Про інформацію», ч. 2 ст. 20 якого передбачає, що «будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом» [151]. Здійснивши аналіз Закону «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про судоустрій та статус суддів» можна виокремити інформацію про діяльність суду, яка може надаватися в усній та письмовій формах та у вигляді документованої інформації, в тому числі у електронному вигляді, зокрема: 1) місцезнаходження, поштову адресу, номери засобів зв'язку, адресу офіційного веб-сайту та адресу електронної пошти для направлення електронних запитів на інформацію; 2) прізвище, ім'я та по-батькові, контактний номер телефону або іншого засобу зв'язку, голови та його заступників, основні функції структурних підрозділів, крім випадків, коли ці відомості належать до інформації з обмеженим доступом; 3) розклад роботи та графік прийому громадян; 4) вакансії, порядок та умови проходження конкурсу на заміщення вакантних посад; 5) порядок складання, подання запиту на інформацію до суду; 6) банківські реквізити для сплати державного мита (судового збору). Також слід виокремити форми оприлюднення публічної інформації про діяльність суду до яких всі громадяни мають вільний доступ, це: оприлюднення публічної інформації в засобах масової інформації; розміщення публічної інформації на офіційному веб-сайті Суду в мережі Інтернет; розміщення публічної інформації на інформаційних стендах у приміщенні Суду; надання інформації за запитами про публічну інформацію. Все це дає можливість громадськості у тому числі ЗМІ отримувати публічну інформацію про діяльність суду з офіційних джерел та позбавляє їх необхідності звернення до суду з запитом про її отримання. В той же час це не

позбавляє громадян звертатись до суду з запитом на отримання публічної інформації при умові, що така інформація не мала офіційного оприлюднення та не є інформацією з обмеженим доступом, а відповідно не може надаватись на запити громадян. Однак слід зауважити, що чіткий перелік або хоча б ознаки інформації, яка не може надаватись судами громадянам на їх запит законом не визначено, що викликає конфліктні ситуації у відносинах суду та громадськості, не сприяє налагодженню взаємодії між ними. Розгляд цих проблемних питань та порядок їх вирішення потребує детального наукового дослідження в межах окремої наукової статті. Однак загальний аналіз норм цих законів дає можливість визначити види публічної відкритої інформації якою володіють суди та яку вони мають вільно надавати громадськості в процесі реалізації громадського контролю за діяльністю суду та інформації з обмеженим доступом, на розголошення якої встановлено законодавчі заборони. Стосовно діяльності суду ч. 4 ст. 21 Закону «Про інформацію» передбачає, що до інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені наступні відомості: 1) про стан судочинства; 2) про результати діяльності суду щодо розгляду судових спорів; 3) про факти порушення прав і свобод людини і громадянина в діяльності суду; 4) про призначення суддів та звільнення їх з посад; 5) про нагородження суддів та дисциплінарну відповідальність суддів; 6) інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; 7) про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, яке перебуває у віданні суду; 8) про декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру суддів та посадових осіб судових органів, оформленої за формою і в порядку, що встановлені Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції», крім відомостей, зазначених в абзаці другому частини другої статті 12 вищезазначеного Закону. Гарантії надання

суддями такої інформації громадськості визначені також статтею 10 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Її положення розкриваються через принципи, сформульовані у рішеннях Європейського Суду з прав людини, зокрема, у справі «Угорське об'єднання громадських свобод проти Угорщини» щодо дотримання балансу інтересів суспільства та приватних інтересів особи в отриманні публічної інформації [152].

Крім цього слід відзначити, що цілком логічним є неможливість в законодавстві визначити перелік публічної інформації з обмеженим доступом поширення якої будь-яким органом публічної адміністрації, у тому числі суду заборонено або обмежено. Законодавчо у ч. 2 ст. 6 Закону «Про доступ до публічної інформації» лише визначено не чіткі підстави законного обмеження доступу до інформації, а в ч. 1 ст. 21 Закону «Про інформацію» та ч. 1 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» виокремлено її види: конфіденційна, таємна та службова інформація. Аналіз підстав віднесення інформації до такої, що є з обмеженим доступом дає можливість, виділити ті критерії, які відмежовують їх від відкритої інформації. При проведенні зазначеного аналізу також слід враховувати положення Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про практику застосування адміністративними судами положень Закону України від 13 січня 2011 року № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» від 30.09.2013 р. № 11 [153] та Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації» від 29.09.2016 № 10 [154]. Так їх аналіз дає можливість стверджувати, що суддя має право надавати конфіденційну інформацію, яка є у його розпорядженні виключно з дозволу фізичної та юридичної особи якої вона стосується, які самостійно визначають порядок та умови доступу до інформації

про них, крім випадків коли така інформація надається в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Порядок надання суддями таємної інформації до якої віднесено інформацію, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю, регулюється низкою законодавчих актів: Законів України «Про державну таємницю», «Про банки та банківську діяльність», КПК України та ін.

До службової інформації розпорядником якої є суд відповідно до ст. 9 України «Про доступ до публічної інформації» можна віднести інформацію: 1) щодо внутрішньо-організаційної роботи апарату суду, ведення діловодства, відправки кореспонденції та ін.; 2) зібрану в процесі судової діяльності, яку не віднесено до державної таємниці.

Перелік відомостей, що становлять службову інформацію в судах в єдиному уніфікованому документі не визначено, тому їх перелік узагальнюють голови судів в окремих внутрівідомчих наказах, наприклад до таких відомостей віднесено: 1) відомості в організаційно-розпорядчих документах (накази, розпорядження, рішення, постанови, рекомендації), надісланих Верховним Судом, вищими спеціалізованими судами, ДСА України з питань забезпечення охорони державної таємниці, які містять службову інформацію; 2) відомості в документах суду, що містять службову інформацію інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій; 3) відомості в листуванні, нормативно-розпорядчих та облікових документах з питань оформлення допуску працівників суду до державної таємниці; 4) відомості в номенклатурі посад працівників суду, зайняття яких потребує оформлення допуску до державної таємниці; 5) відомості в документах діловодства з режимно-секретної роботи (номенклатура справ, описи справ, акти про виділення документів до знищення, акти передачі документів, журнали обліку, книга реєстрації та реєстри відправлення кореспонденції тощо); 6)

відомості про організацію режимно-секретної роботи в суді, у разі розголошення яких можливе настання перешкод для забезпечення охорони державної таємниці; 7) відомості в документах з технічного захисту інформації (крім документів загального характеру та таких, які мають гриф обмеження доступу «Таємно» та «Цілком таємно»); 8) відомості в документах з питань надання дозволів на проведення оперативно-технічних заходів та оперативно-розшукової діяльності (крім документів із грифом обмеження доступу «Таємно» та «Цілком таємно»); 9) відомості у постановках голови суду про вжиття спеціальних заходів державного захисту; 10) відомості: які становлять внутрішню службову кореспонденцію (довідні, службові записки, накази, протоколи засідань комісій); щодо організації та діяльності органів суддівського самоврядування з питань внутрішньої діяльності суду (протоколи зборів суддів; протоколи оперативних нарад; технічні аудіозвукозаписи зборів суддів); з організаційно-кадрової роботи суду (особові справи суддів та працівників апарату суду, з особового складу, щодо чисельності, складу та руху кадрів, надання відпусток, відрядження, оцінювання результатів службової діяльності державних службовців апарату суду, дисциплінарні стягнення, проходження медичного огляду); з адміністративно-господарських питань діяльності суду (окрім інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним майном); з питань організації ведення роботи з аналізу судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики, що передує публічному обговоренню та/або прийняттю рішень: з питань внутрішньої організації ведення обліку, реєстрації та зберігання службових документів діяльності суду; матеріали: службових розслідувань, службових перевірок, дисциплінарних проваджень, дисциплінарних справ [155]. На рівні Верховного Суду цей перелік затверджено наказом керівника апарату Верховного Суду [156].

Особливої уваги потребує вивчення питання про поширення інформації, пов'язаної із судовим розглядом кримінальних справ. Це пов'язано із тим, що, з одного боку, ця інформація має значний суспільний інтерес (ст. 29 Закону «Про інформацію»), а з іншої – стосується прав осіб, які захищаються низкою правових актів. Якщо наявність суспільного інтересу спонукає до більшого розкриття інформації, то таємниця судового слідства, захист права на приватність та презумпція невинуватості особи – сприяють обмеженню доступу до зазначеної інформації. Із викладеного випливає правило про те, що суди повинні надавати інформацію про свою діяльність щодо судового розгляду кримінальних справ порушених по резонансним злочинам, а суспільство має право цю інформацію отримувати задля забезпечення власної безпеки, попередження та розкриття протиправних діянь тощо. В той же час, необхідно ретельно визначати обсяг інформації, що повідомляється у ЗМІ, для того, щоб надати відомості, які мають суспільний інтерес, і не оприлюднити те, що може перешкодити розкриттю злочину, порушити презумпцію невинуватості, заподіяти людині шкоду у зв'язку із повідомленням обставин її приватного (особистого) життя. Слід звернути увагу, що при підготовці для ЗМІ повідомлення про хід судового розгляду кримінальної справи, необхідно уникнути: 1) порушення презумпції невинуватості особи (ст. 62 Конституції України, п. 2 ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, стаття 17 КПК України); 2) втручання у приватне (особисте) життя особи (в тому числі, не порушувати таємницю стану здоров'я, право на поширення фото, відео тощо (ст. 32 Конституції України, ст. 8 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, 15 КПК України); 3) розголошення таємниці судового слідства (ст.ст. 222 КПК України, 387 КК України); 4) поширення недостовірної інформації про особу (ст. ЦК України); 5) розголошення таємниць, визначених законом (зокрема, комерційної, професійної таємниць тощо); 6) тиску при розкритті інформації у

справах з політичним компонентом. Порядок надання, обмеження щодо надання громадськості такої інформації потребує аналізу в межах окремого наукового дослідження [157, с.157].

Нижче доцільно розглянути порядок прийому, реєстрації, розгляду запитів на інформацію, які надходять до суду та надання відповідей на них.

Безпосередня організація і забезпечення доступу до публічної інформації та організація спеціальних місць для роботи запитувачів з документами чи їх копіями покладається: 1) у Верховному Суді – секретаріат апарату ВС; 2) в місцевих судах - на посадових осіб канцелярії апарату суду загальної юрисдикції (далі - відповідальна особа).

Слід звернути увагу на загальні правила подання та прийняття запитів на публічну інформацію стосовно діяльності суду, до них слід віднести наступні:

1) запити на інформацію, розпорядником якої є суди, які надійшли поштовим зв'язком, електронною поштою, телефоном, факсимільним зв'язком, приймаються з 09.00 до 18.00, крім вихідних, святкових та неробочих днів;

2) отримання запитів на особистому прийомі громадян здійснюється через приймальні громадян відповідальними особами щодня з 09.00 до 17.00, у п'ятницю та передсвяткові дні - з 09.00 до 16.00, крім вихідних, святкових та неробочих днів. Запити, які надійшли до суду після закінчення робочого дня, реєструються наступного робочого дня; запити, які надійшли у вихідні, святкові та інші неробочі дні, реєструються в канцелярії суду першого робочого дня;

3) діловодство за запитами здійснюється окремо від інших видів діловодства;

4) запити, які надійшли на адресу суду електронною поштою, телефоном, факсимільним зв'язком чи в усній формі, приймаються і реєструються в Автоматизованій системі діловодства Суду (АСДС) та відповідальними особами. На запиті ставиться відповідний штамп із зазначенням реєстраційного номера, дати реєстрації запиту. У реєстраційному номері після цифр

зазначаються літери «ЗІ». Після реєстрації працівниками канцелярії та відповідальними особами запити протягом робочого дня передаються до колегії суддів, напряму діяльності яких стосується порушене в запиті питання, для розгляду та надання відповіді запитувачу;

5) відлік строку розгляду запиту починається з дня його реєстрації;

6) працівники канцелярії та відповідальні особи протягом робочого дня здійснюють перевірку електронної пошти. У разі надходження на електронну пошту запитів їх роздруковують та реєструють. Разом із запитом на окремому аркуші роздруковується інформація про запитувача, дати та час відправлення і отримання запиту, реєстраційний номер запиту, час і дата його реєстрації. Зазначена інформація зберігається в канцелярії суду або у відповідальних посадових осіб суду;

9) при надходженні запиту до суду телефоном працівник канцелярії та відповідальна особа зобов'язані з'ясувати прізвище, ім'я, по батькові запитувача, контактну адресу (номер факсу, електронної адреси, засоби зв'язку), а також суть запиту. Після з'ясування необхідної інформації заповнюється форма запиту, який реєструється у відповідних журналах або системі електронної реєстрації. На вимогу запитувача працівник канцелярії та відповідальна особа зобов'язані повідомити реєстраційний номер його запиту;

10) відповідь на електронний запит на інформацію надається на адресу, вказану запитувачем інформації, та у запитуваній формі (листом чи у вигляді електронного документа). Паперові копії листування за електронними запитами повертаються до відповідних структурних підрозділів для зберігання згідно зі Зведеною номенклатурою справ Суду;

11) у разі якщо запит на інформацію стосується надання великого обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, керівник самостійного структурного підрозділу апарату Суду, відповідальний за надання інформації за таким запитом, за погодженням з керівництвом Суду

може продовжити строк розгляду запиту на інформацію до 20 робочих днів. Про продовження строку розгляду такого запиту запитувача повідомляють у письмовій формі не пізніше п'яти робочих днів із дня отримання запиту;

12) у разі якщо запит на інформацію разом із проханням надати публічну інформацію містить прохання надати також інформацію, що не відноситься до публічної, відповідь на питання, які не стосуються публічної інформації, може бути надано заявнику окремо в терміни, передбачені чинним законодавством, про що запитувач повідомляється у відповіді на запит;

13) відповідь на запит на інформацію надається за підписом посадової особи Суду, визначеної в резолюції керівництва Суду. У разі якщо запитувана інформація про діяльність Суду належить до інформації з обмеженим доступом, у відповіді на запит на інформацію вказуються вид, найменування, номер і дата прийняття акта, відповідно до якого доступ до зазначеної інформації обмежено. У разі якщо частина запитуваної інформації належить до інформації з обмеженим доступом, а інша частина є загальнодоступною, надається запитувана інформація, за винятком інформації з обмеженим доступом;

14) суд має право відмовити в задоволенні запиту, якщо: суд не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит; інформація, що запитується, належить до інформації з обмеженим доступом; не дотримано вимог до запиту на інформацію, передбачених частиною п'ятою статті 19 Закону України «Про доступ до публічної інформації», відповідно до якої запит на інформацію має містити: ім'я (найменування) запитувача, поштову адресу або адресу електронної пошти, а також номер засобу зв'язку, якщо такий є; загальний опис інформації або вид, назву, реквізити чи зміст документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо; підпис і дату за умови подання запиту в письмовій формі.

15) інформація на запит надається безкоштовно, у разі якщо задоволення запиту на інформацію передбачає виготовлення копій документів обсягом більш як 10 сторінок, запитувач зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на їх копіювання та друк. Керівник самостійного структурного підрозділу, відповідального за надання відповіді на запит на інформацію, не пізніше п'яти робочих днів з дня надходження до Суду запиту повідомляє про це заявника із зазначенням вартості фактичних витрат, пов'язаних з копіюванням або друком документів, та реквізитів і порядку оплати цих витрат. За таких обставин надання публічної інформації здійснюється протягом трьох робочих днів після підтвердження оплати вартості фактичних витрат. Розмір витрат на копіювання або друк документів і порядок відшкодування цих витрат визначаються Інструкцією про порядок відшкодування фактичних витрат на копіювання або друк документів обсягом більше як 10 сторінок, що надаються за запитами на інформацію.

Частково вищевказаний порядок регулюється Положенням про забезпечення доступу до публічної інформації, затвердженим Наказом керівника апарату Верховного Суду від 18 липня 2018 р. № 107-ОД (далі – Положення про доступ до публічної інформації) [150]. Аналогічні положення затверджені головами судів та діють в судах різної юрисдикції. Аналіз Закону дає підстави визначити підстави відмови у задоволенні запиту, зокрема коли: 1) розпорядник інформації не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит; 2) інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженим доступом відповідно до частини другої статті 6 цього Закону; 3) запитувач не оплатив фактичні витрати, передбачені статтею 21 Закону, що пов'язані з копіюванням або друком документів; 4) не дотримано вимог до запиту на інформацію, передбачених частиною п'ятою статті 19 Закону.

Відмова в задоволенні запиту надається в письмовій формі. Якщо в запиті не зазначено повної адреси запитувача, така відмова надсилається на адресу електронної пошти, зазначену ним у запиті. Відповідь має містити вмотивовану підставу відмови, прізвище, ім'я, по батькові та посаду особи, яка прийняла рішення про відмову в задоволенні запиту і підписала відповідь, реєстраційний номер, дату, підпис, а також порядок оскарження відмови.

Суд, який не володіє запитуваною інформацією, але йому відомо, хто нею володіє, зобов'язаний надіслати цей запит відповідному розпоряднику з одночасним повідомленням про це запитувача. У такому разі відлік строку розгляду запиту на інформацію починається з дня отримання запиту належним розпорядником.

Відстрочка в задоволенні запиту на публічну інформацію допускається в разі, якщо запитувана інформація не може бути надана для ознайомлення в передбачені Законом України «Про доступ до публічної інформації» строки в разі настання обставин непереборної сили. У рішенні про відстрочку в задоволенні такого запиту має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові та посаду особи, відповідальної за розгляд запиту; дату надсилання або вручення повідомлення про відстрочку; причини, у зв'язку з якими запит на інформацію не може бути задоволений; строк, у який буде задоволено запит; підпис.

У разі якщо частина запитуваної інформації належить до інформації з обмеженим доступом, а інша частина є відкритою інформацією, надається лише відкрита інформація.

Після підписання відповіді запитувачу посадова особа, яка визначена виконавцем запиту, заповнює контрольну карту, підписує її в керівництва органу або структурного підрозділу та разом з копією відповіді запитувачу передає до канцелярії суду або відповідальній особі.

У разі необхідності надання відповіді на запит електронною поштою посадова особа, визначена виконавцем, готує паперовий варіант відповіді,

підписує його в керівництва органу або структурного підрозділу та разом з копією зареєстрованої відповіді передає до канцелярії або відповідальній особі електронний варіант відповіді для відправлення запитувачу електронною поштою.

Працівник канцелярії або відповідальна особа після відправлення електронною поштою відповіді запитувачу роздруковують звіт про відправлення, в якому повинна міститися інформація про відправника відповіді (зазначення адреси електронної пошти), адресата (електронна пошта), дату та час відправки, зміст документа, посаду, звання, прізвище, ім'я, по батькові, підпис працівника канцелярії суду або відповідальної особа, указують дату та час відправки. Оприлюднення публічної інформації в засобах масової інформації забезпечується апаратом суду. Усі матеріали листування за запитами підшиваються до окремих номенклатурних справ.

Відповідно до статті 23 Закону рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації можуть бути оскаржені до керівника розпорядника, вищого органу або суду. Тобто заявнику надається право вибору оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації, до керівника підрозділу поліції у порядку адміністративного оскарження, або до суду у порядку позовного провадження визначеного Кодексом адміністративного судочинства України [158].

Окремо слід приділити увагу питанню інформування громадськості про діяльність суду. Тут слід зауважити, що як стаття 5 Закону «Про доступ до публічної інформації» так і Положення про доступ до публічної інформації передбачає обов'язок керівництва суду здійснювати заходи спрямовані на доступ публічної інформації розпорядниками якої вони є у такі способи: 1) систематичного та оперативного оприлюднення публічної інформації в офіційних друкованих виданнях; 2) розміщення публічної інформації на

офіційному веб-сайті ДСА України; 3) розміщення публічної інформації на інформаційних стендах у приміщеннях приймалень громадян у судах.

Оприлюднення публічної інформації в засобах масової інформації здійснюється відповідно до Законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні у засобах масової інформації», «Про доступ до публічної інформації», «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства» та забезпечується структурним підрозділом апарату Суду відповідальним за підготовку такої інформації.

Прес-секретар Суду забезпечує оприлюднення на веб-сайті Суду інформації, підготовленої самостійними структурними підрозділами апарату Суду з урахуванням вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Розміщенню на офіційному веб-сайті Суду, зокрема, підлягають: 1) інформація про діяльність Суду: місцезнаходження, поштова адреса, адреса електронної пошти для направлення електронних запитів на інформацію; прізвища, імена та по батькові, службові номери засобів зв'язку, адреси електронної пошти Голови Суду та його заступників, (суддів) керівника апарату та його заступника, а також керівників самостійних структурних підрозділів апарату Суду; графік особистого прийому громадян та представників юридичних осіб керівництвом Суду з питань організаційного забезпечення судочинства; порядок прийому вхідної кореспонденції; вакансії; 2) інформація про нормативно-правові засади діяльності Суду; 3) основні показники діяльності; 4) банківські реквізити для сплати судового збору; 5) інформація про порядок складання та подання запиту на інформацію; 6) звіти щодо результатів розгляду запитів на інформацію; 7) інші відомості про діяльність Суду, які належать до публічної інформації.

Рішення Суду розміщуються в Єдиному державному реєстрі судових рішень відповідно до Закону України «Про доступ до судових рішень».

У приміщенні Суду на інформаційних стендах розміщується така інформація: 1) про порядок роботи Суду, включаючи порядок прийому громадян, представників юридичних осіб, об'єднань громадян, з питань, пов'язаних з організацією діяльності Суду; 2) про порядок прийому вхідної кореспонденції; 3) відомості про дату, час, місце проведення судових засідань у справах, призначених до розгляду в Суді; 4) банківські реквізити для сплати судового збору; 5) графік прийому громадян, представників юридичних осіб Головою Суду та його заступниками, керівником апарату Суду; 6) інші відомості, необхідні для оперативного інформування запитувачів про діяльність Суду. Запитувач має право звернутися до Суду із запитом на інформацію, вимоги щодо оформлення якого визначені Законом України «Про доступ до публічної інформації».

З метою спрощення процедури оформлення письмових запитів на інформацію особа може подавати запит шляхом заповнення відповідних форм запитів на інформацію, які можна отримати на офіційному веб-сайті Суду та у відділі документального забезпечення (канцелярія) Суду.

У разі якщо з поважних причин (інвалідність, обмежені фізичні можливості тощо) особа не може подати письмовий запит, його має оформити відповідальна особа, обов'язково зазначивши в запиті своє ім'я, контактний телефон. Копія такого запиту надається особі, яка його подала.

Однак найбільш суттєвим кроком на шляху більш спрощеного доступу громадян до судочинства та розширення можливостей для доступу громадськості до інформації про діяльність стало впровадження електронного судочинства Концепції електронного суду України (e-court) та проект відповідних змін до законодавства [159; 160]. Ця концепція поклала початок запровадження в Україні системи електронного судочинства, і сьогодні

електронні ресурси судів надають можливість подачі позовів з віддаленого комп'ютера (автоматизованого робочого місця), відправку документів в електронному вигляді, обмін даними про справи та документів між автоматизованими системами різних виробників, відправку листів та повідомлень учасникам судового процесу. В межах системи електронного судочинства запроваджена та діє «Єдина судова інформаційна система» (ЄСІС), яка створюється для формування інформаційного простору судів загальної юрисдикції, ДСА, інших органів та установ судової системи та створення передумов для міжвідомчого обміну інформації (http://court.gov.ua/tu16/info_suddi/conzepcia/). Система ЄСІС має три контури доступу: 1) загальний (доступ до загальнодоступної судової інформації, у тому числі зовнішнім користувачам); 2) відомчий (доступ працівникам суду та ДСА до службової інформації, що не потребує спеціального захисту з урахуванням вимог постанови Кабінету Міністрів України від 29 березня 2009 р. «Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах»); 3) закритий (доступ чітко визначеним особам до закритої інформації (містить державну та військову таємницю, тощо). Закритий контур не має фізичного зв'язку з відомчим рівнем та виконується згідно з вимогами законодавчих та нормативно-правових актів з питань захисту інформації) [161, с. 109-110]. Через сайт судової влади користувач загального доступу має можливість доступу до інформації про судову владу взагалі та окремі організації (зокрема, контактну інформацію, часи прийому, зразки документів та інше); до копій судових рішень в Єдиному державному реєстрі судових рішень; до судової практики, що офіційно публікується Верховним судом України та вищими спеціалізованими судами; до графіків судових засідань. Користувачем, зареєстрованим на сайті судової влади, може бути будь-хто бажаючий. Йому надаються додаткові можливості щодо: 1) отримання повного тексту процесуальних документів по

справах, де він є стороною процесу або адвокатом; 2) отримання автоматичного повідомлення (наприклад, електронною поштою) про зміну стану своїх справ та прийняття нових документів по справі; 3) подання в суд позовних заяв та документів з своєї справи в електронному вигляді з використанням електронного цифрового підпису.

Однак, як вірно зазначають Приймаченко Д.В. і Віхляєв М.Ю. "самим великим досягненням є запровадження Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР), що являє собою автоматизовану систему збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень, який було запущено з прийняттям Закону України від 22 грудня 2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень», і наразі він постійно удосконалюється однак в період введення військового стану у зв'язку зі збройною агресією росії 24 лютого 2022 тимчасово дія його призупинена. До реєстру вносяться усі рішення судів України у цивільних, адміністративних, господарських справах, справах про адміністративні правопорушення та кримінальних провадженнях, з якими через пошукову систему ресурсу сайту ЄДРСР (<https://reyestr.court.gov.ua/>), будь-яка особа яка має бажання оцінити законність рішення суддів в окремих категоріях справ чи рішення конкретного судді може через пошукову систему з ними ознайомитись, що є чи не основним ефективним засобом громадського контролю за діяльністю судів. Так, відповідно до ст. 4 цього Закону «судові рішення, внесені до Реєстру, є відкритими для безоплатного цілодобового доступу на офіційному веб-порталі судової влади України. Загальний доступ до судових рішень на офіційному веб-порталі судової влади України забезпечується з дотриманням вимог статті 7 цього Закону. Для реалізації права доступу до судових рішень, внесених до Реєстру, користувачу надаються можливості пошуку, перегляду, копіювання та роздрукування судових рішень або їхніх частин. Обмеження права вільного користування офіційним веб-порталом судової влади

України допускається настільки, наскільки це необхідно для захисту інформації, яка за рішенням суду щодо розгляду справи у закритому судовому засіданні підлягає захисту від розголошення. Державна судова адміністрація України з 20 червня 2022 року відновила загальний доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень та роботу сервісу «Стан розгляду справ», однак доступ до Реєстру на період військового стану поки здійснюватиметься в тестовому режимі, а у випадку виявлення ознак кіберзагроз, доступ до реєстру може обмежуватися" [162, с.180-181].

Висновки. В підсумку слід зазначити, що в межах даного підрозділу роботи здійснено аналіз нормативно-правових засад надання та оприлюднення інформації про діяльність суду та порядку надання такої інформації. З'ясовано, що судом здійснюються такі заходи спрямовані на доступ до публічної інформації розпорядниками якої вони є у такі способи: 1) систематичного та оперативного оприлюднення публічної інформації в офіційних друкованих виданнях; 2) розміщення публічної інформації на офіційному веб-сайті ДСА, веб-сайтах судів та у мережі Інтернет; 3) розміщення публічної інформації на інформаційних стендах у приміщеннях приймальень громадян; 4) надання інформації за запитами на інформацію; 5) надання відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень.

Зроблено висновок, що отримання на запит таємної інформації до якої віднесено інформацію, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю судового розслідування та іншу передбачену законом таємницю, не можна віднести до способу громадського контролю за діяльністю суду, окрім інформації, яка стосується витрат бюджетних коштів направлених на фінансування діяльності суду, які в своїй діяльності є розпорядниками таємної інформації, адже така практика є типовою для громадського контролю за витратою бюджетних коштів в діяльності органів публічної влади зарубіжних

країн. Для уніфікації процедури розгляду звернень громадян та запитів на надання публічної інформації запропоновано розробити Типове Положення «Про порядок розгляду в судах звернень громадян та запитів на надання публічної інформації про діяльність суду», яке має затверджуватись Наказом ДСА та включати такі положення: види публічної інформації про діяльність суду, яка є загальнодоступною та розміщується на інформаційних ресурсах ДСА; види публічної інформації про діяльність суду, яка може надаватись за запитом; види публічної інформації про діяльність суду, яка не може надаватись за публічним запитом та складає державну таємницю, та інформацію з обмеженим доступом та містить конфіденційну інформацію; суб'єкти розгляду запитів; порядок розгляду запитів та формування і направлення відповідей заявнику (з урахуванням особливостей подання та розгляду електронних запитів) [163, с. 445].

2.3. Доступ до судових засідань як форма громадського контролю за діяльністю суддів.

Ефективність діяльності судів в Україні та дотримання ними принципів судочинства в цілому і основного з них законності є можливим в тому числі з належною реалізацією організаційно-правових засад публічного контролю за діяльністю судів в цілому та його різновиду – громадського контролю, зокрема. Однією з основних форм громадського контролю за діяльністю суду є доступ до судових засідань, що реалізується шляхом забезпечення можливості участі громадян у судових засіданнях та доступу до судових засідань ЗМІ, які є опосередкованою формою громадського контролю. Можливість реалізації таких форм громадського контролю за діяльністю судів закріплена як в Конституції України, зокрема в ст. 129 визначено, що до «основних засад судочинства віднесено гласність судового процесу та його повне фіксування технічними

засобами» [28], так і в Законі України «Про судоустрій та статус суддів» де в ст. 11 зазначено, що «розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених законом. У відкритому судовому засіданні мають право бути присутніми будь-які особи. Особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених законом. Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду. Суд може визначити місце в залі судових засідань, з якого має проводитися фотозйомка, відеозапис» [1].

Нижче на виконання завдань дослідження в межах цього підрозділу роботи нами буде здійснено аналіз законодавчих засад реалізації права доступу до судових засідань як форми громадського контролю за діяльністю суддів, визначено перешкоди в реалізації такого права та запропоновано окремі напрямки удосконалення законодавства та практики діяльності судів спрямовані на сприяння реалізації такого права, в тому числі і з урахуванням зарубіжного досвіду у цій сфері.

Слід зауважити, що проблематика громадського контролю за діяльністю органів публічної адміністрації, в цілому за діяльністю судів не є новою, в різні часи її досліджували такі вчені, як: В. Авер'янов, О. Андрійко, Ю. Барабаш, Ю. Битяк, С.Братель, М. Вітрук, В. Гаращук, І. Голосніченко, С. Гончарук, С. Денисюк, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Кузьменко, Р. Миронюк, І. Сквірський та інші. В цілому слід зазначити, що попри значну кількість наукових досліджень присвячених громадському контролю за діяльністю судових та правоохоронних органів системного аналізу форм, засобів, способів та процедур такого виду публічного контролю за діяльністю судів України в тому числі шляхом реалізації права доступу громадян та ЗМІ до судових

засідань в її новітній правовій доктрині здійснено не було, що й зумовлює необхідність його проведення.

Опосередкованою формою громадського контролю за діяльністю судів є надання доступу акредитованих ЗМІ до судочинства на підставі рішення суду, а саме: прийняття участі у судовому засіданні, проведення відео зйомки судового засідання, висвітлення судового процесу по справам, які стосуються захисту прав і свобод громадян та проміжних і кінцевих результатів його здійснення.

З прийняттям у 2015 році Закону України "Про забезпечення права на справедливий суд" метою якого є підвищення національних стандартів судоустрою і судочинства та забезпечення права на справедливий суд, в процесуальні кодекси були внесені зміни щодо розширення доступу громадян та ЗМІ до судового процесу [129]. Про час, місце та стан розгляду справи в суді можна ознайомитись на офіційному сайті [Судова влада України](#) в категорії «[Стан розгляду справи](#)» чи «[Список справ призначених до розгляду](#)» (пошук справи можна здійснити наприклад за такими даними як: прізвище, ім'я, по-батькові учасника справи чи найменуванню юридичної особи і.т.д.). Ознайомитись з процесуальними документами по справі можна використовуючи [Єд](#) [HYPERLINK "https://reyestr.court.gov.ua/"](https://reyestr.court.gov.ua/)и [HYPERLINK "https://reyestr.court.gov.ua/"](#)ний державний реєстр судових рішень, (пошук зазвичай здійснюється за номером справи)» [130].

Стаття 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1] передбачає, що розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених законом. У відкритому судовому засіданні мають право бути присутніми будь-які особи. У разі вчинення особою дій, що свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу, така особа за вмотивованим судовим рішенням може бути видалена із зали судового засідання. Особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням

портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених законом.

Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду. Якщо всі учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, здійснюється транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет в обов'язковому порядку.

Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, а також трансляція судового засідання повинні здійснюватися без створення перешкод у веденні засідання і здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав. Суд може визначити місце в залі судових засідань, з якого має проводитися фотозйомка, відеозапис.

Особливості участі громадян та представників ЗМІ у судових засіданнях з розгляду різних видів справ (кримінальних, цивільних, адміністративних) також визначаються відповідними процесуальними кодексами.

Так, відповідно до статті 328 Кримінального процесуального кодексу України [164] кількість присутніх у залі судового засідання може бути обмежена головуючим лише у разі недостатності місць у залі судового засідання. При цьому близькі родичі та члени сім'ї обвинуваченого і потерпілого, а також представники засобів масової інформації мають пріоритетне право бути присутніми під час судового засідання.

Беручи участь у судовому засіданні з розгляду судових справ журналісти повинні враховувати обов'язки присутніх у залі засідання, визначені статтею 329 Кримінального процесуального кодексу України. Зокрема, особи, присутні у залі судового засідання, при вході до нього суду та при виході суду повинні встати. Особи, присутні в залі, заслуховують вирок суду стоячи. Відхилення від цих правил допускається з дозволу головуючого в судовому засіданні. Особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані додержуватися порядку в

судовому засіданні і беззаперечно підкорятися відповідним розпорядженням головуючого у судовому засіданні.

Стаття 330 згаданого Кодексу передбачає, що у разі невиконання розпорядження головуючого особами, присутніми у судовому засіданні, головуючий робить їм попередження про відповідальність за неповагу до суду. При повторному порушенні порядку у залі судового засідання їх за ухвалою суду може бути видалено із зали судового засідання та притягнуто до відповідальності. Питання про притягнення особи до відповідальності за прояв неповаги до суду вирішується судом негайно після вчинення порушення, для чого в судовому засіданні оголошується перерва.

Стаття 27 Кримінального процесуального кодексу України передбачає, що кожен, хто присутній в залі судового засідання, може вести стенограму, робити нотатки, використовувати портативні аудіозаписуючі пристрої. Тобто представники мас-медіа без дозволу суду можуть здійснювати звукозапис розгляду кримінальних справ з використанням диктофонів чи інших портативних засобів (наприклад, смартфонів з вмонтованим диктофоном). Водночас проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, транслявання судового засідання по радіо і телебаченню, а також проведення звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури допускаються на підставі ухвали суду, що приймається з урахуванням думки сторін та можливості проведення таких дій без шкоди для судового розгляду. Щоб отримати відповідний дозвіл суду, рекомендується завчасно подати до канцелярії суду письмову заяву-клопотання, обґрунтувавши потребу здійснення фото або відеозапису (як правило, йдеться про суспільний інтерес до кримінальної справи). Крім того, рекомендується зазначити, що під час фото-, відеозйомки представник мас-медіа не перешкоджатиме розгляду справи судом.

Як вірно зазначають М. Т. Андрійчук, Т. С. Андрійчук «правила участі у судових засіданнях з розгляду цивільних, адміністративних, господарських

справ, а також здійснення фото-, відеозйомки є більш сприятливими для представників мас-медіа [165, с.69]. Зокрема, стаття 7 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) [131] передбачає, що будь-яка особа має право бути присутньою у відкритому судовому засіданні. Від особи, яка бажає бути присутньою у судовому засіданні, забороняється вимагати будь-які документи, крім документа, що посвідчує особу. Особи, які бажають бути присутніми у судовому засіданні, допускаються до зали судових засідань до початку судового засідання або під час перерви. Водночас суд може видалити із зали судових засідань осіб, які перешкоджають веденню судового засідання, здійсненню прав або виконанню обов'язків учасників судового процесу або судді, порушують порядок у залі суду.

Особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити у залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених Цивільним процесуальним кодексом України. Водночас проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, а також трансляція судового засідання повинні здійснюватися без створення перешкод у веденні засідання і здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав.

Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду. Якщо всі учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, здійснюється транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет в обов'язковому порядку.

Водночас стаття 7 ЦПК визначає, що розгляд справи може проводитися у закритому судовому засіданні у випадках, коли відкритий судовий розгляд може мати наслідком розголошення таємної чи іншої інформації, що охороняється законом, або за клопотанням учасників справи з метою забезпечення таємниці усиновлення, запобігання розголошенню відомостей про

інтимні чи інші особисті сторони життя учасників справи або відомостей, що принижують їхню честь і гідність, а також в інших випадках, установлених законом. Про розгляд справи у закритому судовому засіданні постановляється ухвала. Суд ухвалою може оголосити судове засідання закритим повністю або закритою його частину. Під час такого розгляду можуть бути присутні лише учасники справи, а в разі необхідності – свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі. Транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет у закритому судовому засіданні не допускається.

Разом з цим якщо під час закритого судового засідання буде встановлено, що інформація, для забезпечення нерозголошення якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувалися в закритому судовому засіданні, вже є публічно доступною або обмеження доступу до інформації є безпідставним чи не відповідає закону, суд постановляє ухвалу про подальший розгляд справи у відкритому судовому засіданні.

Також статтею 7 ЦПК передбачено, що якщо судові рішення оголошується прилюдно, учасники справи, інші особи, присутні у залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відеозапис, транслявання проголошення рішення по радіо і телебаченню, в мережі Інтернет.

Відповідно до статті 10 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) [132] розгляд справ в адміністративних судах проводиться відкрито, крім випадків, визначених Кодексом (проведення слухання у закритому режимі). При цьому будь-яка особа має право бути присутньою у відкритому судовому засіданні. Від особи, яка бажає бути присутньою у судовому засіданні, забороняється вимагати будь-які документи, крім документа, що посвідчує особу. Особи, які бажають бути присутніми у судовому засіданні, допускаються до зали судового засідання до початку судового засідання та під час перерви. Водночас суд може видалити із зали

судового засідання осіб, які перешкоджають веденню судового засідання, здійсненню прав або виконанню обов'язків учасників судового процесу або судді, порушують порядок в залі судового засідання.

Особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених Кодексом.

Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду. Якщо всі учасники справи беруть участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, здійснюється транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет в обов'язковому порядку. Водночас проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, а також трансляція судового засідання повинні здійснюватися без створення перешкод у веденні засідання і здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав.

Разом з цим статтею 10 КАСУ передбачено можливість (за рішенням суду) оголошення судового засідання закритим (повністю або частково) у випадках, коли відкритий судовий розгляд може мати наслідком розголошення таємної чи іншої інформації, що охороняється законом, необхідності захисту особистого та сімейного життя людини, а також в інших випадках, визначених законом. Під час такого розгляду можуть бути присутні лише учасники справи, а в разі необхідності – свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі, які зобов'язані не розголошувати інформацію. Використання систем відеоконференц-зв'язку та транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет у закритому судовому засіданні не допускається.

Разом з цим передбачено, що якщо під час закритого судового засідання буде встановлено, що інформація, для забезпечення нерозголошення якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувалися в

закритому судовому засіданні, вже є публічно доступною або обмеження доступу до інформації є безпідставним чи не відповідає закону, суд постановляє ухвалу про подальший розгляд справи у відкритому судовому засіданні.

Також статтею 10 КАСУ передбачено, що у випадку оголошення судового рішення у відкритому судовому процесі, учасники справи, інші особи, присутні у залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відеозапис, транслявання проголошення рішення по радіо і телебаченню, в мережі Інтернет.

Господарський процесуальний кодекс України (стаття 8) [166] визначає такі ж умови доступу представників мас-медіа до судового засідання та його висвітлення, які визначені в Цивільному процесуальному кодексі України та Кодексі адміністративного судочинства України.

У випадку якщо особа немає акредитації представника ЗМІ будь-яка особа має право бути присутньою у відкритому судовому засіданні. Від особи, яка бажає бути присутньою у судовому засіданні, забороняється вимагати будь-які документи, крім документа, що посвідчує особу. Особи, які бажають бути присутніми у судовому засіданні, допускаються до зали судових засідань до початку судового засідання або під час перерви. Сутність громадського контролю за діяльністю суду через діяльність ЗМІ полягає в реалізації повноваження суду в взаємодії з представниками ЗМІ до яких слід віднести: надання ЗМІ офіційних відомостей про діяльність суду, за виключенням тих, що належать до службової інформації або відносяться до державної, комерційної, банківської таємниці; координація діяльності особи, відповідальної за взаємодію зі ЗМІ у суді; підготовка та проведення інформаційних заходів, спрямованих на висвітлення діяльності суду; організація висвітлення у ЗМІ питань, що входять до компетенції загальних судів; оперативне реагування на події у світовому та (або) національному інформаційному просторі, що стосується діяльності судів загальної юрисдикції.

Як вірно зазначають Лученко Д.В., Віхляєв М.Ю. "представники ЗМІ здійснюючи свою діяльність спрямовану на висвітлення діяльності суду під час судового процесу мають дотримуватись певних правил, зокрема: журналісти, присутні у залі судового засідання, мають дотримуватись загальних правил поведінки в залі судового засідання; журналістам забороняється під час судового засідання ставити питання учасникам судового процесу, а тим більше судді (суддям). Журналісти мають пам'ятати, що судовий процес - це встановлена процесуальним законом форма розгляду судової справи, а вони є лише його спостерігачами; за порушення журналістами, як і іншими особами присутніми в залі судового засідання, визначених законодавством загальних правил поведінки в судовому засіданні або невиконання ними розпоряджень головуючого, суд може застосувати заходи процесуального примусу, зокрема, спочатку робиться попередження, а у разі повторного вчинення зазначених дій - видалення із зали судового засідання. При прояві злісної непокори, суд негайно після вчинення порушення вирішує питання про притягнення винних осіб до відповідальності за неповагу до суду, у зв'язку з чим у судовому засіданні оголошується перерва. Допуск журналістів на заходи, які проводяться судом (збори, прес- конференції, міжнародні зустрічі, семінари тощо), здійснюється у формі акредитації (інформація висвітлюється на сайті суду а реєстрація проводиться секретарем суду у часових межах, визначених у прес-анонсі)" [167, с. ___].

Суддю наділено досить великими процесуальними правами на випадок порушення цих вимог присутніми у залі судового засідання. Процесуальне законодавство передбачає право судді через ухвалення рішення застосувати заходи процесуального примусу «негайно після вчинення порушення». Тобто будь-які свої рішення щодо порушень суддя мусить належним чином оформити. Така вимога покликана стримувати суддів від необґрунтованих, емоційних рішень. З-поміж основних заходів процесуального примусу щодо журналістів

можливі такі: по-перше, попередження; по-друге, видалення з зали судового засідання.

Алгоритм поведінки суддів може бути таким: спершу порушникові висловлюють попередження, а потім, у разі повторного вчинення таких дій, його видаляють із зали судового засідання. Присутність конкретного ЗМІ чи журналіста в залі судового засідання може «створювати незручності» для судді, однак він мусить відкинути власні симпатії чи антипатії, пам'ятаючи, що принцип гласності судового процесу надто важливий для визнання судового розгляду справедливим [168, с.76].

Щодо міжнародних стандартів доступу громадян до судочинства через участь ЗМІ в судовому процесу то вони знайшли своє відображення в низці нормативних актів. Зокрема в Резолюції № 1296 Економічної та соціальної ради ООН від 11 лютого 1994 р. якою затверджено Мадридські принципи взаємодії засобів масової інформації та суддівської незалежності зазначається, що «функцією та правом ЗМІ є збір та поширення серед громадськості інформації, висловлювань та критичних тверджень про судочинство, а також висвітлення судових справ до, після та під час судового розгляду, не порушуючи при цьому презумпцію невинуватості. Право ЗМІ збирати і поширювати інформацію про суд може підлягати певним обмеженням, які потрібно застосовувати на чітко визначених підставах. Такі обмеження поділено на дві категорії — обмеження доступу до судових процесів і обмеження на поширення інформації про судові процеси» [169]. У Висновку № 7(2005) Консультативною радою європейських суддів з питання «Правосуддя та суспільство» вказується на необхідності активізації ролі судів у наданні інформації громадськості та важливості створення прямих зв'язків між судами та широкою громадськістю, організації відповідної підготовки суддів щодо зв'язків з громадськістю, залучення в штат судів працівників з кваліфікацією по зв'язках з громадськістю та ЗМІ,

фінансування відповідної діяльності судів тощо. Консультативна рада європейських суддів прийняла наступні рекомендації для судів з метою їх взаємодії з суспільством та інформування про результати своєї діяльності і оприлюднювати проблеми судівської діяльності, зокрема: суди повинні брати участь у поширенні інформації про доступ до правосуддя (через періодичні звіти, друковані пам'ятки для громадян, Інтернет, інформаційні офіси тощо); суди мають забезпечити безпосередні зв'язки судів з громадськістю, які не залежать від діяльності ЗМІ та/або дій, відповідальність за які покладені на інші установи (створення в судах відділів, відповідальних за прийом та інформування громадян; поширення друкованих матеріалів, відкриття Інтернет-сайтів, за які суди несуть відповідальність; організація судами календаря освітніх форумів та/або регулярних зустрічей, відкритих, зокрема, для громадян, громадських організацій, політиків, студентів); суди мають інформувати громадськість про характер, обсяг, обмеження та складність роботи суддів; та ін. [170, с.78]. Прикладом організаційного забезпечення зв'язків суддів з громадськістю є запровадження діяльності Комунікаційного комітету системи правосуддя, який було утворено на виконання Меморандуму про взаємодію і співпрацю представників системи правосуддя України від 10 лютого 2017 року [171]. Даний Комітет схвалив Концепцію прямих зв'язків судів із громадськістю. Очікується, що реалізація Концепції дасть змогу узагальнити досвід прямих зв'язків, що існує у судах України, розробити методичні рекомендації щодо чинних та нових програм охоплення та поширити практику прямих зв'язків у судах, органах та установах системи правосуддя України. Окремо фахівцями Національної школи суддів України було розроблено та запропоновано Проект Концепції комунікацій судової влади України (проект) [172, с.245-258], в той же час він не зазнав реалізації у відповідних нормативних положеннях.

Висновок. В статті здійснено аналіз законодавчих засад реалізації права доступу до судових засідань як форми громадського контролю за діяльністю суддів, визначено перешкоди в реалізації такого права та запропоновано окремі напрямки удосконалення законодавства та практики діяльності судів спрямовані на сприяння реалізації такого права, в тому числі і з урахуванням зарубіжного досвіду у цій сфері.

В результаті дослідження запропоновано: внести зміни до ст. 11 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», виклавши п.5 в уточненій редакції такого змісту «Розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за вмотивованим рішенням суду виключно у випадках, визначених законом. В рішення суду мають бути визначені підстави за наявності яких прийнято рішення про закрите судове засідання та роз'яснено право доступу до рішення суду»; створити та запровадити ефективну діяльність у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями тощо; створити контакт-цент при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності [173, с. 411].

2.4. Інститут присяжних як форма опосередкованого громадського контролю за діяльністю суддів.

Судова система будь-якої демократичної країни як і інші сектори публічної влади формується громадськістю а відповідно підконтрольна та підзвітна їй. У зв'язку з цим питання ефективного, неупередженого громадського контролю за діяльністю судів є дотичним до питання дотримання прав і свобод громадян, як складової демократичного суспільства та місця України на світовій арені. Ідея громадського контролю за публічною владою закладена в ст. 38 Конституції України, як реалізація принципу участі громадян в управлінні державними справами [28], однак не знайшла там деталізації, що породжує різні науково обґрунтовані або і просто запозичені з інших правових систем положення щодо інтерпретації різних форм громадського контролю за органами публічної влади в Україні в цілому і за судовою системою, зокрема. Окремі положення щодо реалізації форм та методів громадського контролю за діяльністю судів знайшли своє часткове закріплення в Законі України «Про судоустрій та статус судів» [1], зокрема: в ст. 11 «Гласність і відкритість судового процесу» визначено можливість участі громадян та ЗМІ в судовому засіданні; в ст. 87 «Громадська рада доброчесності» визначено правові засади діяльності громадської ради доброчесності з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання; ст. 15 «Склад суду та його визначення» встановлено, що справи в судах розглядаються суддею одноособово, а у випадках, визначених процесуальним законом, - колегією суддів, а також за участю присяжних; в ст. 63 «Статус присяжного» визначено, що присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення

правосуддя [1]. Світова практика здійснення судочинства також виокремлює також інші можливі форми участі громадськості у здійсненні правосуддя: через присяжних; завдяки інституту посередництва (медіації) як способу альтернативного розв'язання спорів за участю громадськості; через громадських мирових суддів та ін. Втім не існує жодного нормативного акту, крім Закону, який би регулював правовий статус присяжних в Україні, наразі ведеться тільки законотворча діяльність спрямована на запровадження цього інституту в Україні. Однак з впевненістю можна сказати, що участь присяжних в судовому засіданні не переслідує мету підвищення професійного підходу у вирішенні справи, скільки сприятиме об'єктивізації судового процесу та підвищить рівень громадського контролю за діяльністю судів засобом залучення до судового процесу присяжних, тобто участь присяжних є однією із опосередкованих форм громадського контролю за діяльністю судів.

З урахуванням вищезначеного, нижче на виконання задач дослідження доцільно розглянути правовий статус присяжних в судовому засіданні як потенційно раціональної форми громадського представництва (контролю) за діяльністю суддів, та визначити перспективи запровадження цього інституту на теренах становлення сучасного вітчизняного судочинства в Україні.

Науково-теоретичну основу дослідження адміністративно-правового статусу складають роботи таких вчених, як В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, О.В. Дяченко, Н.І. Золотарьова, В.В. Зуй, В.Ю. Кікінчук, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.І. Миколенко, Р.В. Миронюк, Т.П. Мінка, М.Ф. Стахурський, В.В. Тильчик, В.П. Тимошук, та інших, які досліджували адміністративно-правові особливості таких категорій, як правовий статус, гарантії, суб'єкт права, процедура, відповідальність, інтерес, що використовуються у публічно-правовій сфері. Особливу роль у формуванні авторської концепції змісту адміністративно-правового статусу присяжного в суді відіграли результати дослідження процесуальних механізмів формування та

діяльності суду присяжних; кола повноважень та гарантій присяжних; іноземного досвіду функціонування суду присяжних, проведені такими вченими, як Н.М. Ахтирська, Д.В. Берчук, А.Б. Войнарович, І.Р. Волоско, В.В. Городовенко, А.Б. Гринишин, Р.П. Качур, Т.С. Нешик, С.Ю. Обрусна, І.О. Русанова, І.Є. Словська, В.В. Смірнова, А.А. Солодков, В.М. Тернавська, Л.Р. Шувальська, В.М. Щерба, О.О. Юхно. Разом із тим, незважаючи на неспростовну ґрунтовність вказаних робіт, у жодній з них не приділено достатньої уваги визначенню особливостей реалізації правового статусу присяжних в судовому засіданні як потенційно раціональної форми громадського представництва (контролю) за діяльністю суддів. Низка проектів законів «Про суд присяжних» підготовлених останніх 5 років не була реалізована в законодавстві, щозумовляє високий ступінь актуальності дослідження теоретичних та практичних аспектів адміністративно-правового статусу присяжного, та закріплення його результатів щодо визначення порядку формування списку присяжних, реалізації їхнього публічного права на участь у судочинстві, забезпечення майнових та безпекових гарантій діяльності присяжних, притягнення їх до відповідальності та інші напрями взаємодії з органами публічної адміністрації.

В 2015 році з прийняттям Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 було започатковано черговий виток судової реформи [138] одне із основних завдань якої стало поступове впровадження та розширення застосування суду присяжних. Цей документ визначив також, що для підвищення ефективності правосуддя та оптимізація повноважень судів різних юрисдикцій необхідне поступове впровадження та розширення застосування суду присяжних, а удосконалення процесуального забезпечення справедливості і права на захист під час кримінального провадження обумовлює дальший розвиток інституту

суду присяжних та його застосування. В межах реалізації Стратегії був прийнятий Закон України «Про судоустрій та статус суддів від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, що визначив ключові елементи правового статусу присяжних, реалізація яких поширювалась на цивільний та кримінальний процес. В подальшому із прийняттям Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021 [72] відбулися деякі корегування в засади інституту присяжних. Так цим документом одним із важливих напрямів покращення доступу до правосуддя визначено "необхідність запровадження інституту суду присяжних, який вирішуватиме питання винуватості (вини) особи у вчиненні злочинів, за які законом передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі (як перший етап запровадження), віднесення в подальшому до повноважень суду присяжних вирішення питання винуватості (вини) особи у вчиненні злочинів, за які законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад 10 років; встановлення процесуальних запобіжників безсторонності присяжних та запровадження перехідного періоду для впровадження цього інституту безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя" [72]. Важливим кроком на шляху становлення інституту присяжних є розробка та подання на розгляд Верховної Ради України чотирьох законопроектів: Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення участі присяжних у здійсненні правосуддя. 2710 від 02.01.2020 [174]; Проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення порядку формування списку присяжних» № 2709 від 02.01.2020 [175]; Проекту Закону України «Про суд присяжних» № 3843 від 14.07.2020 [176] та Проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального

процесуального кодексу України щодо забезпечення участі громадян України у здійсненні правосуддя» № 4190 від 05.10.2020 [177]. Ці законопроекти покликані сформувати цілісну нормативно-правову базу для активізації інституту присяжних в систему судочинства України, в той же час жоден з них не був прийнятий та реалізований, що сповільнило реалізацію запровадження інституту присяжних.

Основним відправним етапом для запровадження інституту присяжних є формування списку присяжних. Так, Законом в ст. 64 визначено, що «для затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням до відповідних місцевих рад, які формують і затверджують у кількості, зазначеній у поданні, список громадян, які постійно проживають на територіях, на які поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, відповідають вимогам статті 65 цього Закону і дали згоду бути присяжними» [1].

Слід зауважити, що на розгляд Верховної Ради України було подано законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення порядку формування списку присяжних» № 2709, основною метою якого є спрощення порядку формування списку присяжних шляхом виключення місцевих рад з цієї процедури [175]. Як вірно зазначає Онуфрієв В.М. «його розробники вважають, що в Україні, яка задекларувала проєвропейський шлях розвитку, реалізація конституційної догми щодо участі народу у здійсненні правосуддя через суд присяжних – не забезпечена, у тому числі через не досконалу процедуру їх відбору» [178, с. 49]. Відсутній єдиний підхід як до правового статусу присяжного так і до процедури його набуття. Він зазначає, що «Асоціація присяжних України фіксує ряд проблем організаційно-правового характеру, що заважають реалізації концепції суду присяжних в Україні. Так, органи місцевого самоврядування, які затверджують списки

присяжних, стикаються із браком заяв з боку громадян, які бажають стати присяжними, що є наслідком незнання ними своїх можливостей щодо безпосереднього здійснення правосуддя, відсутності у них інформації щодо прав, обов'язків та відповідальності присяжних. Водночас, громадські організації, учасники яких можуть стати джерелом поповнення списків присяжних, не проявляють активність в реалізації цієї форми безпосереднього здійснення народовладдя» [179, с. 50].

За Законом список присяжних затверджується на три роки і переглядається в разі необхідності для заміни осіб, які вибули зі списку, за поданням територіального управління Державної судової адміністрації України. Після затвердження списку присяжних такий список передається до відповідного окружного суду, в тому числі в електронній формі. Інформацію, що міститься у зазначеному списку, не може бути використано для цілей, що не пов'язані із добором присяжних. Відповідно до ч. 1 ст. 65 Закону присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду. Після відбору основних присяжних обирається двоє запасних присяжних, які під час судового засідання постійно перебувають на відведених їм місцях і до ухвалення вироку можуть бути включені до складу основних присяжних у разі неможливості кого-небудь з останніх продовжувати участь у судовому розгляді (ч. 8, 10 ст. 387 КПК України). Після закінчення відбору кожен із присяжних складає присягу [179]. Відповідно, з цього моменту вони набувають статусу присяжних.

Аналіз вищезапропонованих проектів Законів, направлених на формування правових засад запровадження суду присяжних дають можливість виокремити окремі етапи формування списку присяжних, а саме: визначення необхідної кількості присяжних територіальним управлінням ДСА України; передання даних до органів місцевого самоврядування; розміщення оголошення

органами місцевого самоврядування про набір кандидатів у присяжні; отримання заяв із додатками від громадян, що бажають бути присяжними; перевірка радою відповідності їх визначеним у законодавстві критеріям; формування списку; затвердження списку; направлення роботодавцям вимоги про збереження за їх найманими працівниками, що обрані присяжними робочого місця та заробітної плати на час виконання функцій присяжних; передання списку присяжних до територіального управління ДСА України.

В свою чергу формування суду присяжних ля розгляду конкретної справи має включати в себе такі етапи як: виклик присяжних до суду; перевірка представниками сторін та судом присяжних на відсутність конфлікту інтересів через зв'язки із учасниками судового чи майнову зацікавленість; занесення відомостей про обраних присяжних до протоколу судового засідання; принесення присяги присяжними.

Нижче для об'єктивізації дослідження доцільно звернутись до міжнародного досвіду формування складу присяжних в першу чергу тих країн, які формують основи демократичного суспільства в країнах Європи в цілому і виокремлюються високим рівнем громадського контролю за діяльністю судової системи, зокрема.

Першою з європейських держав із континентальною системою правосуддя запровадила суд присяжних Франція, шляхом запозичення основних рис англо-американського суду присяжних та узгодження їх вимогами континентального права [180, с.169]. У Франції порядок складання списків присяжних здійснюється таким чином: спочатку створюються попередні списки кандидатур, на основі яких спеціальною комісією за місцем знаходження кожного суду проводиться складання щорічного списку кандидатів; далі комісія складає спеціальний список додаткових присяжних із присяжних міста, яке є місцем цього суду; голова трибуналу шляхом жеребкування відбирає на відкритому засіданні із щорічного списку 27 присяжних, які створюють

сесійний список; крім того, голова суду в такому ж порядку обирає додаткових присяжних зі спеціального списку [181, с. 292].

В Німеччині діє суд присяжних змішаного типу коли процесуальні питання разом із суддею в нарадчій кімнаті вирішують і присяжні [182, с. 39-40]. Присяжні залучаються до розгляду кримінальних справ, за які може бути призначене покарання до трьох років позбавлення волі. У судах земель (суб'єктів федерації) кримінальні справи розглядаються судом Великої палати в складі двох професійних суддів і двох присяжних по обвинуваченню особи у вчиненні звичайних тяжких злочинів, а також у складі трьох професійних суддів і двох присяжних щодо особливо тяжких злочинів (умисне вбивство тощо), які не підсудні верховному суду землі [183].

В Данії громадяни беруть участь у відправленні правосуддя як непрофесійні асесор (засідателі) у районних судах, а також в якості засідателів і присяжних засідателів у Високому суді. В якості засідателів вони беруть участь у роботі Суду з морських та торгових справ і Суду по трудових спорах. З участю присяжних засідателів у Високому суді розглядаються справи про злочини, за які може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі щонайменше на чотири роки, якщо обвинувачення вимагає поміщення обвинуваченого в установу для душевно хворих, а також при розгляді справ про політичні злочини, про злочини проти національної безпеки та ін. До складу суду входять троє професійних суддів і 9 присяжних засідателів. Присяжні виносять вердикт про винність обвинуваченого двома третіми голосів. Крім цього, спільно з суддями вони визначають покарання. Рішення про призначення покарання приймається простою більшістю голосів [184, с.79]. Присяжні засідателі і непрофесійні судді для змішаних судів відбираються спеціальними комітетами, що складаються з п'яти членів і формуються в муніципалітетах. Відбору підлягають найбільш підходящі особи зі стійким характером і хорошою репутацією. Непрофесійними суддями можуть бути особи віком 18–70 років.

Великий вплив на відбір здійснюють партії, які мають більшість у муніципальних органах влади. Не можуть відбиратися в якості непрофесійних суддів члени парламенту та уряду, юристи, працівники судів, службовці центральних департаментів, священики лютеранської церкви, визнаних релігійних громад, військовослужбовці, працівники митних органів, лікарі, акушери, досвідчені експерти судів та інші [184, с.80].

У Бельгії суд присяжних – не постійно діючий орган, він збирається лише в разі внесення обвинувальною камерою означеної категорії справ. Зазначений суд складається з трьох професійних суддів і дванадцяти представників громадськості, вибраних шляхом жеребкування [182, с. 177].

Приймаченко Д.В., Маслова А.Б. виокремлено проблеми організаційного характеру щодо запровадження роботи суду присяжних, зокрема до них віднесено "брак кандидатів у присяжні; недостатнє фінансування витрат, пов'язаних із виплатою гонорару присяжним та забезпечення їх майнових і безпекових гарантій; низький рівень незалежності присяжних від суддів; не облаштованість приміщень судів для присяжних; відсутність методів оцінки неупередженості присяжних у конкретній справі, їх зацікавленості та психічного благополуччя; не достатній рівень взаємодії між органами місцевого самоврядування, територіальними управліннями ДСА України та громадськими організаціями присяжних щодо формування списку присяжних. Визначено, що основним недоліком правового регулювання діяльності інституту присяжних слід визнати відсутність спеціального Закону України «Про суд присяжних та статус присяжних» в якому доцільно визначити мету та завдання присяжних, їх права та обов'язки, гарантії їх прав, порядок формування списку присяжних, порядок обрання особи присяжним, складення ним присяги, висловлення недовіри та відклику присяжного, гарантій оплати його праці та соціального захисту" [185, с.25].

Висновки до розділу 2

В результаті дослідження форм та способів громадського контролю за діяльністю суддів були зроблені наступні висновки.

З'ясовано, що серед найбільш дієвих форм та способів громадського контролю за діяльністю суддів в Україні на етапі відбору на посаду судді є: 1) моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам; 2) діяльність громадської ради доброчесності, яка утворюється з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання та ін. Встановлено, що з метою підвищення рівня громадського контролю за діяльністю суддів на етапі добору на посаду судді, і для прозорості цієї процедури доцільним є запровадження процедури проведення громадського брифінгу кандидата на посаду судді (особливо коли він є діючим суддею і претендує на вищу судову посаду) за розсудом кандидата, а також доцільним є внесення змін до окремих положень Закону України «Про судоустрій та статус суддів», зокрема: статтю 86 «Отримання інформації під час проведення кваліфікаційного оцінювання» доцільно доповнити п.8 такого змісту «Вища кваліфікаційна комісія суддів України формує на своєму офіційному сайті сторінку «довіри до суддів та кандидатів на посаду судді» на якій шляхом ідентифікації реєструються заяви громадян з приводу характеристики судді (кандидата на посаду судді) щодо його професійної діяльності, доброчесності, майнових статків, та інших положень що їх характеристики, які мають бути розглянуті не пізніше 10 діб з моменту реєстрації з наданням відповіді заявникам та оприлюдненням її на даному електронному ресурсі».

З'ясовано, що судом здійснюються такі заходи спрямовані на доступ до публічної інформації розпорядниками якої вони є у такі способи: 1)

систематичного та оперативного оприлюднення публічної інформації в офіційних друкованих виданнях; 2) розміщення публічної інформації на офіційному веб-сайті ДСА, веб-сайтах судів та у мережі Інтернет; 3) розміщення публічної інформації на інформаційних стендах у приміщеннях приймальень громадян; 4) надання інформації за запитами на інформацію; 5) надання відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень.

Встановлено, що отримання на запит таємної інформації до якої віднесено інформацію, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю судового розслідування та іншу передбачену законом таємницю, не можна віднести до способу громадського контролю за діяльністю суду, окрім інформації, яка стосується витрат бюджетних коштів направлених на фінансування діяльності суду, які в своїй діяльності є розпорядниками таємної інформації, адже така практика є типовою для громадського контролю за витратою бюджетних коштів в діяльності органів публічної влади зарубіжних країн. Для уніфікації процедури розгляду звернень громадян та запитів на надання публічної інформації запропоновано розробити Типове Положення «Про порядок розгляду в судах звернень громадян та запитів на надання публічної інформації про діяльність суду», яке має затверджуватись Наказом ДСА та включати такі положення: види публічної інформації про діяльність суду, яка є загальнодоступною та розміщується на інформаційних ресурсах ДСА; види публічної інформації про діяльність суду, яка може надаватись за запитом; види публічної інформації про діяльність суду, яка не може надаватись за публічним запитом та складає державну таємницю, та інформацію з обмеженим доступом та містить конфіденційну інформацію; суб'єкти розгляду запитів; порядок розгляду запитів та формування і направлення відповідей заявнику (з урахуванням особливостей подання та розгляду електронних запитів) .

В результаті аналізу законодавчих засад реалізації права доступу до судових засідань як форми громадського контролю за діяльністю суддів, визначено перешкоди в реалізації такого права та запропоновано окремі напрямки удосконалення законодавства та практики діяльності судів спрямовані на сприяння реалізації такого права, в тому числі і з урахуванням зарубіжного досвіду у цій сфері. Обґрунтовано пропозиції щодо: внесення змін до ст. 11 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», виклавши п.5 в уточненій редакції такого змісту «Розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за вмотивованим рішенням суду виключно у випадках, визначених законом. В рішенні суду мають бути визначені підстави за наявності яких прийнято рішення про закриті судові засідання та роз'яснено право доступу до рішення суду»; створення та запровадження у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями тощо; створення контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності.

Розглянуто правовий статус присяжних в судовому засіданні як потенційно раціональної форми громадського представництва (контролю) за діяльністю суддів, та визначено перспективи запровадження цього інституту на теренах становлення сучасного вітчизняного судочинства в Україні. Здійснено аналіз міжнародного досвіду формування складу присяжних в першу чергу тих країн, які формують основи демократичного суспільства в країнах Європи в

цілому і виокремлюються високим рівнем громадського контролю за діяльністю судової системи, зокрема; запропоновано окремі механізми його впровадження. Виокремлено проблеми організаційного характеру щодо запровадження роботи суду присяжних, зокрема: брак кандидатів у присяжні; недостатнє фінансування витрат, пов'язаних із виплатою гонорару присяжним та забезпечення їх майнових і безпекових гарантій; низький рівень незалежності присяжних від суддів; не облаштованість приміщень судів для присяжних; відсутність методів оцінки неупередженості присяжних у конкретній справі, їх зацікавленості та психічного благополуччя; не достатній рівень взаємодії між органами місцевого самоврядування, територіальними управліннями ДСА України та громадськими організаціями присяжних щодо формування списку присяжних. Визначено, що основним недоліком правового регулювання діяльності інституту присяжних слід визнати відсутність спеціального Закону України «Про суд присяжних та статус присяжних» в якому доцільно визначити мету та завдання присяжних, їх права та обов'язки, гарантії їх прав, порядок формування списку присяжних, порядок обрання особи присяжним, складення ним присяги, висловлення недовіри та відклику присяжного, гарантій оплати його праці та соціального захисту.

В результаті опитування 75 працівників судів Кіровоградської, Дніпропетровської, Запорізької областей щодо ефективності громадського контролю за діяльністю судів в Україні (анкетування проведено в червні-липні 2023 року на базі Дніпровського регіонального відділення Національної школи суддів України) було встановлено, що значна частина опитуваних – 48 осіб (64%) вважають, що залучення присяжних до судового процесу дещо підвищує рівень громадського контролю за діяльністю суддів однак їх слід вважати як складовою одиницею судового процесу – стороною яка розглядає справу та впливає на прийняття рішення, що виключає їх з суб'єктів, які здійснюють громадський контроль за діяльністю суддів; 55 осіб (73%) вказали на

неготовність судової системи України на сьогодні в повній мірі запровадити суд присяжних, вказавши на такі причини які цьому перешкоджають, а саме: судова система (судді) не готові працювати з судом присяжних, громадськість поки що не має належного рівня правосвідомості та юридичної грамотності щоб формувати суд присяжних, який буде професійно здійснювати свою діяльність.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, що полягає у розкритті сутності громадського контролю за діяльністю суддів, визначенні особливостей його здійснення та виокремленні напрямів удосконалення чинного законодавства в сфері його реалізації. За результатами дисертації сформульовано такі основні висновки:

1. З'ясовано, що соціальна обумовленість громадського контролю за діяльністю суддів полягає в необхідності постійного моніторингу громадськістю діяльності суддів, оцінки якості надання судових послуг, можливості впливу громадськості на формування судівського корпусу, висловлення пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності та удосконалення судової системи. В результаті аналізу наукового доробку проблем реалізації громадського контролю за діяльністю суддів було встановлено, що дослідниками частково були досліджені такі форми громадського контролю за діяльністю судів: порядок взаємодії медіа (ЗМІ) та судів; порядок та процедури оприлюднення публічної інформації про діяльність суду; організаційно-правові форми взаємодії суду з громадськістю та громадськими інституціями; організаційно-правові заходи щодо зміцнення партнерських зв'язків суду з населенням; організаційно-правові засади взаємовідносин судової влади та громадськості. Встановлено, що попри значну кількість наукових досліджень присвячених громадському контролю за діяльністю судів системного аналізу форм, засобів, способів, суб'єктів та процедури такого виду публічного контролю за діяльністю судів та судової системи в цілому на теренах України в межах її новітньої правової доктрини здійснено не було.

Встановлено, що в залежності від змісту та спрямованості правового регулювання слід виокремити три групи законодавчих актів України щодо громадського контролю: загальні, що передбачають базові положення

громадського контролю, принципи, правові засоби, завдання його здійснення та удосконалення; організаційно-процедурні, що визначають форми і види громадського контролю, частково регулюють процедурні питання їх здійснення та галузеві, які визначають громадський контроль в окремих сферах публічно-владних правовідносин та публічного урядування.

2. Встановлено, що громадський контроль за діяльністю суддів це визначена законом діяльність представників громадськості спрямована на перевірку (спостереження, нагляд) за законністю здійснення суддями судочинства з урахуванням дотримання принципів врахування громадської думки при формуванні суддівського корпусу, гласності і відкритості судового процесу, доступності громадян до судового процесу, відкритості та доступності до судових рішень. Завданнями громадського контролю за діяльністю суддів є: отримання точної і повної інформації щодо діяльності суддів; сприяння підвищенню ефективності роботи суддів; поширення серед громадськості соціально значущої функції судів; підтримання іміджу суддівської діяльності та престижу роботи судді; забезпечення прозорого відбору кадрів для судів, їх переміщення та іншого просування по службі; підвищення рівня законності забезпечення прав і свобод громадян в діяльності суддів; покращення умов та порядку надання суддівських послуг.

Доведено, що найбільш дієвими формами та способами громадського контролю за діяльністю суддів в Україні, а саме: 1) моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам, проводиться моніторинг способу життя судді відповідно до закону; повна перевірка декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка подається суддею, здійснюється відповідно до закону центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, та

полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірці на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення; 2) діяльність громадської ради доброчесності; 3) надання публічної інформації про діяльність суду на підставі надходження запиту на отримання інформації про діяльність суду, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації»; 4) надання громадськості публічної інформації про діяльність судів в Україні, шляхом узагальнення такої інформації аналітичними підрозділами Державної судової адміністрації України в тому числі надання відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень; 5) надання доступу акредитованих ЗМІ до судочинства на підставі рішення суду; 6) створення та запровадження ефективної діяльності у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями тощо; 7) створення контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності; 8) забезпечення діяльності громадської ради при Раді суддів України; 9) діяльність громадської ради міжнародних експертів.

3. Обґрунтовано, що всіх суб'єктів громадського контролю за діяльністю суду (суддів) можна поділити на дві групи: суб'єкти, які опосередковано здійснюють такий контроль - ЗМІ, громадські організації правничого та правоохоронного спрямування, активна громадськість; суб'єкти, які наділені безпосередніми повноваженнями щодо його здійснення - громадська рада Ради

суддів України; громадська рада доброчесності; громадська рада міжнародних експертів. Запропоновано окремі шляхи законодавчих та організаційних засад такого контролю, а саме: в Законі «Про судоустрій і статус суддів» доцільно визначити правові засади, принципи та процедури громадського контролю за діяльністю судів в Україні з дотриманням прав громадян на отримання достовірної інформації про діяльність судів в Україні та врахуванням толерантності, необхідності дотримання таємниці конфіденційної інформації, яка є предметом судового розгляду та таємниці судового слідства, а також поваги до професійної діяльності суддів; у складі окружних та апеляційних судів створити прес-службу, а в місцевих судах – уповноважену особу, які будуть на офіційному рівні оприлюднювати інформацію про діяльність судів і співпрацювати щодо надання такої інформації зі ЗМІ; створити Громадську раду при Державній судовій адміністрації України (на відміну від Ради суддів України), розробивши і затвердивши положення про її діяльність рішенням Вищої ради правосуддя, наділивши повноваженнями щодо громадського контролю за належним забезпеченням умов діяльності судів, за порядком вдосконалення організаційного забезпечення діяльності судів та розподіленням фінансових та матеріальних ресурсів спрямованих на діяльність судів, виключивши права громадськості втручання в професійну діяльність суду крім оцінювання довіри громадськості до судочинства, залишивши такі повноваження в ВРП.

4. Запропоновано окремі положення щодо підвищення комунікативної складової суспільства (громадськості) та суду з урахуванням міжнародних стандартів громадського контролю судової влади та зарубіжного досвіду їх дотримання, а саме: створення та запровадження ефективної діяльності у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями тощо; створення

контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності; реанімацію діяльності громадської ради при Раді суддів України (далі – РСУ), яка юридично функціонує на підстав Положенням про громадську раду при Раді суддів України, затвердженим Рішенням Ради суддів України 05.02.2015 № 3, однак фактично свою діяльність не здійснює, і основним завданням діяльності цього органу має стати не формальність в прийнятті рішень РСУ, а надання консультаційної допомоги в прийнятті організаційних питань діяльності судів в Україні; поширення практики входження представників громадської ради міжнародних експертів (далі - ГРМЕ), діяльність якої була запроваджена Законом «Про Вищий антикорупційний суд» в 2018 році в комісії Вищою кваліфікаційною комісією суддів України по відбору не лише суддів Вищого антикорупційного суду а й суддів різної юрисдикції; розроблення Положення про взаємодію судів із медіа, а також Концепції комунікацій судової влади України, які доцільно затвердити Радою суддів України.

5. З'ясовано, що серед найбільш дієвих форм та способів громадського контролю за діяльністю суддів в Україні на етапі відбору на посаду судді є: 1) моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам; 2) діяльність громадської ради доброчесності, яка утворюється з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання та

ін. Встановлено, що з метою підвищення рівня громадського контролю за діяльністю судів на етапі добору на посаду судді, і для прозорості цієї процедури доцільним є запровадження процедури проведення громадського брифінгу кандидата на посаду судді (особливо коли він є діючим суддею і претендує на вищу судову посаду) за розсудом кандидата, а також доцільним є внесення змін до окремих положень Закону України «Про судоустрій та статус судів», зокрема: статтю 86 «Отримання інформації під час проведення кваліфікаційного оцінювання» доцільно доповнити п.8 такого змісту «Вища кваліфікаційна комісія суддів України формує на своєму офіційному сайті сторінку «довіри до суддів та кандидатів на посаду судді» на якій шляхом ідентифікації реєструються заяви громадян з приводу характеристики судді (кандидата на посаду судді) щодо його професійної діяльності, доброчесності, майнових статків, та інших положень що їх характеристики, які мають бути розглянуті не пізніше 10 діб з моменту реєстрації з наданням відповіді заявникам та оприлюдненням її на даному електронному ресурсі».

6. З'ясовано, що судом здійснюються такі заходи спрямовані на доступ до публічної інформації розпорядниками якої вони є у такі способи: 1) систематичного та оперативного оприлюднення публічної інформації в офіційних друкованих виданнях; 2) розміщення публічної інформації на офіційному веб-сайті ДСА, веб-сайтах судів та у мережі Інтернет; 3) розміщення публічної інформації на інформаційних стендах у приміщеннях приймальень громадян; 4) надання інформації за запитами на інформацію; 5) надання відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень. Встановлено, що отримання на запит таємної інформації до якої віднесено інформацію, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю судового розслідування та іншу передбачену законом таємницю, не можна віднести до способу громадського контролю за діяльністю суду, окрім інформації, яка стосується витрат бюджетних коштів направлених на

фінансування діяльності суду, які в своїй діяльності є розпорядниками таємної інформації, адже така практика є типовою для громадського контролю за витратою бюджетних коштів в діяльності органів публічної влади зарубіжних країн. Для уніфікації процедури розгляду звернень громадян та запитів на надання публічної інформації запропоновано розробити Типове Положення «Про порядок розгляду в судах звернень громадян та запитів на надання публічної інформації про діяльність суду», яке має затверджуватись Наказом ДСА та включати такі положення: види публічної інформації про діяльність суду, яка є загальнодоступною та розміщується на інформаційних ресурсах ДСА; види публічної інформації про діяльність суду, яка може надаватись за запитом; види публічної інформації про діяльність суду, яка не може надаватись за публічним запитом та складає державну таємницю, та інформацію з обмеженим доступом та містить конфіденційну інформацію; суб'єкти розгляду запитів; порядок розгляду запитів та формування і направлення відповідей заявнику (з урахуванням особливостей подання та розгляду електронних запитів) .

7. Запропоновано і обгрунтовано окремі напрямки удосконалення законодавства та практики діяльності судів спрямовані на сприяння реалізації права доступу до судових засідань , в тому числі і з урахуванням зарубіжного досвіду у цій сфері, а саме щодо: внесення змін до ст. 11 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», виклавши п.5 в уточненій редакції такого змісту «Розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за вмотивованим рішенням суду виключно у випадках, визначених законом. В рішенні суду мають бути визначені підстави за наявності яких прийнято рішення про закриті судові засідання та роз'яснено право доступу до рішення суду»; створення та запровадження у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи

журналістів з суддями тощо; створення контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності.

8. Розглянуто правовий статус присяжних в судовому засіданні як потенційно раціональної форми громадського представництва (контролю) за діяльністю суддів, та визначено перспективи запровадження цього інституту на теренах становлення сучасного вітчизняного судочинства в Україні. Здійснено аналіз міжнародного досвіду формування складу присяжних в першу чергу тих країн, які формують основи демократичного суспільства в країнах Європи в цілому і виокремлюються високим рівнем громадського контролю за діяльністю судової системи, зокрема; запропоновано окремі механізми його впровадження. Виокремлено проблеми організаційного характеру щодо запровадження роботи суду присяжних, зокрема: брак кандидатів у присяжні; недостатнє фінансування витрат, пов'язаних із виплатою гонорару присяжним та забезпечення їх майнових і безпекових гарантій; низький рівень незалежності присяжних від суддів; не облаштованість приміщень судів для присяжних; відсутність методів оцінки неупередженості присяжних у конкретній справі, їх зацікавленості та психічного благополуччя; не достатній рівень взаємодії між органами місцевого самоврядування, територіальними управліннями ДСА України та громадськими організаціями присяжних щодо формування списку присяжних. Визначено, що основним недоліком правового регулювання діяльності інституту присяжних слід визнати відсутність спеціального Закону України «Про суд присяжних та статус присяжних» в якому доцільно визначити мету та завдання присяжних, їх

права та обов'язки, гарантії їх прав, порядок формування списку присяжних, порядок обрання особи присяжним, складення ним присяги, висловлення недовіри та відклику присяжного, гарантій оплати його праці та соціального захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про судоустрій та правовий статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII: *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст.545.
2. Андрійко О. Ф. Державний контроль і тенденції його розвитку в умовах ринкових відносин. *Правова держава*. 1993. Вип. 4. С. 49-53.
3. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» . Х., 2003. 35 с.
4. Сушинський О. І. Контроль у сфері публічної влади: теоретико-методологічні та організаційно-правові аспекти: *монографія*. Львів : ЛРІДУ УАДУ, 2002. 468 с
5. Контроль і ревізія : підручник / Бутинець Ф.Ф., Бардаш С.В., Малюга Н.М., Петренко. Київ : Н. І. К., 2000. 512 с.
6. Братель С. Г. Громадський контроль за діяльністю міліції: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2007. 269 с.
7. Денисюк С. Ф. Громадський контроль як гарантія законності у адміністративній діяльності правоохоронних органів в Україні: *монографія*. Х. : Золота миля, 2010. 368 с.
8. Крупник А. С. Громадський контроль: сутність та механізми здійснення. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2007. № 1. С. 1–10. URL: http://novyistryi.at.ua/gromkontrol/KRUPNYK_A_pro_grom_kontrol.pdf. (дата звернення: 27.02.2023).
9. Євген Захаров. Громадський контроль та права людини. Громадська мережа «Опора». URL: <http://opora.lviv.ua/?p=529> (дата звернення: 27.02.2023).

10. Денисюк С. Ф. Сутність громадського контролю: співвідношення понять у теорії та законодавстві. *Актуальні проблеми держ. упр. : зб. наук. пр.* Х.: Магістр, 2008. № 2 (34). С. 357–363.

11. Вітвіцький С. С. Інститут громадянського контролю в Україні: поняття, сутність, тенденції розвитку. *Наук. вісн. Дніпропетровськ. держ. ун-ту внутр. справ.* 2013. № 1. С. 40–47.

12. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посібник - 3-тє вид., перероб. та доп. К. : Атіка, 2011. 624 с.

13. Барабаш Ю. Г. Сутність громадського контролю в Україні / Ю. Г. Барабаш, К. Павшук. *Правничий часоп. Донецького ун-ту.* 2010. № 1 (23). С. 168–175.

14. Громадський контроль: теорія та практика: матеріали Міжрегіон. наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, 12 вересня 2014 р. / за заг. ред. О. В. Літвінова. Д.: МОНОЛИТ, 2014. 156 с.

15. Денисюк С. Ф. Теоретичні питання контролю за діяльністю правоохоронних органів України. *Право і безпека.* 2005. № 1. Т. 4. С. 52–55.

16. Комзюк А. Т. Громадський контроль як засіб забезпечення законності у сфері державного управління. *Вісн. Харків. нац. ун-ту внутр. справ.* 2003. № 23. С. 160–164.

17. Сквірський І. О. Мета, завдання та функції громадського контролю в публічному управлінні. *Вісн. Запорізького нац. ун-ту. Юрид. науки.* 2013. № 1 (1). С. 109–114.

18. Терещук О. Д. Поняття контролю у сфері державного управління. *Наука і правоохорона.* № 3. Ч. 2. 2014. С. 136–140.

19. Шестак С. В. Недержавний контроль за діяльністю міліції: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01, Х., 2009. 199 с.

20. Кушнір С. М. Зарубіжний досвід громадського контролю за діяльністю органів державної влади та можливості його впровадження в Україні. *Вісн. Запорізьк. нац. ун-ту*. 2011. № 2. С. 219–226.

21. Кушнір С. М. Правові засоби громадського контролю в механізмі правового регулювання: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Запоріжжя, 2011. 247 с.

22. Рогатіна Л. П. Громадський контроль над державою: сутність, механізми реалізації та перспективи розвитку: дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. О., 2011. 202 с.

23. Сквірський І. О. Громадський контроль у публічному управлінні: теоретико- правові та праксеологічні аспекти: дис. ... д-ра. юрид. наук. : 12.00.07. Запоріжжя, 2013. 413 с.

24. Савченко О.В. Громадський контроль як вид соціального контролю: підходи до визначення поняття. *Наук. вісник Херсон. держ. ун-ту* : Юридичні науки. 2014. Вип. № 6-2, Т. 1. С. 44-46.

25. Про вищу освіту : Закон України від 07 липня 2014 р. / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.

26. Коломоєць Т. О. Контроль як функція державного управління. *Актуальні проблеми державного управління*. Х. : ХарПІ УАДУ, 2001. № 3 (11). С. 229-234.

27. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. Верховна Рада України. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.

28. Конституція України від 28 червня 1996 р. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

29. Наливайко Т. В. Про роль громадського контролю у забезпеченні національної безпеки України / Т. В. Наливайко, О. Г. Колб. *Правова держава*. 2009. № 11. С. 208– 213.

30. Чуб О. О. Конституційне право громадян України на участь в управлінні державними справами: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Х., 2004. 212 с.
31. Грабильніков А. В. Конституційне право громадян України брати участь в управлінні державними справами: проблеми теорії і практики: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. К., 2006. 187 с.
32. Janda K. The challenge of democracy: government in America / K. Janda, J. M. Berry, J. Goldman. Boston : Houghton Mifflin Company, 1989. 822 p.
33. Драшкович А. Політична участь громадян в процесі прийняття владних рішень. *Політологічні записки*. 2013. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Polzap_2013_7_28.pdf. (дата звернення: 27.02.2023).
34. Скібіна О. О. Поняття участі громадян в управлінні державними справами: конституційно-правовий аспект. *Вісник Харків. нац. ун-ту внутр. справ*. 2003. Вип. 22. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKhnuvs_2003_22_62.pdf. (дата звернення: 27.02.2023).
35. Іжа М. Громадський контроль в системі публічного управління як ефективний інструмент експертизи державно-управлінських рішень. *Публічне управління: теорія та практика*. 2012. № 4 (12). С. 74-79.
36. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посібник. Луцьк : Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.
37. Джафарова О. В. Правові основи партнерства міліції і населення : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Х., 2003. 19 с.
38. Храбан И. А. Гражданский контроль над вооруженными силами в демократическом государстве (опыт США и проблемы Украины) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. полит. наук : спец. 23.00.02 «Политические институты и процессы» / И. А. Храбан. К., 1999. 20 с.

39. Терещук О. Д. Особливості розмежування громадського контролю серед інших видів контролю за правоохоронною діяльністю. *Вісн. Чернівецьк. факту Нац. ун-ту “Одеська юрид. академія”*. 2015. № 4. С. 176–188.

40. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19 червня 2003 р. (зі змінами і допов.). Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 46. Ст. 366.

41. Andreescu M., Puran A., Andreescu C. The constitutional principle of equality - legal significance and social implications. *Law, Society & Organisations*. 2017. Vol. 3. P. 83–92.

42. Carothers T. The Rule of Law Revival. *Foreign Affairs*. 1998. Vol. 77, № 2. P. 95–106.

43. Danjun F., Danjun J., Zhiwen Y. Personality, perceived occupational stressor, and health-related quality of life among Chinese judges. *Applied Research in Quality of Life*. 2014. Vol. 9, Iss. 4. P. 911–921. doi:10.1007/s11482-013-9277-z.

44. Hildebrandt M. Algorithmic regulation and the rule of law. *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences*. 2018. Vol. 376, Iss. 2128. P. 1–11. doi:10.1098/rsta.2017.0355.

45. Буханевич А. І. Публічний контроль за діяльністю органів державної влади: теоретико-методологічний аналіз: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. К., 2011. 206 с.

46. Наливайко Л. Р., Олійник В. М. Теоретико-правова характеристика взаємодії органів судової влади та інститутів громадянського суспільства. Дніпро: Дніпроп. держ. унт внутр. справ, 2019. 192 с.

47. Олійник В. М. Громадський контроль за діяльністю органів судової влади: підходи до визначення поняття. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 125-131.

48. Гриценко І.С., Прилуцький С.В. Судова влада і громадянське суспільство: концепт взаємодії. *Вісник кримінального судочинства*. №1. 2015. С. 241-249.

49. Кравчук В. М. Громадський контроль у функціонуванні судової влади. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3(45). С. 53-60.

50. Кравчук В. Громадський контроль судової влади як спосіб відновлення довіри суспільства до судів та суддів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 3. С. 11–16.

51. Нестор Н. В. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні: монографія / за заг. ред. О. М. Музичука. Харків : ФОП Панов А. М., 2019. 492 с.

52. Нестор Н. В. Поняття громадського контролю за діяльністю суддів та система суб'єктів його здійснення. *Форум права*. 2019. № 3. С. 134–140.

53. Нестор Н. В. Система адміністративних заходів громадського контролю за суддями в Україні. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 2. (8). С. 38–45.

54. Каблак П. І. Взаємовідносини судової влади та громадськості (правові і організаційні аспекти) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Каблак П. І. – Львів, 2015. – 211 с.

55. Каблак П. І. Взаємовідносини судової влади та громадськості (правові і організаційні аспекти) : *Монографія*, Львів, 2016. 188 с.

56. Віговський Сергій Іванович УДК 342.95 (477) Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю місцевих судів. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії. НДІ Публічного права. К. 2021. 235 с.

57. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України* від 19.11.1996. № 47. Ст. 256.

58. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України* від 01.12.1992. № 48. Ст. 650.

59. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України* від 12.08.2011. № 32, стор. 1491, ст. 314.

60. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України* від 04.01.2013. № 1, стор. 2, ст. 1.

61. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: Указ, Стратегія від 26.02.2016 № 68/2016 / Президент України. *Офіційний вісник України* від 11.03.2016. № 18, стор. 290, стаття 716.

62. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова від 03.11.2010 № 996 / Кабінет Міністрів України. *Урядовий кур'єр* від 11 листопада 2010. № 211 / від 24 грудня 2012. № 194.

63. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: Постанова від 05.11.2008 № 976 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України* від 21.11.2008. № 86. Стор. 100. Ст. 2889.

64. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України* від 26.02.2016. № 9. Стор. Ст. 89.

65. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII / Верховна Рада України. *Голос України* від 25.10.2014. № 206.

66. Про благоустрій населених пунктів: Закон України від 06.09.2005 № 2807-IV / Верховна Рада України. *Офіційний вісник України* від 21.10.2005. – № 40, стор. 12, стаття 2528.

67. Про громадський контроль: Проект Закону України від 11 жовтня 2004 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=6246&skl=5. (дата звернення: 27.02.2023).

68. Про громадський контроль: Проект Закону України від 13 травня 2015 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH2411AI.html. (дата звернення: 27.02.2023).

69. Про громадський контроль: Проект Закону України від 14 квітня 2014 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50646. (дата звернення: 27.02.2023).

70. Проект Закону України «Про громадський контроль» № 6246 від 11.10.2004. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516"pf3516](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516). (дата звернення: 27.02.2023).

71. Кравчук В.М. Проблеми законодавчого регулювання здійснення громадського контролю в Україні // Проблеми реалізації та забезпечення ефективності правових реформ: Науково-практична Інтернет-конференція 16.06.2016. URL: : <http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option>. (дата звернення: 27.02.2023).

72. Про затвердження Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. *Офіційний вісник Президента України*: офіційне видання від 22.06.2021. № 17 Стор. 29. Ст. 836.

73. Денисюк С.Ф. Сутність громадського контролю: співвідношення понять у теорії та законодавстві. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2008-2/doc/5/07.pdf><http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2008-2/doc/5/07.pdf>. (дата звернення: 27.02.2023).

74. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. №24. Ст. 170.

75. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 грудня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №34. Ст. 504.

76. Гаращук В.М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні: дис. ... д-ра юрид.наук: 12.00.07. Національна академія імені Ярослава Мудрого. Х., 2003. 272 с.

77. Сквірський І.О. Зміцнення правових передумов інституту громадського контролю в Україні як пріоритетне завдання сьогодення. *Форум права*. 2013. № 2. С. 502–507.

78. Наливайко Т.В. Громадський контроль в Україні як інститут громадянського суспільства: теоретико-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львівський Національний університет імені Івана Франка. Львів, 2010. 18 с.

79. Наливайко Л.Р., Орешкова А.Ф. Громадський контроль в умовах сучасних євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. №3. С. 47-55.

80. Нестор Н. В. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 — Право). Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»; Сумський державний університет. Суми, 2019. 539 с.

81. Савченко О. В. Громадський контроль як вид соціального контролю: підходи до визначення поняття. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2014. Вип. 6-2. Т. 1. С. 44–46. URL:http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo06-2/part_1/11.pdf. (дата звернення: 27.02.2023).

82. Борбунюк О. О. Форми громадського контролю як засобу забезпечення законності нормативно-правових актів у державному управлінні.

Часопис Київського університету права. 2015. № 1. С. 127–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_1_32 (дата звернення: 27.02.2023).

83. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні: *монографія*. Харків, 2010. 630 с.

84. Синчук В. Л. Контроль за діяльністю органів прокуратури України: адміністративно-правові засади: *монографія*. Х., 2014. 423 с.

85. Прилуцький С. В. Судова влада і громадянське суспільство: взаємозв'язок, місце та роль у правовій державі. Правова держава: Щорічник наукових праць. 2010. Вип. 21. С. 342–351. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/36862/47-rilutsky.pdf?sequence=1> (дата звернення: 27.02.2023).

86. Проект Закону України «Про громадський контроль» від 13.05.2015 № 2737-1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH2411AA>. (дата звернення: 27.02.2023).

87. Андрійко О. Ф. Громадський контроль // Юрид. енцикл. : в 6 т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : Укр. енцикл., 2001. Т. 3. 790 с.

88. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К.: НАДУ, 2011. Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. колегія: В.М. Князєв (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. 748 с.

89. Вільгушинський М. Й. Суди загальної юрисдикції у системі взаємовідносин із суб'єктами владних повноважень та громадськістю : автореф. дис. ... доктора юрид. наук. : 12.00.10; 12.00.07 / М. Й. Вільгушинський. Одеса. 33 с.

90. Нестор Н. В. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні. Автореф...дисер...доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право;

інформаційне право (081 — Право). Сумський державний університет. Суми, 2019. 40 с.

91. Валентина Кравчук та Валерій Кравчук Громадський контроль судової влади як спосіб відновлення довіри суспільства до судів та суддів. Актуальні проблеми правознавства. Випуск 3 (7). 2016 р. С. 11-15.

92. Ткаченко І.Ю. Поняття та зміст громадського контролю за діяльністю суддів в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. №4. 2022. С. 280-283. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/66>.

93. Ткаченко І.Ю. Сутність громадського контролю за діяльністю суддів в Україні. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: VI міжнародна науково-практична конференція. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (11 березня 2022 року). Дніпро, 2022. С.220-222.

94. Положення про громадську раду при Раді суддів України: Рішення Ради суддів України 05.02.2015 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr003414-15/card6#Public>. (дата звернення 10.02.2023).

95. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 червня 2018 року № 2447-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 24. Ст.212.

96. Гладун З. С. Державна політика охорони здоров'я в Україні (адміністративно-правові проблеми формування і реалізації): *монографія*. Тернопіль : Економічна думка, 2005. 460 с.

97. Рогатіна Л. П. Громадський контроль над державою: сутність, механізми реалізації та перспективи розвитку : автореферат дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2011. 17 с.

98. Колпаков В. К. Адміністративне право України / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

99. Братель С. Г. Політичні партії як суб'єкти громадського контролю за діяльністю міліції. *Держава і регіони. Серія: Право*. 2011. № 4. С. 6-11.

100. Сквірський І.О. До питання про систему суб'єктів громадського контролю в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. №3-1.2013. С.261-263.

101. Поклад О.В. Поняття та зміст громадського контролю за діяльністю поліції в Україні. *Право суспільство*. №2. 2016. С.139-145.

102. Кравченко І. М. Поняття та зміст громадського контролю над діяльністю адміністративних судів. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 2 (86). С.115-125.

103. Миронюк Р.В. Громадський контроль за діяльністю поліції: *монограф*. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2019. 134 с.

104. Нестор Н. В. Поняття та види суб'єктів контролю за діяльністю суддів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Вип. 50. Т. 3. С. 150–154.

105. Когут В. Контроль як функція громадськості у забезпеченні національного судочинства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки: збірник наукових праць*. Львів, 2017. № 861. С. 271–277.

106. Положення про громадську раду при Раді суддів України: Рішення Ради суддів України 05.02.2015 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr003414-15/card6#Public>. (дата звернення: 27.02.2023).

107. Коломоець Т. О., Лютіков П. С. Оціночні поняття адміністративного судочинства України: наукові підходи до їх тлумачення у правовій доктрині. *Право України*. 2018. № 2. С. 54-70.

108. Щодо створення комісії з добору кандидатів для формування складу громадської ради при РСУ: Рішення Ради суддів України від 25.02.2016 № 18.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr018414-16/card6#Public>. (дата звернення: 27.02.2023).

109. Регламент Громадської ради доброчесності: Рішення Громадської ради доброчесності № 1/2016 від 23.11.2016. URL: https://www.grd.gov.ua/wp-content/uploads/data/files/docs/Reglament%20GRD_vid%2021.01.2018.pdf. (дата звернення: 27.02.2023).

110. Ткаченко І.Ю. Громадська рада доброчесності як суб'єкт громадського контролю за діяльністю судів. Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава: історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали Регіональної науково-практичної конференції. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (30 вересня 2022 року). Дніпро. 2022. С.37-40.

111. Ткаченко І.Ю. Суб'єкти громадського контролю за діяльністю суддів та їх повноваження. Юридичний науковий електронний журнал. №9. 2022. С. 379-383. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/92>.

112. Ментух Н., Шевчук О. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності органів юстиції. Актуальні проблеми правознавства. Випуск 3 (15). 2018 р. С. 23–27.

113. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства, Київ, 2015. 708 с.

114. Пишида М.М. Адміністративно-правове регулювання процедур добору на посаду судді в Україні. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2021. 220 с.

115. Андрій Федорчук. Імплементация зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання правового статусу суддів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №8. С.110-117.

116. Скомороха Л. Питання професійно-психологічного добору кандидатів на посади суддів в Україні та міжнародний досвід. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 336-348.

117. Підбір суддівських кадрів і дисциплінарна відповідальність суддів: Матеріали семінару-тренінгу. иБАГО Проект «Україна: верховенство права». Київ, 12-13 лютого 2007 року. 21 с.

118. Куйбіда Р. Добір суддів: призначення чи вибори? *Юридичний вісник України*. 2006. №30 (578).

119. Ткаченко І.Ю. Зарубіжний досвід правового забезпечення та організації громадського контролю за діяльністю суддів та шляхи його впровадження в Україні. *The scientific heritage*. VOL 4. № 110 (110) (2023). С. 36-40. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7804532>.

120. Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року. Схвалені Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27.07.2006 №2006/23. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67/card6#Public. (дата звернення: 15.02.2023).

121. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : Конвенція від 31.10.2003. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

122. Улютіна О.А., Голуб С.М. Реформування судової системи України в контексті Євро пейської інтеграції. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: «Право». 2015. Вип. 213(1). С. 39-46.

123. Серета М.Л. Узагальнення практики Громадської ради доброчесності у 2019 році. Київ, 2020 рік. 32 с.

124. Концепція електронного суду України / Державне підприємство «Інформаційні судові системи». К., 2012 URL: : http://www.kbs.org.ua/files/koncept_d.pdf. (дата звернення: 15.02.2023).

125. Про затвердження Концепції Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Наказ Державної судової адміністрації України від 13.04.2018 р. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0168750-18>. (дата звернення: 15.02.2023).

126. Кушакова-Костицька Н. В. Електронне правосуддя: українські реалії та зарубіжний досвід. *Юридичний часопис*. 2013. № 1. С. 103–109.

127. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22 грудня 2005 року № 3262-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006, № 15. Стор. 585. Ст. 128.

128. Бринцев О. В. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи : *монографія*. Харків : Право, 2016. 72 с. URL: <https://hr.arbitr.gov.ua/userfiles/bryncev07122016.pdf>. (дата звернення: 15.02.2023).

129. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12 лютого 2015 року. № 192-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 18, № 19-20. Ст.132.

130. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 року № 539/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 49. Ст. 299.

131. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст.492.

132. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (з наступними змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, 37. Ст. 446.

133. Демократичні стандарти взаємодії судів і ЗМІ. Публікація від 08 вересня 2017. Інформаційна сторінка сайту «Судова влада України». URL:

[https://apladm.od.court.gov.ua/sud9105/pres-centr/news/375130"375130](https://apladm.od.court.gov.ua/sud9105/pres-centr/news/375130). (дата звернення: 15.02.2023).

134. Правосуддя та суспільство: Схвалено на 6 засіданні Консультативною радою європейських суддів КРЄС (Страсбург, 23—25 листопада 2005 р.), документ № ССЈЕ (2005), ор. № 7.

135. Меморандум про взаємодію і співпрацю представників системи правосуддя України: Схвалений Радою судів України від 10 лютого 2017 року. URL: http://www.nsj.gov.ua/files/1530773317mem2018_.pdf. (дата звернення: 15.02.2023).

136. Схвалено Концепцію прямих зв'язків судів з громадськістю. Інформація з вебсторінки Всеукраїнського професійного юридичного видання «Юридична газета». URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/shvaleno-koncepciyu-pryamih-zvyazkiv-sudiv-z-gromadskistyuu.html>. (дата звернення: 15.02.2023).

137. Логунова М. М., Лашкіна М. Г., Гвоздик П. О., Алексєєв А. Г. Комунікації судової влади: науково-практичний посібник. Національна школа суддів України, 2012. 268 с.

138. Про затвердження Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276. *Офіційний вісник України*. 2015. № 41. Стор. 38. Ст. 1267.

139. Миронюк Р.В. Правова природа рішень ГРД ВККС України для адміністративного судочинства друк. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (17.11.2017 р., Одеса, ОДУВС). С.64-66.

140. Пишида М.М. Адміністративно-правове регулювання процедур добору на посаду судді в Україні. Автореф...дисер...кандидата юридичних наук: спеціальність 12.00.07. Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2021. 20 с.

141. Висновок щодо Регламенту громадської ради доброчесності: Підготовлений професором, доктором права Діаною Ковачевою, міжнародним експертом Ради Європи (10 квітня 2017 р.). URL: [https://rm.coe.int/opinion-diana-public-council-of-integrity-uk-copy/1680727bdf"bdf](https://rm.coe.int/opinion-diana-public-council-of-integrity-uk-copy/1680727bdf). (дата звернення: 12.03.2023).

142. Аналіз розгляду звернень громадян та юридичних осіб, що надійшли до судів загальної юрисдикції у 2019 році. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/analit_tabl_2019"2019. (дата звернення: 15.02.2023).

143. Аналіз розгляду звернень громадян та юридичних осіб, що надійшли до судів загальної юрисдикції у 2020 році. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/analit_tabl_2020"2020. (дата звернення: 15.02.2023).

144. Аналіз розгляду звернень громадян та юридичних осіб, що надійшли до судів загальної юрисдикції у 2021 році. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/analit_tabl_2021"2021. (дата звернення: 15.02.2023).

145. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування: Указ від 07 лютого 2008 р. / Президент України: URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/109/2008>.

146. Савченко О.В. Теоретико-правові засади громадського контролю за діяльністю органів державної влади /Савченко Олександр Васильович: дисер. канд.юр. наук., спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Дніпро, ДДУВС, 2016. 283 с.

147. Ткаченко Є. В. *Форми участі населення у контролі за владою. Державне будівництво та місцеве самоврядування.* 2013. Вип. 26. С. 81-94.

148. Про затвердження Положення про порядок розгляду звернень громадян і юридичних осіб радою суддів загальних судів: Рішення ради суддів загальних судів від «14» травня 2013 року № 31. URL: https://court.gov.ua/userfiles/plozh_pro_zvernen_pdf.pdf. (дата звернення: 15.02.2023).

149. Про затвердження положень, що регулюють питання доступу до публічної інформації та звернень громадян: Наказ Державної судової адміністрації України від 24.05.2021 року № 173. URL: [#Public](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0173750-21/card6#Public). (дата звернення: 15.02.2023).

150. Положення про забезпечення доступу до публічної інформації: Наказ керівника апарату Верховного Суду від 18 липня 2018 р. № 107-ОД. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/pologprozab/>. (дата звернення: 15.02.2023).

151. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України* від 01.12.1992. № 48. Ст. 650.

152. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рішення Ради Європи від 04.11.1950. *Офіційний вісник України офіційне видання* від 16.04.1998. № 13- 32. 2006. Ст.270.

153. Про практику застосування адміністративними судами положень Закону України від 13 січня 2011 року № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації: Постанова №11 від 30.09.2011 р. / Пленум Верховного Суду України; URL: [#Public](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0011760-13/card6#Public). (дата звернення: 15.02.2023).

154. Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 29.09.2016 № 10. URL:

[#Text. \(дата звернення: 15.02.2023\).](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010760-16#Text)

155. Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію: Наказом голови Хмельницького окружного адміністративного суду від 23 липня 2019 року № 107-ОД. URL: https://kmoas.gov.ua/files/perelik_1.pdf.(дата звернення: 15.02.2023).

156. Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію у Верховному Суді: Наказ керівника апарату Верховного Суду від 18.07.2018 № 110-ОД. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_vidom.(дата звернення: 15.02.2023).

157. Поклад О.В. Доступ до публічної інформації про діяльність поліції як форма громадського контролю за її діяльністю. *Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід*: II Міжнародна науково-практична конференція. Дніпро, 15 березня 2018 року. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 154-157.

158. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України* офіційне видання від 01.12.2017. № 48. стор. 5, стаття 436.

159. Концепція електронного суду України / Державне підприємство «Інформаційні судові системи». К., 2012. URL: http://www.kbs.org.ua/files/koncept_d.pdf (дата звернення: 12.12.2022).

160. Про затвердження Концепції Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : Наказ Державної судової адміністрації України

від 13.04.2018 р. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0168750-18> (дата звернення: 12.12.2022).

161. Кушакова-Костицька Н. В. Електронне правосуддя: українські реалії та зарубіжний досвід. *Юридичний часопис*. 2013. № 1. С. 103–109. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4656/1/20.pdf>. (дата звернення: 12.12.2022).

162. Приймаченко Д.В., Віхляєв М.Ю. ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ СУДУ ТА ДОСТУП ДО СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК ГАРАНТІЯ ЕФЕКТИВНОСТІ. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 6. 2022. С.175-181.

163. Ткаченко І.Ю. Підстави подання та порядок розгляду запиту на отримання інформації про діяльність суду. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. №4. 2022. С.438-445. DOI <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-4-438-445>.

164. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закону України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>"4651-17 (дата звернення: 15.02.2023).

165. Взаємодія мас-медіа та органів державної влади : навч. посіб. / М. Т. Андрійчук, Т. С. Андрійчук ; КПП ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2018. 114 с.

166. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1798-12>"1798-12 (дата звернення: 15.02.2023).

167. Лученко Д.В., Віхляєв М.Ю. Доступ до судових засідань як форма громадського контролю за діяльністю суддів. *Юридичний науковий електронний журнал*. №3.2023. С.302-306.

168. Зв'язки із громадськістю в судах : навчально-практичний посібник для суддів і працівників апарату судів/Автор. колектив: Вон Д., Петрова Н.,

Філіпенко Д., Мухін Ю., Солдатенко І., Земляной В. К. : ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2015. 232 с.

169. Демократичні стандарти взаємодії судів і ЗМІ. Публікація від 08 вересня 2017. Інформаційна сторінка сайту «Судова влада України». URL: <https://apladm.od.court.gov.ua/sud> HYPERLINK
"<https://apladm.od.court.gov.ua/sud9105/pres-centr/news/375130>"9105 HYPERLINK
"<https://apladm.od.court.gov.ua/sud9105/pres-centr/news/375130>"/pres-centr/news/
HYPERLINK "<https://apladm.od.court.gov.ua/sud9105/pres-centr/news/375130>"375130 (дата звернення: 15.02.2023).

170. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. 708 с.

171. Схвалено Концепцію прямих зв'язків судів з громадськістю. Інформація з вебсторінки Всеукраїнського професійного юридичного видання «Юридична газета». URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/shvaleno-konceptiyu-pryamih-zvyazkiv-sudiv-z-gromadskistyuu.htm> (дата звернення: 15.02.2023).

172. Логунова М. М., Лашкіна М. Г., Гвоздик П. О., Алексєєв А. Г. Комунікації судової влади: науково-практичний посібник. Національна школа суддів України, 2012. 268 с.

173. Ткаченко І.Ю. Адміністративно-правове регулювання форм, засобів та способів громадського контролю за діяльністю суддів. Аналітично-порівняльне правознавство. № 1. 2023. С. 407-411. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.69>

174. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення участі присяжних у здійсненні правосуддя. 2710 від 02.01.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67835 (дата звернення – 25.03.2023).

175. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення порядку формування списку присяжних. № 2709 від 02.01.2020. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67834"67834](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67834) (дата звернення – 25.03.2023)

176. Проект Закону України «Про суд присяжних» 3843 від 14.07.2020. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69465"69465](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69465) (дата звернення – 25.03.2023).

177. Проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення участі громадян України у здійсненні правосуддя» № 4190 від 05.10.2020. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70123"70123](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70123) (дата звернення – 25.03.2023).

178. Онуфрієв В.М. Адміністративно-правовий статус присяжного в суді: теоретичні питання та практика реалізації. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2021. 194 с.

179. Киян Д. Суд присяжних в Україні : актуальні питання реформування. URL: [https://zib.com.ua/ua/138799-%20sud_prisyazhnih_v_ukraini_aktualni.html"-sud_prisyazhnih_v_ukraini_aktualni.html](https://zib.com.ua/ua/138799-%20sud_prisyazhnih_v_ukraini_aktualni.html) (дата звернення – 25.03.2023).

180. Щерба В.М. Кримінальне провадження в суді присяжних: порівняльно-правове дослідження. Дис. на здобут. наук. ступ. канд. юрид. наук. Київ, 2015. 292 с.

181. Андрусенко С. В. Проблемні питання створення та функціонування суду присяжних в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 289–296.

182. Русанова І. О. Проблеми організації суду присяжних в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Х., 2003. 195 с.

183. М'ястковецький В. Д. Німецький досвід організації судової влади : порівняльно-правовий аналіз. URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=343:091012-17&catid=52:6-1012&Itemid=64&lang (дата звернення – 25.03.2023).

184. Солодков А.А. Теоретичні основи та практика здійснення провадження в суді присяжних в Україні: дисер... к.ю.н.: 12.00.09.; Нац. юрид. ун-т. ім. Я. Мудрого. Харків, 2015. 219 с.

185. Приймаченко Д. В., Маслова А. Б., Новицька Н.Б. Інститут присяжних як форма опосередкованого громадського контролю за діяльністю суддів. *Право і суспільство*. 2023. № 2. Том 2. С. 22-28.

АНКЕТА

щодо опитування 75 працівників судів Кіровоградської, Дніпропетровської, Запорізької областей щодо ефективності громадського контролю за діяльністю судів в Україні

(анкетування проведено в червні-липні 2023 року на базі Дніпровського регіонального відділення Національної школи суддів України)

1. *В суді якої юрисдикції Ви працюєте?*

- а) кримінальної юрисдикції
- б) цивільної юрисдикції
- в) адміністративної юрисдикції
- г) господарської юрисдикції

2. *В суді якої судової інстанції ви працюєте?*

- а) місцевому (районному) суді
- б) місцевому (міжрайонному) суді
- в) окружному адміністративному суді
- г) окружному господарському суді
- д) апеляційному (в тому числі спеціалізованому) суді

3. *Який рівень Вашої освіти?*

- а) загальна середня освіта
- б) спеціальна передвища освіта
- в) вища освіта
- г) суміщаю роботу з навчанням в ЗВО

4. Яку посаду Ви обіймаєте в суді?

- а) керівника апарату суду
- б) керівника відділу апарату суду
- в) секретаря судового засідання
- г) помічника судді (голови суду)
- д) іншу посаду в апараті суду

5. Який стаж Вашої роботи на посаді?

- а) до 3-х років
- б) від 3 до 5-ти років
- в) від 5 до 10 років
- г) понад 10 років

6. В чому на Вашу думку проявляється (реалізується) громадський контроль за діяльністю суддів?

- а) в моніторингу способу життя суддів
- б) в моніторингу рішень суддів в Єдиному реєстрі судових рішень
- в) у відвідуванні судових засідань
- г) аналізі судової статистики та судової звітності
- д) надсиланні запитів на отримання публічної інформації про діяльність суду

6. Які з названих форм громадського контролю за діяльністю суддів у Вашій практиці зустрічаються найбільш часто?

- а) в моніторинг рішень суддів в Єдиному реєстрі судових рішень
- б) моніторинг сайту Державної судової адміністрації;
- в) моніторингу способу життя суддів та їх декларації
- г) відвідування судових засідань

- д) аналізі судової статистики та судової звітності
- є) надсиланні запитів на отримання публічної інформації про діяльність суду
- ж) інше _____

7. Які з запропонованих форм громадського контролю за діяльністю суддів в Україні є найбільш ефективними (оцініть ефективність кожної форми за 10-ти бальною шкалою?)

а) моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам

б) діяльність громадських рад при судах (в тому числі громадської ради доброчесності)

в) надання публічної інформації про діяльність суду на підставі надходження запиту на отримання інформації про діяльність суду, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації»

г) надання громадськості публічної інформації про діяльність судів в Україні, шляхом узагальнення такої інформації аналітичними підрозділами Державної судової адміністрації України в тому числі надання відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень

д) надання доступу акредитованих ЗМІ до судочинства на підставі рішення суду

є) інше _____

8. Чи доцільним на вашу думку є створення та запровадження ефективної діяльності у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи

журналістів з суддями як способу покращення громадського контролю за діяльністю судів?

- а) так
- б) ні
- в) вагаюсь з відповіддю (не можу відповісти)
- г) маю свою думку _____

9. Чи доречним на Вашу думку є створення контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності?

- а) так
- б) ні
- в) вагаюсь з відповіддю (не можу відповісти)
- г) маю свою думку _____

10. Як Ви вважаєте чи ефективним заходом щодо підвищення рівня громадського контролю за діяльністю судів на етапі добору на посаду суді, і для прозорості цієї процедури є запровадження процедури проведення громадського брифінгу кандидата на посаду судді (особливо коли він є діючим суддею і претендує на вищу судову посаду) з громадськістю громади в якій він подається на посаду судді?

- а) так
- б) ні

в) вагаюсь з відповіддю (не можу відповісти)

г) маю свою думку_____

11. *Чи доцільним є створення на офіційному сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України сторінки «довіри до суддів та кандидатів на посаду судді» з обов'язковим ідентифікаційним (а не анонімним) доступу до неї громадян?*

а) так

б) ні

в) вагаюсь з відповіддю (не можу відповісти)

г) маю свою думку_____

12. *Чи ефективною на Вашу думку формою громадського контролю за діяльністю суддів надання апаратом суду відповіді на запити громадян про надання публічної інформації про діяльність суду (за відсутності належного оприлюднення такої інформації на сайті Державної судової адміністрації України та відсутності окремих офіційних сайтів відповідних судів)?*

а) так

б) ні

в) вважаю що кількість таких запитів можливо було зменшити за рахунок розширення спектру публічної інформації про діяльність суду на сайті Державної судової адміністрації України (розширення його інформативності)

г) маю свою думку_____

13. *Чи підтримуєте Ви пропозицію щодо необхідності уніфікації процедури розгляду звернень громадян та запитів на надання публічної інформації у всіх судових інстанціях України шляхом розробки Типового Положення «Про порядок розгляду в судах звернень громадян та запитів на*

надання публічної інформації про діяльність суду», яке має затверджуватись Наказом ДСА та включати такі положення: види публічної інформації про діяльність суду, яка є загальнодоступною та розміщується на інформаційних ресурсах ДСА; види публічної інформації про діяльність суду, яка може надаватись за запитом; види публічної інформації про діяльність суду, яка не може надаватись за публічним запитом та складає державну таємницю, та інформацію з обмеженим доступом та містить конфіденційну інформацію; суб'єкти розгляду запитів; порядок розгляду запитів та формування і направлення відповідей заявнику (з урахуванням особливостей подання та розгляду електронних запитів)?

а) так

б) ні

в) достатньо положень які розроблені в кожному суді окремо

14. Чи є на Вашу думку суд присяжних однією із форм громадського контролю за діяльністю суддів в Україні?

а) так

б) ні

в) суд присяжних виконує більше функцію судового органу ніж громадського контролю

15. Чи потребує взагалі в Україні практика запровадження інституту суду присяжних як способу підвищення законності діяльності суду так і дотично форми громадського контролю за їх діяльністю, а відповідно визначення їх правового статусу в Законі України «Про суд присяжних та статус присяжних» в якому доцільно визначити мету та завдання присяжних, їх права та обов'язки, гарантії їх прав, порядок формування списку присяжних, порядок обрання особи присяжним, складення ним присяги, висловлення

недовіри та відклику присяжного, гарантій оплати його праці та соціального захисту?

а) так

б) ні

в) судова система (судді) не готові працювати з судом присяжних

г) громадськість поки що не має належного рівня правосвідомості та юридичної грамотності щоб формувати суд присяжних, який буде професійно здійснювати свою діяльність.

ЗВЕДЕНІ ДАНІ

опитування 75 працівників судів Кіровоградської, Дніпропетровської, Запорізької областей щодо ефективності громадського контролю за діяльністю судів в Україні

(анкетування проведено в червні-липні 2023 року на базі Дніпровського регіонального відділення Національної школи суддів України)

За результатами опитування 75 працівників судів Кіровоградської, Дніпропетровської, Запорізької областей щодо ефективності громадського контролю за діяльністю судів в Україні, що здійснювалось в період червень-липень 2023 року на базі Дніпровського регіонального відділення Національної школи суддів України були узагальненні наступні дані:

Встановлено, що виборка респондентів серед опитуваних працівників апарату судів склала – 35 працівників кримінальної та цивільної юрисдикції; 27 - адміністративної юрисдикції; 8 - господарської юрисдикції.

Серед опитаних найбільша кількість – 40 осіб працюють в апараті місцевих (районних та міжрайонних) судів; 20 осіб - в апеляційному (в тому числі спеціалізованому) суді; 10 - окружному адміністративному суді та окружному господарському суді.

Більшість респондентів – 55 осіб мають вищу (переважно юридичну) освіту; 12 осіб суміщають роботу з навчанням в ЗВО; 8 осіб – мають спеціальну передвищу освіту.

Щодо посад, які обіймають респонденти в апараті суду вибірка склала: 8 - керівники відділів апарату суду, 12 - секретарів судового засідання, 15 - помічників судді (голови суду), 40 – інших працівників апарату суду.

Більшість респондентів – 40 особи мають стаж роботи на посаді від 3 до 5-ти років, 15 - від 5 до 10 років, 10 – до 3-х років, 10 - понад 10 років.

42 (56%) респонденти визначили, що громадський контроль за діяльністю суддів реалізується громадськістю через моніторинг рішень суддів в Єдиному реєстрі судових рішень, 10 (13%) респондентів вказали на аналіз судової статистики та судової звітності громадськістю, 18 (15%) респондентів зазначили як основною формою такого контролю - надсилання запитів на отримання публічної інформації про діяльність суду.

Серед способів громадського контролю за діяльністю суддів, які найбільш ефективно застосовуються громадянами було виділено такі: моніторинг рішень суддів в Єдиному реєстрі судових рішень – 40 респондентів (53%), аналіз судової статистики та судової звітності – 8 осіб (11%), 4 особи (6%) вказали на моніторинг сайту Державної судової адміністрації; 10 (13%) виокремлюють найбільш ефективним надсилання запитів на отримання публічної інформації про діяльність суду і 13 осіб (17%) вказали на доцільність відвідування судових засідань

Серед запропонованих форм громадського контролю за діяльністю суддів в Україні до найбільш ефективних з огляду на думку респондентів є: надання громадськості публічної інформації про діяльність судів в Україні, шляхом узагальнення такої інформації аналітичними підрозділами Державної судової адміністрації України в тому числі надання відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень – на що вказали 38 осіб (50%), надання доступу акредитованих ЗМІ до судочинства на підставі рішення суду – 17 осіб (23%), надання публічної інформації про діяльність суду на підставі надходження запиту на отримання інформації про діяльність суду, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» - 7 осіб (9%), моніторинг способу життя судді, який здійснюється з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і

одержаним ними доходам – 8 осіб (11%), діяльність громадських рад при судах (в тому числі громадської ради доброчесності) – 5 осіб (4%) .

З пропозицією щодо створення та запровадження ефективної діяльності у вищих спеціалізованих судах та апеляційних судах повноцінних прес-служб, які повинні вживати заходів для належного та об'єктивного висвітлення роботи суду, сприяти налагодженню роботи журналістів з суддями як способу покращення громадського контролю за діяльністю судів погодились 57 респондентів (76%), 13 відхилили таку пропозицію, 5 осіб висловили свою позицію щодо необхідності розширення доступу медіа (ЗМІ) до судових засідань в тому числі які проводяться дистанційно через онлайн платформи.

Більшість респондентів – 67 осіб (89%) підтримали пропозицію щодо доцільності створення контакт-центру при Державній судовій адміністрації України, який має приймати та узагальнювати інформацію від громадян щодо якості здійснення судочинства, дотримання суддями доброчесності, порушення ними та іншими учасниками принципів судочинства та судового процесу, направляти таку інформацію відповідним компетентним посадовим особам ДСА України для прийняття рішення про вжиття заходів впливу, в тому числі щодо ініціювання питання про порушення суддею принципів доброчесності; 55 опитуваних (74%) сприйняли пропозицію щодо запровадження процедури проведення громадського брифінгу кандидата на посаду судді (особливо коли він є діючим суддею і претендує на вищу судову посаду) з громадськістю громади в якій він подається на посаду судді; 65 опитуваних (86%) осіб визнали за доречним створення на офіційному сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України сторінки «довіри до суддів та кандидатів на посаду судді» на які в порядку обов'язкової ідентифікації може направити інформацію будь-яка особа, якій стало відомо про діяльність судді (його поведінку в суспільстві, майновий стан, зловживання службовим становищем чи навпаки активну

громадську діяльність судді направлену на надання допомоги громадянам в тому числі і юридичних консультацій щодо тлумачення законодавства).

В той же час тільки 25 респондентів (33%) вказали на ефективність такої форми громадського контролю за діяльністю суддів як надання апаратом суду відповіді на запити громадян про надання публічної інформації про діяльність суду; 35 опитаних (45%) звернули увагу на можливість її отримання на сайті Державної судової адміністрації України, однак вказали на необхідність розширення на ньому інформаційної складової про діяльність судів в Україні.

За необхідність уніфікації процедури розгляду звернень громадян та запитів на надання публічної інформації у всіх судових інстанціях України шляхом розробки Типового Положення «Про порядок розгляду в судах звернень громадян та запитів на надання публічної інформації про діяльність суду», яке має затверджуватись Наказом ДСА та включати такі положення: види публічної інформації про діяльність суду, яка є загальнодоступною та розміщується на інформаційних ресурсах ДСА; види публічної інформації про діяльність суду, яка може надаватись за запитом; види публічної інформації про діяльність суду, яка не може надаватись за публічним запитом та складає державну таємницю, та інформацію з обмеженим доступом та містить конфіденційну інформацію; суб'єкти розгляду запитів; порядок розгляду запитів та формування і направлення відповідей заявнику (з урахуванням особливостей подання та розгляду електронних запитів) висловилося більшість – 69 респондентів (92%).

Значна частина опитуваних – 48 осіб (64%) вважають, що залучення присяжних до судового процесу дещо підвищує рівень громадського контролю за діяльністю суддів однак їх слід вважати як складовою одиницею судового процесу – стороною яка розглядає справу та впливає на прийняття рішення, що виключає їх з суб'єктів, які здійснюють громадський контроль за діяльністю суддів; 55 осіб (73%) вказали на неготовність судової системи України на

сьогодні в повній мірі запровадити суд присяжних, вказавши на такі причини які цьому перешкоджають, а саме: судова система (судді) не готові працювати з судом присяжних, громадськість поки що не має належного рівня правосвідомості та юридичної грамотності щоб формувати суд присяжних, який буде професійно здійснювати свою діяльність.